
MEODALMI
KINCSESTÁR

Do-Marchi,
Pianelli
Demetrio

II.

805227

A Magyar
világutódatom
Könyvesháza

DUNANTULI BANK ES TAKARÉKPÉNZTÁR

RÉSZVÉNYTÁRSASÁG KÖNYVTÁRÁBÓL

CSOPORTSZÁM • HELYRAJZI SZÁM

IX.

10083

John

„CORVIN”^{cs}
kölesönyvtár
Mosonmagyaróvár

OSZK

PIANELLI DEMETRIO.

OLASZ REGÉNY.

IRTA

DE-MARCHI EMILIO.

FORDÍTOTTA

MUNTUREANU H. JULIA:

„CORVIN”
MÁSODIK KÖTET.
kölesönkönyvtár
Mosonmagyaróvár

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R. T. KIADÁSA.

1898.

PIAZETTA TERVÉRE

OSZK

305.227

ORSZ. SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR
 B. Növedéknapló
 1957. évf. 3286. SZ

HARMADIK RÉSZ.

Paolino.

I.

Paolino egy időtől fogva komolyan gondolkozott, hogy fejét reáadja a házasságra. Már ez is egy lépés volt előre; de mentől többet gondolkozik az ember, annival nehezebben jut célhoz. Az évek elrepültek az ő feje fölött és bizony, ha még sokáig vár, majd igazán késő lesz.

Ilyen gondolatok gyötörték amaz időben, midőn őt a véletlen Pianelli özvegyével összehozta.

Eleintén mit sem érzett iránta, de az első meglepetés elmúltával és főleg az asszony elutazása után, szívébe bizonyos nyughatatlanság fészkelte be magát. Mindenütt szeme előtt lebegett ennek az asszonynak a képe, épen úgy, mintha sokáig a napba néztünk, szemüink előtt lebeg egy sárgás folt, ott marad pupillánkban, látjuk azt sötétben is, zárt szemekkel, még akkor is, ha a vánkosba temetjük fejünket.

Ez a váratlan eset megzavarta terveit. A környék valamennyi leánya, kikre eddig komoly szándékkal gondolt, összehasonlítva a szép milanoi özvegygyel, egészen elhalaványodott, mint a köd-képek a való előtt.

Ez az asszony megindította őt szívzaggató sirásával, fájdalmával, kétségbeesésével. Mikor magához vonta gyermekeit, szívéhez szorította őket, Paolino kiszökött a mezőre és sirt ő is, mint a gyermek.

Mióta Beatrice eltávozott, végzetetlen ürt érzett szívében. Gondolkozni próbált a dolog felett.

Annyi ítélőtehetsége neki is volt, hogy belássa, más dolog megházasodni és más dolog egy özvegyet három gyermekkel elvenni. Ha jól bírja is magát valaki és szíve bármennyire is érvel, három gyermek mindig három gyermek marad.

Az emberek szeretnek csacsogni és Paolino, ki nem volt valami bátor legény, megijedt az emberek előre látható fecsegésétől.

És mégsem tudott másra gondolni. Etvágyát elvesztette, korán reggel elment hazulról, kalapját szemére huzta, átvágott a mezőkön, jó darabig járt a magas füben, nézve a föllegeket, míg egészen egyedül érezve magát, leült a folyó vagy patak mentén egy fűz árnyékába, szemei elmerengtek a sötét láthatáron, hol két sugár jegenyefa között előtűnt Milano ködbe borult látképe a dóm kimagasló kupolájával.

Itt érezte magát legjobban. Ama két jegenye között, a dóm kupolája alatt: ott volt az ő boldogsága.

Arabella levélkéje kimondhatatlanul boldogítá. Mindig magánál hordta tárczájában és néha tizszer is elolvasta egymás után fönhangon. Ezen ártatlan sorok üdítőleg hatottak kinzott szívének fájdalmára. Isten gyakran nyilatkozik a gyermekek száján át. A történet szerint Szent Ambrus is egy gyermek által lett püspökké.

De az örömnök e röpké perczeit lemondás, bánat, kétségbeesés követte. Milyen bolond is ő, gondolá, azt hiszi, hogy Beatrice másodszor is férjhez akarna menni, és ha is, csak nem fog komolyan venni egy Paolinot, egy falusit a Cascinéból! Egy elegáns asszony, ki megszokta a milánói életet, ki még szép, ifju, végre is egy asszony, ki még grófot, bankárt vagy városi tanácsost is kaphat férjül.

Paolino étvágytalansága, ki máskülönben ugy evett, mint a farkas, gondolkozóba ejté a jó nővért, Carolinát. Egy napon, midőn konyhakertjében kertészkedett, egy tök-fészker alá vont a fivérét és jóságos nyugalomával mondá:

— Paolino, téged bánt valami.

— Engem, semmi.

— De igen, bánt valami, a mit nem akarsz bevallani.

— De mondom neked, semmi.

— Valaki irigykedett reád, valaki bántott?

— Ugyan kicsoda, édes?

— Talán rosz áron adtad el ökreidet?

— Ellenkezőleg.

— Talán a czipő szorít?

— Pompásan illenek — mondá Paolino, ki-nyujtva óriási lábainak egyikét.

— Akkor tehát nem lehet egyéb — mondá a jó nővér, kezeit köténye felett összekulcsolva — mint hogy meg akarsz házasodni.

Paolino térdére könyökölt és arczát összeszorított ökleire támasztva, durván felelé:

— És ha ugy lenne is; nem én lennék az első, ki e lépést megteszi.

— Már régen meg kellett volna tenned. Kiszemeltél magadnak valakit?

Paolino fejével bólintott és mereven bámult egy zöldülő bodzafa bokorra.

— Nem a Teresina Bareggiből?

Paolino nemet intett fejével.

— Akkor tehát Prinettiek gazdatisztjének leánya.

— És miért legyen épen ő?

— Mert minden vasárnap Colormába jön a misére.

— Vagy szépet akarok, vagy senkit.

— Mit értesz a szép alatt? Nem az arany vagy ezüst nyél teszi meg ám a seprüt.

— Oh bravó! — kiáltá nevetve Paolino — te a feleséget seprühöz hasonlítod?

— Nem, csak az akartam mondani, hogy nem kell sokat a külsőségre adni, fődolog az egészség, a vallásosság és munkakedv. Ezek a mostani leányok, kik a zárdából kikerülve, kötényök alá dugják kezeiket, valahányszor kénytelenek az udvaron végig menni; elájulnak, ha egy kappant leölnék előttük, nem tudnak egy tyukot megkoppasztani, ezek a leányok, mondom, jók a milanói urak, a hivatalnokok számára. A te feleségednek más fából kell faragva lennie.

Paolino két ujja közé szorítja orrcsontját és titokban testvérére pislogott, kitalálni akarván: általában vagy célzatosan beszél-e?

— Lodiba való ez a te széped?

— Nem.

— Malegnanoba?

— Nem, vagyis igen is, nem is.

— San Donatóba?

— Dehogy.

— Milanóba?

— Igen, vagyis . . . — Paolino egyet sóhajtott.

— Ismerem őt?

— Meghiszem azt.

— Ugy! — Carolina, ki minden türelmes jó-sága mellett, ravasz és intelligens volt, úgy tett mintha nem bírná magát tájékozni és ezt csak azért tette, hogy még nagyobb csudálkozást mutathasson, ha majd Paolino Beatricét megnevezi.

A szegény asszony ezt a házasságot természetesen a legnagyobb szerencsétlenségnek tekintette.

Paolino átlátott a szitán és azért kettévágta a beszélgetést:

— Ha nem tudod kitalálni, az a jele, hogy én egy kötni való bolond vagyok; ne beszéljünk többet róla.

Egy kis darab téglá feküdt előtte a földön. Fölemelte, egy pillanatig megforgatta kezeiben, azután a kétségbeesett bolond dühével neki dobta egy mirtus-sövénynek. A fiatal salátát csipkedő tyukok csipogva rebbentek szét.

Paolino nagyon természetesnek találta, hogy egy okos asszony nem tanácsolhatja az ő kedves fiának egy özvegyet három gyermekkel elvenni. Belátta, hogy ő a bolond és kedve lett volna megkövezni magát.

Hirtelen távozott és huszonnégy óráig nem mutatta magát.

Végre azt gondolta, beszél Demetrioval; egyedül ő lesz képes neki őszinte, önzetlen tanácsot adni. Demetrio szereti őt, régen ösmerik már egymást és oly hasonlóak egymáshoz, mint két babszem egy hüvelyből.

Azután beszélni még nem vétek és kevesebb kárt tesz bennünk a szenvedély, ha nem fojtjuk azt egészen magunkba. A nélkül, hogy Carolínának egy szót szólt volna, a husvéti héten a föltámadás napján Milanoba szökött.

Vagy feltámad ő is, vagy el lesz temetve örökre és jobb halva eltemetve lenni, mint nyársra huzva élni.

II.

Ugyanezen napon Demetrio, miután összeírta napi költségeit, csüggedten hagyta el házát.

Azelőtt való este ismét heves összeszólása volt sógornőjével, ki nem akarta Mariot az árvaházba beadni, azt hozva okul, hogy oda csak a csizmafoltozók adják gyermekeiket.

Fájdalmas, utálatos jelenet volt közöttük, Demetrio kiabálni, majdnem szitkozódni volt kénytelen e szent napon. A türelemnek is megvan a maga határa. Rosszul esett neki is keménynek, hajthatatlannak mutatkozni és bár csak képes lenne valamennyiöket piskótával és nyalánkságokkal táplálni! De mikor szükségben vannak és éhen halhatnak valamennyien, áldva legyen az árvaház, áldva legyenek a jóltevők!

Hideg futott végig a hátán, midőn összeszámolta, mennyit költött a bójtben.

A nagy kölcsönön kívül, melyet egyszer mégis csak vissza fog kelleni fizetni Paolinonak, Demetrio folytonos pénzzavarában hozzányult saját három ezer lirájához is, melyet szükség esetére tett félre. Hosszu, türelmes gazdálkodásnak gyümölcse volt e pénz, verejtékes csöppjei egy szegényes életnek,

mely élvezetek, szenvedélyek, szeszélyek nélkül mult el: napról-napra összegyűjtött garasok, meggazdálkodva a kávé, dohányon, sajton, ruháinak czérnáján és gombjain.

Husvét elérkezett.

Holnap újabb részletet kell fizetnie a háziurnak, ha nem akarja, hogy lefoglalják a család ágyait s a leveses fazekat.

Hol találjon holnapig ötszáz lirát?

És a mi még a legjobban bántotta, az volt, hogy míg ő így küzködött az árvák számára egy szalmaszálat megmenteni, az alatt az az ostoba asszony, az az átkozott asszony titokban ellene működött, nem birt ugyan rájönni miként, de érezte, összeesküdtek ellene és az összeesküvők között vannak: Pardiné, Elisa a varrónő, Izidor ur, az ördög . . .

És még eltűrte volna az intrigákat is, de az asszony mindent elkövetett, hogy a gyermekeket is elidegenítse tőle. Mario már nagyon illetlen módon kijelentette, hogy nem hagyja magát a csizmafoltozók gyermekeivel egy ketreczbe csukatni. Beatrice mindenütt, a boltokban, a szomszédoknál, gyűlöletet, ellenszenvet költött ellene; ha a lépcsőn találkoztak vele, egy lépést hátráltak és rosszakaratulag néztek reája, mintha a hóhér segédje lenne.

— Ah én Istenem! — sóhajtá lecsüggesztett fővel — keresztényi türelemre van szükségem, hogy ki birjam állni! Igaza volt a lovagnak: Én föl-

emésztem magamat, odaadom az ingemet is és még ők átkoznak engemet. Ha a szegény, ártatlan gyermekek nem lennének, már régen Amerikába szöktetem volna,

A Beccaria-tér felé tartott, szomoru gondolataiba annyira elmerült, hogy koronként a falnak ment, egyszerre csak két erőteljes kar nehezedett vállaira és megállítá őt.

— Te vagy az, ily napon Milanóban?

— Gyónni jöttem a dómba — viszonzá nevetve Paolino.

— Az a jele, hogy sok a vétked.

— Reggeliztél?

— Még nem.

— Akkor jer velem a »Numero Cinque«-be a Fontana-térre és reggelizzünk együtt.

Paolino urasan kiöltözködött. Begombolatlan, fekete posztó kabátja láttatni engedé vörösös bársony mintázott mellényét, vöröspetytyes fehér nyakkendőt, fekete keztyüt, finom angol posztó kalapot és egy pompás vastag aranylánczot viselt, mellénye gomblyukán áthuzva.

— Már egészen nyáriansan öltöztél és meg vagy borotválva, mint valami vőlegény — mondá Demetrio.

— Közeleg a tavasz . . . dudolá a jó Paolino, hosszú karját unokatestvére karjába öltve és őt a Fontana-tér felé vonszolva.

— Nálad voltam, azt mondták, épen most

mentél el . . . — Mit eszünk? — természetesen Paolino fizet.

Beléptek a vendéglőbe. Egy pinczér, ki épen az asztalok terítésével volt elfoglalva, külön szobába vezette őket, gyorsan asztalt terített és mialatt a tányérok és evőeszközöket elhelyezte, elmondta az étlap litániáját, kezdve a velős csonton egész a gombás szeletig.

Paolino nem tartozott azok közé, kik mindennel megelégszenek. Ha valaki feltámadás napján kora reggel utról jön és egy kedves rokonát villásreggelire hívja meg, nem elégszik meg akármivel.

— Mindenekelőtt — mondá a pinczérnek — hozzon nekem egy tál finom fölvágottat és rendeljen a szakácsnál risottot gombával, de . . . és sokatmondólag csettentett ujjaival.

— Azután beszélhetünk a beafsteakekről, ha ez az úr is úgy akarja . . . — és Demetriohez fordulva, kérdé: — Mit szólsz hozzá?

— Olyan keveset értek hozzá — viszonzá Demetrio szerényen.

— Hozzon tehát beafsteakeket és egy pirosra sült vesepecsenyét. Mit iszunk? — kérdé újból, a hallgatag Demetrio felé fordulva.

— Ajánlhatja a Valpolicellot?

— Valpolicello ó-bor, Baroto, Caneto . . . . hadará a pinczér tréfálni való kedvet rejtő komolysággal.

— De talán jobb lenne reggel fehér bort

inni? . . . — Ha van Montevecchio-bora, hozzon belőle . . .

A pinczér távozott.

— Édes, kedves Demetrióm! — kiáltá Paolino, midőn szembe egymással leültek és az asztalon át unokafivére vállaira tette kezét. — Úgy féltém, hogy nem találkozom veled.

— Még egyszer is fogadd köszönetemet a takarékpénztári könyvecskéért . . .

— Hallod-e Demetrio, ha ilyen dolgokkal akarsz engem evés közben mulattatni, úgy rögtön elmegyek.

— Ha nem akarsz szivességedért köszönetet . . . amen. De azért a jó tett . . .

— Tulajdonképen haragszom reád. Te bajban vagy és nincs bizalmaid anyád egyetlen unokaöccséhez.

— Ugyan, hisz megmutattam, hogy van . . .

— Hoztam neked egy másik könyvecskét is és meg kell esküdnöd, hogy úgy rendelkezel velem, mint a sajátoddal.

— Kedves barátom, nem fogadhatom el . . .

— Legyen nyugodt, Pianelli ur, nincs szándékom pénzemet elajándékozni. Szolgálatot szolgálatért; várj kicsit, majd mindjárt hallani fogod föl-tételeimet. Mindenekelőtt arra kérlek, találj valami jó elhelyezést huszezer lirámnak, melyet a zabért beveszek. Azt hallottam, a cukor-részvények jók . . . Határozz te, kevés kamattal megelégszem, csak biz-

tos legyen a vállalat. Másodszor leszel oly jó és eljössz hozzám egy ünnepnapon végszámadásaimnál segíteni. Azok a számok egészen elszédítenek. Harmadszor . . . no de erről a hideg hus után beszélünk.

Paolino megtölté poharaikat az aranszinü borral.

— Az egészségedre, Demetrio . . .

— A tiedre.

Paolino egy hajtásra kiüríté poharát, mintha bátorságot akarna meríteni a borból. Közel volt már hozzá, szivét kitárni barátja előtt bizalmasan és most egyszerre csak elveszíté bátorságát. Annak daczára jó étvágygyal evett a szalámiból, újabb pohár bort öntött magának, jól hozzálátott a gőzölgő gombás risottohoz és mikor már félig a beafsteakeket is elfogyasztották, egyszerre mint a bomba kipattant:

— Mit mondana az én Demetrio unokafivérem, ha meghallaná, hogy házasodni szeretnék?

— Bravo! — kiáltá Demetrio, a fehér bor által fokozott vigszággal. — Jól teszed. Miért is vártál ilyen sokáig? A te helyzettedben, a te pénzeddel . . .

— És az én szépségemmel . . . — kiáltá Paolino kitörő nevetéssel, hátradőlve székén és hosszú karjaival a levegőben hadonázva.

— Hagyjuk a szépséget, férfinál az nem számít. De te családapának születted.

— Zsivány te! — felelé a másik, rokonának szeme közé nézve.

— És ki az? Ki az? — sietett Demetrio kérdezni. — Ismerem én is?

— Nem mondtam, hogy menyasszonyom van, de hogy találni akarok.

— Hát csak úgy a levegőbe volt mondva?

— Nem, nem, Demetrio, nem beszélek a levegőbe; és neked kell a keresésben segítened.

— Nekem?

Demetrio elejté villáját és mereven bámult társára.

— Igen, önnek uram, Pianelli Demetrio urnak . . . bizonyítá Paolino, görcsös, hosszú ujjával kabalisztikus mozdulatokat téve, mintha unokafivérét székéhez akarná szegezni.

— Nagyon szívesen segítek; becsületes, gazdag ember vagy, még nem öreg. — Fiatalabb vagy nálamnál.

— Gondolom 48-ban születtem; nem is igen emlékszem már.

— Még egészen szép férfi vagy.

Paolino újra nevetni kezdett és harminczkét ép, fehér fogát mutatá.

— Na, na, nem állítom, hogy valami Adonisz vagy . . . válaszolá nevetve Demetrio

Milyen régóta nem nevetett már szegény? A jókedvnek ama kis lángja, melyet a nevelés, hivatása, a véletlen és az emberek irigysége majdnem

elfojtott a hamu alatt, föllobbant a barátság lehelletére. Paolino őszinte, keresetlen jókedvének láttára Demetrio szive kitágult, pillanatra feledé bajait, pénzzavarát, a háziurat . . . mindent és fölemelve poharát kiáltá:

— A menyasszonyra emelem poharamat!

— Csöndesen, előbb tudni kellene az ő véleményét.

— Tehát létezik egy ő?

— Van is, nincs is. A galuskát nem lehet liszt nélkül készíteni, ez tudva való, de előbb mégis tudni kellene, hajlandó-e ő az ilyen bogárhoz, mint én, férjhez menni?

— Valami grófné?

— Hagyj békét a grófnékkal . . .

— Hát akkor miért kételkedel?

— Én is ezt kérdelem magamtól és mégis félek . . .

— Ez annak a jele, hogy szerelmes vagy.

— Corpo del diavolo! — kiáltá Paolino, öklével az asztalra ütve — úgy van, majdnem szégyellem bevallani. És ha meggondolom, hogy sohasem tartottam magam képesnek egy szoknya miatt a fejemet elveszteni. Eredj, te vén lepke, égesd el aranyos szárnyaid, vén gazember!

Paolino arcza sugárzott a fehér bortól és vérvörös lett.

Demetrio nem is álmodta, hová fog ez a hosszú bevezetés kilyukadni és mondá:

— Csakugyan, egészen lesoványodtál.

— Ha mondom neked, boszorkányság van a dologban. Én, a ki nevettem a többieket, a ki a szerelmet lehetetlen dolognak tartottam, mely csak a regényekbe vagy színpadra való, hogy duettekét énekelhessenek rólok.

Di quel amor, di quel amor che palpita . . . Volt részem belőle; köszönöm szépen; megperzselte a szívemet; de az oly égési seb, melyet nem gyógyít meg a tojásfehérjének a habja.

Elveszted tőle az étvágyad, kiver a verejték, bolyongsz mint az örült, beszélsz a nélkül, hogy gondolkoznál és tudnád mit beszélsz, közönyössé válik előtted minden, még a bor is.

Ki mondta volna ezt nekem, mikor a bőjt elején Cascinébe hoztad őt? És csakugyan addig, míg a házamban volt, tudja Isten, nem vettem magamon észre semmit.

Ha egy puskalövés talál, a fájdalmat nem érzed rögtön: csak mikor ő elment, akkor eszméltem én is . . . Minden sarokban, mindenütt csak őt látom! Mióta elment, úgy tetszik, meg vagyok fosztva az éltető levegőtől! Százszor is ismétlem magamban, hogy örült, sült bolond vagyok és még sem bírom ezt az asszonyt a fejből kiverni.

Eleinte heves fájdalmat kezdtem érezni itt a bordák alatt, valami hiányzott, mintha levágták volna karjaimat, azután kedvetlen lettem, nehezen

vettem lélegzetet, szivdobogást kaptam, sirhattam volna.

E perczben Paolino szemei megteltek könnyekkel, de visszafojtá sirását, nagyot ütött öklével az asztalra és félrefordítá arczát. Demetrio nem volt biztos benne, jól értette-e unokafivérének szavait, száját kinyitá egy óh!-ra, de hang nem jött ajkaira!

— Jól tudom, hozzá képest csak egy csúf bogár vagyok — folytatá Paolino, a levegőbe nézve — és akarom is, hogy ezt neki megmondjad. De ha egy becsületes ember jóindulata még nyom valamit a latban, úgy biztosíthatod őt, hogy Botta Paolino még senkit sem csalt meg és ha egyszer megígéri, hogy a szegény Cesarino gyermekeit sajátjaiként fogja szeretni, annyi, mintha a keresztre esküdött volna. Mondd neki azt is, ne féljen, nem lesz majorosné a Cascinéban; hála Istennek, van elég pénzem, hogy feleségemet hintóban járassam és úgy tartsam, mint egy úri dámát. A mi a gyermekeit illeti, az enyémekül fogom őket tekinteni. Legyen neked erre bizonyosság Arabella levele. — Nézd, itt őrzöm a tárczámban és százszor is megcsókoltam már. Ha talán nem birná magát a falusi életre elhatározni, jövő évben bérletem lejár s akkor oda mehetek lakni, a hová neki tetszik . . . Nem tudom, mire nem volnék képes érette . . . érette, azért a menyeyi . . .

A sirás félbeszakítá Paolino szavait és mondatát egy áldást osztó mozdulattal fejezé be.

— Be . . . Beatrice . . . ről beszélsz? — kérde remegve Demetrio, abbeli félelmében, hogy talán nem jól értett.

— Nos! . . . — kiáltá Paolino fölemelt karokkal.

— Oh szent Isten! Lám, lám . . .

— Bolond vagyok, úgy-e?

— Nem, nem, ellenkezőleg . . . de lásd . . .
lásd . . .

— Nem lehetséges, mi?

— Erre sohasem gondoltam volna, soha! Egy özvegy három gyermekkel!

— De ha mondom neked . . .

— Igen, igen, tudom, te annak daczára is . . . hála legyen neked Istenem! Tudod-e, hogy misét mondatok örömemben?

— Igazán?

— Van még Gondviselés a világon . . . lám, lám. De te nem is ismered eléggé Beatricet? Érttem, a te vagyoni körülményeidben bizonyos hibák elvesztik jelentőségüket . . . — Óh Jézus!

— Tehát azt hiszed, lehet kis reményem?

— Nyujts kezet, Paolino.

— Mindkettőt, Demetrio.

— Ha te nem egy égből alászállt angyal vagy, úgy nem tudom, milyenek az angyalok . . .

Demetrio könyekig megindulva, megszorítá az asztalon át Paolino kezeit, ki bort töltve poharaikba, friss bort rendelt.

A beszélgetés mindig élénkebbé, bizalmasabbá, melegebbé vált.

Nehéz kő gördült le Demetrio szívéről, minél inkább belátta, hogy Paolino terve kivihető. A Gondviselést, melyben ő sohasem kételkedett, látta működni Paolino hosszú kezeivel. Hirtelen nem történhetett meg ez a házasság; egyengetni kellett előbb a talajt és időt hagyni az özvegynek bánata csillapulásához. De egyelőre nagy könnyebbség volt Demetrióra nézve, becses szövetségést nyerhetni Paolinoban, ki viszont boldog volt, hogy Demetrióval szövetkezett, mert az ő szívéről is nagy kő gördült le bizalmas közlése által.

A két unokatestvér megértette egymást. Demetrionak meg kellett ígérnie, hogy irni fog, ha az első kedvező alkalom kínálkozik és elfogad a jövőendő költségek fejében ezer lirát. De ő csak ötszázat fogadott el, melylyel azután másnap elhallgattatta a háziurat.

Egyszerre dél lett. Paolino sietve kifizeté a számlát és mivel ebédre pontosan otthon akart lenni, elbucsuzott Demetriótól, ki még a vendéglőben maradt fekete kávéja mellett.

Boldogan, könnyü szívvvel, mintha szárnyai nőttek volna, haladt át a Fontana-téren a Cascinék ura, fekete kabátjának szárnyai vigan lebbentek a szellőben. Porta Romana felé vette útját a »Due Spade« felé, hol lovát hagyta volt.

Boldog volt, hogy kibeszélhette magát és e boldogságot jövő boldogságának előlegéül tekinté.

Demetrio ülve maradt kávé csészéje mellett és egy ideig az ablaküvegre meresztett szemekkel kevergette kávéját. — Lám, lám, — e kis szócska mélyebb értelme képezte kellemes gondolatainak alapját.

— Lám, lám.

De hisz ő sohasem esett kétségbe; de hogy ily gyorsan jöjjön a segítség, ezt még sem hitte volna.

— De mi az ördög? Milyen csábbal bir az az asszony, hogy a férfiak mind bolondulnak utána?

És kávéját folyton keverve, az ablakra meresztett szemekkel folytatá:

— Mi az ördög?

Hogy a fantasztikus Cesarino szerelmes volt belé, ez még érthető, de Paolino, ki épen nem volt idealisztikus lélek, ellenkezőleg egy nagyon materiális ember, szilárd életnézetekkel, hogy ő is alig látta meg ezt az asszonyt, elveszté étvágyát, a bor nem izlett neki, szemei elhomályosultak, szivdobogást kapott, fuladozott, no ez már csodálatos dolog . . . Lám, lám.

A dús villásreggelitől elbódulva, gondolatai oly kérdésben pontosultak össze, melyet szive még sohasem tett neki:

— Mi az ördög van ezen az asszonyon?

A sok bánat, ijedtség, testvérének halála, a sok fizetendő adósság, a sok keserűség, a létért való küzdelem, a folytonos küzdés a nyomorral, a kenyérért, a hitelezőkkel, az előítéletek, — ellenszenv ellene, mindez nem hagyott neki időt, hogy sógor-nőjében az asszonyt lássa. Nem tekintette őt egyébként, mint egy borzasztó tehernek, a legsúlyosabbnak valamennyi adósság között, melyet semmi módon sem lehet kiegyenlíteni.

Mert ezen súlyos teher alatt egy asszony rejtett. Vajjon minő ördöge van ennek az asszonynak?

A Demetrio feje fölött függő óra ütése fölrázta őt elmékedéseiből és eszébe juttatta, hogy még nem hallgatott misét az nap.

Sietve távozott, pár lépéssel átment a Fontana-téren, befordult az Arcivescovado-utczába és a hátsó ajtón át bemenekült a déli napvilág elől a dóm komoly falai közé, melynek mélyében halvány-vörös és lila fényt vetett a színes üvegeken át a napsugár.

Demetrio izgatott, fölbolygatott kedélye lecsillapult a templom homálya, a harmónikus színek és az egymásba folyó izezetek között, hol az emberi gondolat elbolyong, a nélkül, hogy eltévedne.

Itt benn a lélek is templommá válik; emelkedik, exaltációba jön, óriássá lesz és a hit biztos alapul szolgál neki.

Demetrio egy oszlophoz dőlt és ájtatos figyelemmel kísértte a misemondó papot, kit távolról

egy oszloperdőn át látott. Lehet azonban, a sok ital vagy a hallott dolgok rendkívülisége hatott reá, de nagy megerőltetésébe került egy imát is elrebegni. Ha Paolino csakugyan megszabadítja őt a tehertől, nem egy, de száz misét is mondat örömeiben. Hisz ez a házasság fölszabadítja őt rablánczaitól.

A mi Beatricet illeti, ő nem az az asszony, a ki akadályokat gördítene. A kényelmes, gondtalan élet a falun, jó asztal, szép ruhák, kocsi és ló, egy jó apa gyermekeinek, azután a nyugalom, a biztosított jólét, ilyesmit nem utasít vissza az ember, ellenkezőleg, az ilyen szerencse nem mindenkinek akad. Rendesen annak, ki legkevésbé érdemli meg. Hány becsületes, derék jó leány van a világon és a kutya sem néz reá; mig ezek a »sans sousi«, »bella pigotte«-féle teremtések mindig találnak egy bolondot, ki őket mindennel elhalmozza.

— Oratre fratres! — mondá a pap, kitárt karokkal megfordulva.

Csak ekkor vette észre Demetrio, hogy templomban van és iparkodott gondolatait a misére összpontosítani. De nem tehetett róla, esze nem volt helyén.

— Ugyan miben is áll némely asszonynak a csábereje?

Gondolkozni kezdett fölötte és nem találta meg reá a feleletet, úgy tetszett neki, hogy tulajdonképen még sohasem nézte meg jól a sógornéját; és nem ismeri őt máskép, csak a fájdalom és el-

lenszenv fátyolán át és ez a legszebb dolgokat is képes elrontani. Ha talán nyugodt kedélylyel, mint Paolino is, szemlélhette volna őt és a helyett, hogy testét, lelkét folyton a mindennapi kenyér kérdésével gyötörte volna, megengedhette volna magának azt a fényüzést, kissé szivére is gondolni . . .

— Et ne nos inducas intentionem — halatszott a misemondó pap ajkairól, mintegy feleletül Demetrio magánbeszédére. Ujra szemrehányást tett magának szórakozottságáért és iparkodott megfékezni énjét, mely haszontalan gondolatok miatt feledé a templomot. De még nem volt vége a misének és egy öntudatlan, ellenállhatatlan valami ismét megszólalt benne és megfejteni készteté azt a kérdést, mely mindennek daczára fölmerült benne:

— Mi az ördög van ezen az asszonyon?

III.

Husvét utáni csütörtökön készült Arabella első áldozásához.

Demetrio bácsi a szokottnál is korábban ébredt e napon és hirtelen kiugrott ágyából. E nagy nap tiszteletére kék színű posztóból készült szalonkabátot keresett elő egy ládából és hogy megszabadítsa a fekete borstól, kirázta az ablakon. Egy dobozból régi divatu, de még szép czilindert vett ki, mely évek óta már nem került napvilágra.

Fehér kendőt kötött nyakára és megborotválkozott; még nem ütötte el azonban a hetet, már futott a Carobbio-utczába; alig várta, hogy ott legyen. Csak egy pillanatra állt meg az Asole dall' Albizzati-utczában, hol hugoskájának kicsipkézett szent képeket és egy kis terrakotta angyalt szentelt viztartóval vásárolt.

Demetrio nem volt fösvény. Ő is örömet ajándékozott volna, ha módjában van. Bizony nem olyan nehéz dolog megszerettetni magát, ha az ember Paolino ur pénzével rendelkezik.

De őt mindig arra kényszeríté a sors, hogy mások számára kuporgasson és magát meggyűlöltesse. De mivel a vagyon kilátásba volt helyezve, ő is bőkezűnek akarta mutatni magát. Nincs kellemebb foglalkozás az amerikai nagybácsi szerepénél. Eddig még mit sem szólt Beatricenek Paolino terveiről, de talán ma lesz alkalma szólani. Egy ünnepnapon, midőn rendszerint mindenki békülékenyebben van hangolva és félreteszi neheztelését, haragját, nem lesz nehéz a társalgást eme fontos dologra terelni.

A gyermekek még öltözködtek, midőn a Carobbio-utczába ért. Mariót és Naldót a konyhában találta, a kis fiúk egészen összefenték arczocskáikat a fénymázzal, melylyel czipőiket iparkodtak kifényesíteni. A nagybácsi épen jókor jött segítségükre.

— Igaz-e, bácsi, — kérdé Mario, — hogy

Arabella ma a Szentlélek tabernaculumává válik?
A prédikáló pap mondta tegnap.

— Persze igaz.

— Naldo nem akarta hinni.

A kis hitetlen nevetni kezdett. A tabernaculus szó oly csodásnak tetszett neki.

E közben belépett Ferruccio. A szép, göndörhaju fiu is ma járult először a szent áldozáshoz és ez alkalomra rendkívüli módon kimosakodott.

Grissini asszony e napra husz év előtt elhalt fiának ruháját kölcsönözte neki, ezt ölté magára és egy pár keztyüt viselt, mely ugyancsak szorította mind a tiz ujját; így kiöltözve jött Arabelláért.

A kis leány szép, fehér nyakkendőt ígért neki. A mint nevét említeni hallá, kiszaladt a konyhába. Fehér felhőbe volt burkolva, vagyis egy könnyű csipkés tüll-ruhát viselt, fejről aláomló fátyollal. Ha láthatta volna őt most a papája, a ki annyira büszke volt a lányának szépségére! Mily kedves kis angyal volt vállaira omló nyitott szőke hajával! Demetrio bácsi mikor meglátta, úgy érezte, hogy egy bársonyos kéz simogatja szívét.

Arabella megállt, hogy megkösse Ferruccio nyakkendőjét; a fiu egyenesen, mereven állt előtte. A kis leány kezei kissé mozogtak, a másli meg volt kötve, anyai gondoskodással megsimítá a fiu borzas haját is.

— Szállj magadba és gondolj mamádra —
mondá neki.

Ferruccio igent intett fejével. Ha valami kevés fogalma volt a szent áldozás fontosságáról, úgy azt Arabellának köszönheté, ki az utóbbi napokban tanítgatá őt, nehogy a fiu tudatlanságból valami vétket kövessen el. Képes lett volna áldozás előtt megreggelizni; de most már tudta, miként kell viselnie magát.

— Nézd, egy kis angyalt hoztam neked, —
mondá a bácsi, átnyujtva szép ajándékát.

Arabella fölkiáltott örömeiben:

— Oh, milyen szép! Nagyon is szép bácsi . . .
Köszönöm.

Lábujjhegyre állt és homlokon csókolá bácsiját.

Demetrio e bársonyos ajkak érintésére kimondhatlan valamit érezett; egy gyöngéd viráglélek illatát szivta magába.

San Lorenzo templomában megszólaltak az ünnepi harangok.

— Gyorsan gyermekek, nincs veszíteni való időnk.

Demetrio a gyermeksereg közepette ellágyulni érzé szivét; de nem akarta mutatni fölindulását. Szorosan összeszorítá ajkait és nehogy ellágyuljon, meghatottságát türelmetlensége által akarta elpalástolni.

— De siessetek hát, — ismétlé többször. —

A mama még nincs készen?

Egész életén át, még gyermekségét sem kivéve, a sors mindig mostohán bánt vele. Arabella volt az első gyermek, ki karjait felé kitárni merte és őt arczon csókolá. Rideg, sivár volt az élete, mint a téli sövény, mely fölött nem röpköd pillangó.

Naldo azt akarta, a bácsi füzze be neki czipőjét. A nagybácsi az asztalra ültette és kezébe vette a gyermek lábszárát.

Mialatt ő figyelemmel füzte be a kis czipőt, Beatrice, kit Arabella siettetett, egyszerre csak a konyhába toppant egy kancsó vízéért.

Nem hallotta Demetriot jönni és alsó szoknyában, meztelen kar és vállakkal, ugy a mint a mosdótál előtt állott, jött ki.

A mint sógorát megpillantá, zavarba jött, mosolygott, néhány bocsánatkérő szót rebegett, nyaka vérvörös lett, azután nevetve távozott, a küszöbön hagyva a kancsót, melyet Mario vitt utána vízzel teli.

Demetrio nem tudta: nevéssen-e, bocsánatot kérjen-e, vagy mit tegyen; tovább füzte tehát a kis czipőt merev arczczal, melyen az erőlködéstől megfeszültek az izmok.

Egy héttel előbb még semmi benyomást sem tett volna reá ez a fehér, rózsás megjelenés. De most, mióta az az ostoba Paolino annyit beszélt neki boszorkányságról, megbüvölésről, ez a megjelenés

mintegy feleletül szolgált ama kérdésre, melyet már annyiszor fölvetett magában a nélkül, hogy a megoldást meg bírta volna találni.

Hőség futotta el, arcza lángba borult, teste megreszketett, mint a villámhárító drótja, mikor villám éri.

Szemei elhomályosultak, úgy érezte, fátyol borítja a napot.

— Menjünk, menjünk . . . — mondá a kis fiukat és leánykát előrebocsájtva; Ferruccio követte őket.

Berretta e nap tiszteletére nyári ruhát öltött. Fölemelte kezeit, mintha mondani akarna valamit, bár nem volt semmi mondani valója.

— Demetrio ur — mondá köszönve és nevetgélve.

Lennt a lépcsőn megállottak és vártak az elkéssett mamára. Végre jött; sietve bezárta az ajtót és keztyűit húzva, lefutott a lépcsőn.

Nem viselt gyászruhát, de a lehető legsötétebb színűt, a mit sógora fősvénységétől kicsikarni birt. Fején nagy gyászfátyol, a lombardi nőket jellemző kecscesel volt föltüzdelve, a sok festői ráncz aláhullott vállára, hol egy aczéltű tartotta össze.

Beatrice barátságosan előbb köszönt sógorának, nem akart ily nagy napon a harag és ellenszenv érzésével lépni a templomba. Arabella karját nyujtá mamájának és előre ment vele. Utánok jöt-

tek a fiuk; Demetrio és Beretta, ki nem tudta hová tenni kezeit, zárták be a menetet.

A Carobbio-utczából a S. Lorenzo templom csak néhány lépésnyire esik, Demetrio épenséggel semmire sem gondolt, mialatt az utat megtette. Futó pillantást vetett a pompás római oszlopokra, Massimiano Erculeo fürdőinek maradványaira, melyekről Beretta megjegyzé, hogy jól veszik ki magukat, de utban állnak. Két-három izben az előlmenő anya és leányára tekintett . . . De semmit sem gondolt e mellett. Csak az arcza égett szokatlan tűzben.

A nevezetes basilika udvarán ismerősökkel találkoztak. Ott volt Bonifanti mester, ki orgonázni jött és Giovan dell'Orghen, ki az orgona sipjait jött huzni. Egész Milanoban senki sem huzta a sipokat egyenletesebben Giovan dell'Orghennél. Süket lévén, nem hagyta magát a zene ritmusa által zavartatni.

— Milyen bájos? egészen a mamája, — mondá a mester Arabellának, ki bő csipkés ruhájában nagyobbnak tetszett.

Szomszédai, a Grissini házaspár is ott voltak.

Barbarina asszony, mikor Arabellát meglátta, könyezett és nem volt képes mást mondani mint:

— Kis angyalom te.

Grissini ur, ki nyugalmazott levéltárnok volt és nagy előszeretettel olvasta a francia forradalom

történetét, visszatartóbban viselte magát, mint az olyan, kinek megvan a maga véleménye, de tudja tisztelni a másét is.

A templom homlokzata ezüstszegélyü fehér, kék, rózsaszín kelmével volt diszítve, közepén egy nagy cartonnal. Fölvívás volt a kis báránycákhöz a szent áldozásban résztvenni.

Gyönyörű áprilisi nap volt, telve ama tavaszi napfényvel, mely új életre ébreszti reményeinket.

A templom küszöbét átlépve, rózsa és lilium illata környezte a hívőket. A nagy kupola alatt voltak csupa örökzöld és virágok között az áldozó asztalok fölállítva.

A főoltár ragyogott a fehér függönyökön át-törő napfényben, ragyogtak a gyertyatartók is és az ezüst s arany czifrázatok a szentséget rejtő ajtócskán.

A főoltár sarkain, lépcsőin, mindenfelé virágok voltak elhelyezve; vázákban, cserepekben rózsák, liliumok illatoztak.

És a világos színharmónia fölé reáborultak a masszív, római stílusban épült templomnak sötét iveri, kiálló emelvényei, oszlopai, kőfalai.

Bár a szertartás nem vette volt még kezdetét, számos szőke, barna fej hajolt le csöndes áhítatban; a fiúk egyfelől, a lányok a másik oldalon. Az áhítatos tömeg közepette Arabella mamájával bal felé ment, Demetrio a fiukkal és Berettával jobbra tartott.

Arabella minden lépten-nyomon atyja árnyéka által érzé magát követni. Hisz azt reménylette, hogy az áldozás szentsége által könnyíthet atyja lelkén; és most, hogy eljött a percz, mikor Jézus hozzá leszáll, a szegény árva örömet áldozta volna szive vérét is.

Husz fiucska a »salutaris ostia«-t kezdé énekelni. Az áldozó asztal körül összegyűlt fejecskék egyszerre mind lehajoltak ez ártatlan hangok halatára.

Egyedül Arabella függeszté szemeit majdnem fanatikusan az oltárra és imádkozott áhítatosan. Szive sugallata ez volt: — Isten, vedd el életem, hagyj meghalnom akár most, de ne hagyj az ő lelkét elkárhozni — és úgy érzé, mintha e perczben egy kéz gyöngéden vállon érintené és ott állna mögötte apja szelleme, ott állna és várna türelemmel.

Az orgona, mely előbb csak a misemondó papokat kísérte, lassan-lassan lágy hangokba olvadt, melyekbe flóta- és énekhangok is vegyültek.

Tömjéntartók himbálództak a légben és ezer szint játszottak a templomot bevilágító napsugárban, mely ragyogóvá tette a szószék színes márványait.

Demetrio egészen megfiatalodott szivében: szemei Arabellát keresték, szellemileg vele akart áldozni.

A gyermek háta mögött észrevette Beatricet és mellette egy sovány hölgyet, kiből Perdinéra ismert.

Beatrice kezeiben nyitott imakönyvével egyenesen tartá fejét és széles vállait; ártatlan gyermekének áhítata őt is megindítá és mialatt könyvéből imádkozott, időközben fölvetette szép szemeit. A fátyol titokzatos, lágy redői alatt az ő kissé prózai, provinciális szépsége megfinomodott, átszellemült és megközelíté azt, a mit a poeták ideálnak neveznek. Most betette imakönyvét, ajkai egy üdvözlégyet rebegtek, fejét lehajtotta, úgy, hogy arcza majdnem érinté veres bársony imakönyvét »a mennyország útját«, majd ismét fölemelte fejét és nyugodt, jószágos szemekkel nézett az oltárra.

Mit? igaza lett volna Paolinonak?

Pardiné egy perczig sem maradt nyugton és mint valami kobold, folyton nevetésre akará Beatricét készíteni az ő szépséges, szalonkabátos sógora fölött. Istenem, milyen pompás!

Beatrice egyizben elhallgattatá. Az asszonyördög letérdelt és áhítatosan imádkozni kezdett.

Az Ur közeledett az ártatlanok felé.

A gyermekkar most rázendített az »O sacrum convivium«-ra. Ezen hangok észretéríték Demetriót és más irányt adtak veszélyes gondolatainak.

Földre teríté frissen vasalt gyapot zsebkendőjét, reátérdelt és gondolatait kevésbbé profán, szentebb dolgokra iparkodott összpontosítani.

»Van isteni gondviselés, mely házfedeleink felett öröklik, tudomásul veszi nyomorunkat, látja elbizakodottságunkat, és csak az nem érdemli meg, hogy része legyen benne, ki tagadni meri azt.

»Egy felsőbb lénybeli erős hit ad támaszt a szegény botját vesztett sántának, vontatja partra a hajótörött sülyedő bárkáját és csepegtet vigaszt a szívébe.

»Tégy jót, mert az kötelességed, a számadást bizd istenedre. Ő gazdag és igazságos pénztárnok, ki sohasem csal meg.

»Nem az a fő, hogy életünket beosztani tudjuk, de hogy keresztényi életet folytathassunk, ha néha botlanánk is.

»A jó tett, melyet jószántod- és könyörületből felebarátodnak teszel, sohasem vész kárba. — Ha föláldozod összes vagyoned a szerencsétlenek éhségének csillapítására, ha odaadod utolsó kabátodat, hogy az árvákat ruházhasd, ha letörölted az özvegynek könyeit . . .«

Demetrio fölemelte fejét és még egy pillantást vetett arra az asszonyra, kinek alakja kidomborodott a háttérben levő szószék márványlapjától.

»Ha jót tettél, adj hálát Istenednek, a miért alkalmat adott reá és téged választott ki erre, nem a gazdagot, a hatalmast.

»Ne irigyeld tehát szomszédod vagyonat, gondolj lelki üdvödre és sohase kisértsen kapzsiság.«

— Demetrio bácsi, — most válik szent-

séggé Arabella? — kérdé halkán és egészen meghatva Naldo.

Arabella Istenére gondolt és kezeit szorosan szívére szorítá. Egész lénye lángolt a szeretettől, mely rózsás arczbőrén, fátyolán keresztül is átviláglott.

Beatrice szemei megteltek könnyekkel, nedves, fényes szeme többi gyermekeit kereste a tömegben, hogy szellemileg egyesülhessen velök e nagy pillanatban.

Gyujtó szikraként hatott Beatrice tekintete Demetriona, ki karjaiban tartá Naldot, hogy az jobban láthasson; úgy tetszett neki, az egész templom lángba borult és megtelik apró, csillogó üvegdarabkákkal.

— Minek is szólt neki az a szerencsétlen Paolino?

Édes mámort érzett, mikor a templomból kilépett, mintha csak a sok virág gyöngéd illata bódította volna el, és a Szentélek az ő szívébe is leszállott volna, hogy megvilágítsa benső élete sivár falait.

Az anya, gyermekek, barátok újra találkoztak a templom előtt a kitóduló, susogó tömeg közepett.

A gyermekek nyakába ugráltak Arabellának, csókolták őt és vig lármát csaptak.

Beatrice, kinek arczán még látható volt a könnyek nyoma, kezét nyujtva közeledett sógorához

és néhány békítő szót intézett hozzá; de Demetrio mit sem értett szavaiból.

— Igen, igen, — hebegé erőltetett nevetéssel. Most is érezte ama nyilalást bordái között. Igen, igen . . . felelé Beatrice újabb szavaira, melynek értelmét szintén nem volt képes fölfogni.

A nagy világosság odakünn elvakítá, elszédíté; megrázta fejét, szabadulni akarván a mánortól és a sok fehér fátyol közepett azt képzelte, felhők között jár.

A kis leány, annak tudatában, hogy Krisztus testét magába vette, sugárzott a boldogságtól fátyola alatt.

Demetrio Beatrice oldalán haladt, de távol tőle a kocsin, neki hagyva az egész járdát, és nem látszott más gondja lenni, mint a minden oldalról előbukkanó kocsikra vigyázni.

— Milyen szép idő! — mondá kis vártatva, fölpillantva.

— Szép lehet most falun . . . jegyzé meg Beatrice.

— Csakugyan . . . . kérem, vigyázzon a kocsikra.

Kis darabig ismét szótlánul haladtak. Demetrio egyszer véletlenül megpillantá tükörmását egy kirakat üvegtáblájában és nem ismert magára. Nem volt hozzászokva czilindert viselni és egy szép asszonyt kíséreni. Beatrice most megjegyzé, hogy a szertartás már nem is lehetett volna szebb, meg-

hatóbb; az egész templom olyan volt, mint egy virágos kert.

— Csakugyan! — nyilvánítá Demetrio és azon gondolkozott, ne hozza-e elő Paolino ügyét, de e perczen a kereszt-utczából egy kocsi robogott elő és a bácsi Naldo után szaladt.

Beatrice Arabella mellé került, a ki belekapaszkodott szép mamájának karjába.

A Dóm-téren, honnan a sok omnibusz és lóvasut kiindul, a bácsi kézen fogta Mariót is és odakiáltott a nőknek:

— Vigyázzanak a kocsikra!

Úgy vezényelt, mint egy hajóskapitány, ki hajójával ki akarja kerülni a zátonyt; és talán neki is megfordult e gondolat agyában.

Beléptek a Galleriába.

E reggeli órában csak kevesen voltak ott; — a bácsi megjegyzé, hogy az ív tetején levő óra félkilenczet mutat. A majdnem egészen üres kövezet szép mozaikja csillogott, márványkövei, arabeszkjei élesen rajzolódtak le és domborodtak ki a kupola üvegtetőzetén áttörő napfényben, mely betölté az egész nagy helyiséget, megtört a boltok kristályain, üveggömbjein, a czégtáblák aranyozásain, a tükörsima falakon s mindenben, a mi képes volt csillogni és a világosságot visszatükrözni a fény eme játékában.

Friss szellő járta át az egész Galleriát, mely tisztaságtól ragyogó pompájában elegáns, zajos életének újabb napjára virradott.

Beatrice, ki már néhány hó óta nem tette lábát emez elegáns utcza szalónba, egy mély sohajjal szomorú visszaemlékezéseinek egész raját ébreszté föl, de kíváncsiságát csakhamar lekötötték a szép csillogó kirakatok, telve ékszerek-, porcelán-, legyezők-, tükrökkel és valamennyit végignézte volna, ha gyermekei hagyják. De éhesek voltak, azonfölül Demetriónak kilencz órára hivatalban kellett lennie.

Gyorsan beléptek Biffihez.

Leültek egy kis asztalhoz ama nagy kristályablakok egyike mellé, mely az oktagonra nyilik és a honnét látható a Galleria központja, az egész nagy tér, köröskörül gyönyörű boltjaival, tetején a kupola óriási, átlátszó fedelével, mely látvány egészen elbódítja azt, ki először látja életében.

Beatrice rögtön meglátta magát a szemben levő nagy tükörben, iparkodott szépen ülni és szívében — a nélkül, hogy bevallotta volna magának — nagy meglepődést érzett, mert a pinczerek mindnyájan visszafordultak, mikor belépett.

— Tej . . . tejes kávét parancsol? — kérdé Demetrio lesütött szemekkel.

— Kávét tejszinnel, köszönöm — válaszolá Beatrice.

— Tehát egy, kettő, három, négy, öt, hat kávét tejszinnel — mondá a pinczérnek, mutatójával számolva a meghivottakat — kifiket és négy darab édes süteményt . . .

Szemben ült Beatrice-szel és nem vette észre, hogy néhány pinczér a háttérben az ő szalonkabátján és vadonatúj czilinderén nevetgél.

Mialatt a kávéra vártak, az elégedett nagybácsi meghúzta Naldónak a fülét. Azután megfordult és mereven Arabella arczába nézett, mintha választ várna tőle egy kérdésre, melyet nem tett neki. Fölnézett a kupolára és egyszer a kávéház órájára, melyet összehasonlított saját órájával. Beatricet az árnyékban maga előtt tudta, érezte jelenlétét, reá gondolt, de egy világért sem mert reá nézni . . .

Miért? az Isten tudja.

Végre megérkezett a reggeli. Egy nagy tálcza telve csészékkel, süteményekkel, kalácscsal és a nagybácsinak elég dolga van mindenkinek a magáét kiosztani.

Beatricenek egy szép darab friss süteményt kínált és mivel az özvegy vonakodott azt elfogadni, tettetett heveséggel mondá: »Na, na, de micsoda ostobaság!« De mialatt e szavakat mondá, érzé, hogy a hőség elfutja, a vér a fejébe tolul, fülei zúgnak.

Szerencsére Ferruccio egész kifijét csészéjébe ejté, a mi nagy nevetésre adott alkalmat; Beatrice is nevetett, Demetrio is és az idő gyorsan mult el. A helyett, hogy a fizető pinczért hívta volna, Demetrio maga ment a pénztárhoz fizetni, a mi nagyobb kávéházban nem szokásos, és újabb alkalmat adott a pinczereknek a nevetgélésre.

— Kénytelen vagyok távozni, — mondá az asztalhoz visszatérve, — csak végezzék reggelijöket egész kényelemmel. Este majd viszontlátjuk egymást.

— Alászolgája, bácsi, alászolgája — szépen köszönjük, — kiálták a fiuk.

Sietve távozott, a nélkül, hogy sógornője szavait megértette volna. Szüksége volt levegőre. Elhaladt a kristályablak előtt, benézett a kávéházba, látott egy csoport embert, de ködben látta, kezével köszönté őket és nehézkes lépéseivel Santa Margherita felé tartott.

Öntudatlanul ment előre, mint egy darab fa, mit a szokásnak árja sodor és épen oly kevéssé volt tisztában önmagával, mint a mennyire nem lett volna képes megmondani, mi tulajdonképen egy darab fa.

Zavaros érzései közül, melyeket a hivatalba magával vitt, csak egyetlen szó domborult ki értelemmel és egyedüllétének nagy csöndjében visszhangzott, mint a bot koppanása, mely egy zsák rongyot ér.

Százsor is ismétlé magában e szót, mialatt hivatalába ért. E szó legjobb barátjának neve volt: Paolino! Oh Paolino!

IV.

Három-négy napig rosszkedvű volt és rosszul érzé magát. Régi szivbaja melyet gyógyítani

vélt rendes életmódjával, és a digitalina mérsékelt használatával, újra visszatért az utóbbi események következtében. Néhány éjen át nem hunyta le szemét. Mozdulatlanul feküdt ágyában a sötétben és bámulta az ablak keretében ragyogó csillagokat. Nem gondolt semmire, úgy tetszett neki, eltévedt egy nagy sivatagban. — Csodálkozott, miként került oda és titokban reménylette, hogy majd megszabadul. Ugy járt, mint a hegymászó, ki megy, megy le s föl, árkon-bokron keresztül, míg végre sajtó lábba, tépett cipőkkel eléri a sziklát a hegycsúcson, hol egészen váratlanul pompás látkép tárul eléje: falvak, folyók, tavak, zöld rétek húzódnak a végtelenbe. Szép, pompás mindezt a magasból bámulni, meg is kell pihenni egy pillanatra, de nem tanácsos sokáig ott maradni. A hely veszélyes, éles szél fujdogál és az éj közeleg.

Le gyorsan, siessen Demetrio ur . . .

Paolino, ki nem volt türelmes ember, néhány nap múlva a következő levelet küldte Milanóba:

Kedves Demetrio.

Csak néhány szót írok neked. Fölkértelek, ird meg nekem: *igen*, vagy *nem* és egy hét óta mit sem irsz nekem. Beszéltem Carolinával is, megnyertem őt és ő bátorít. Érdekeim nem engedik meg a hosszú várakozást. Nem mondom, hogy azonnal történjék meg a dolog, mindenhez idő kell, de szeretném, ha sógornőd tudomásul

venné az ide mellékelt levelet, melyet Carolina is látott és jóváhagyott. Egyelőre beérem az ígérettel, a reménnyel is. Ha azonban a bárd várakozik reám, sujtson azonnal. De bizonytalanságban nem tudok tovább élni, testem-lelkem szenved általa.

A mellékelt levél így szólott:

»Mélyen tisztelt Beatrice asszony!

Nem ismeretlen ön előtt az, ki önhöz fordulni mer, hogy kifejezze érzelmeit, melyeket már régóta táplál becses személye iránt.

Demetrio unokafivérem van megbizva érzelmeim tolmácsolásával, ezért nem ismétlem az okokat és reményeimet, melyek a mai napon e levél írására készítetnek, mely ha ön által kegyesen lesz fogadva, életem legszebb napja lesz.

Érzem, hogy tulvakmerőség tőlem szememet az ön annyi bájjal megáldott személyiségére emelni, nekem, ki önnel összehasonlítva érdemtelen vagyok, — de . . .«

És ily hangon folyt tovább az egész levél. Paolino kitárta egész szívét, becsületes szándékát, a rokonok örömét, ha föloldhatlan kötelék fűzhetné őket egymáshoz és mennyi gondoskodás és szeretettel venné ő körül az árvákat.

Demetrio félig boszankodva, félig közönyösen olvasta végig.

Az unokatestvér kereskedő kaligrafiájával irt levelének minden szava egy szeg volt, melyet neki kellett volna Beatrice szívébe beverni. Nem volt többé kedve hozzá.

Azt találta, hogy Paolino ur maga is elvégezhetné ügyét és semmi szükség nincs az ő közbenjárására. Ő bizony nem lesz senkinek a levélhordója.

Első oktalan fölhevülésében messze eldobta magától a levelet, melynek lapjai a szék alá repültek. De rögtön megbánta tettét és saját maga is csodálkozott türelmetlenségén. Mi a manó bántja őt? Összeszedte a lapokat, lefujta rólok a port és a tintatartó alá helyezve őket, mormogá: »majd meglátjuk«.

V.

Egy reggelen Palmira belépett Beatricehez
— Mi ujság?

— Csitt, hallga . . . — mondá Pardiné lihegve és az ajtónál hallgatódzva.

Midőn meggyőződött, hogy senki sem követé, mélyen fölsohajtott.

— Jézus Mária — mondá — milyen szaladás!
Az a vadállat képes lett volna az utcán csődületet előidézni.

— Kicsoda?

— A férjem, Secco. Lépten-nyomon követ

A postáról jövök; levelet kaptam. Itt van, időm sem volt elolvasni.

— Megint Altramura irt?

— Igen; Barcellonából; roppant tetszik ott is . . . Épen fölbontani akarám a levelet, mikor az udvar nagy kapujánál megpillantom Seccót. Őrt állott. Kell, hogy valaki ellenem lázítsa. Természetesen, nem vártam őt, hanem gyorsan lementem a via del Pescén, föl a Viscomti-utcán; ismét le a San Satiron és befordultam az Unione-utczába. A potrohos nem bír szaladni, én meg a zergén is túlteszek. De képes volt kocsiba ülni. Csitt . . . hallga . . . nem állt meg egy kocsi a ház előtt? Kérlek, nézd meg.

Beatrice kinézett az ablakon. Senki sem volt a kapu előtt.

— Sajnálám miattad is, mert ha Secco megharagszik, elveszti az eszét. De ezért megfizet az oktondi. Olyan jelenetet csinállok neki odahaza, hogy összefutnak az emberek.

— Bocsáss meg, Palmira, — ellenveté Beatrice — de ha csakugyan megtalálná nálad Altramura levelét, nem volna-e igaza?

— Hiszen azért futottam. Nem akarok az utcán jeleneteket! De engem ne fessélyezzen senki! Jaj neki! Ha nem kér bocsánatot, összepakolok és megyek.

— És hová akarsz menni, kedvesem?

— Sehová, az magától értetődik — viszonzá színészi hanghordozással a jó Melchisedecco fele.

sége. — De ha magamon kívül lát, rögtön megjuhászodik és olyan lesz, mint a bárány. Így kell bánni a férfiakkal. Sohasem kell mutatni, hogy félnünk tőlük. És miért ne értsünk egyet mi, asszonyok? De hisz ha egyetértenénk, tudod-e, hogy huszonnégy óra alatt megváltoztatnók a világ folyását?

Beatrice elragadtatva, majdnem megfélemlítve hallgatta ezeket a sajátszerű elveket. Palmira észjárása és bátorsága megfélemlíték. Nem volt képes fölfogni, hogyan lehet egy asszony olyan vakmerő, szegény férjének haragját ily módon kihívni.

— Azt írja, hogy a bőjt végén visszatér Olasz-honba. — Hála Istennek! . . .

Palmira meglobogtatá levelét s ajkaihoz emelé.

— Jó, jó, de te nagyon is — — ellenveté szemrehányó hangon Beatrice, ki jó angyala volt Palmirának.

— Mit nagyon is? — pattant föl Palmira, tágra nyílt szemekkel nézve barátnőjére. — Oh te kis ártatlan! Nem mindenki képes ám a tyúkot csipogás nélkül megkoppasztani. Te talán jobb vagy mint a többi?

— De mit gondolsz te rólam? — kiáltá Beatrice elpirulva.

— Semmit sem akarok tudni, nem vagyok én a te gyóntatód. De hadd lássam, nem áll-e férjem őrt odalenn?

Palmira a redőnyök hasadécai között jobbra-balra nézegetett. Midőn meggyőződött, hogy Melchi-

sedecco sehol sem látható, száz darabra tépte a levelet és szétszórva a szobában, mondá:

— Megyek, mert dühös vagyok. Azért is jöttem, hogy tudassak veled valamit, a mi érdekelni fog. Tegnap beszéltem a lovaggal, ki megbizott, mondanám meg neked, hogy értekezett az ügyvéddel. Ügyed jól áll, atyádnak minden tekintetben igaza van, de a lovag beszélni akar veled.

— Igazán! — kiáltá Beatrice, örömeiben ugorva egyet. — Ez pompás hír.

— Ő jönne tehozzád, de fél találkozni a te . . . a te . . . hogy is hívják azt a szalonkabátos urat? Mit csinál az a szépség?

— Hol találhatom a lovagot?

— Azt hiszem, otthon . . . Tudod, hol lakik? A Velesca-utczában, a fürdők mellett. Vasárnap bizton otthon találhatod. Ott lesz az ügyvéd is.

Palmira már a lépcsőn volt; a düh, mely ide vezette volt, tovább üzte őt. Abban a perczen, midőn kilépett, ment arra a Porta Genovai lóvasut. Intett a kocsivezetőnek, hirtelen, mint a macska, fölugrott a kocsira, leült, kihuzta a pénztárczáját és fizetett.

Midőn fölpillantott, szemben látta magát Pardi Melchisedeccoval, a szalaggyárossal, ki olyan pózba vágta magát, mint Napoleon Elba szigetén és majd elnyelte szemeivel a feleségét.

Palmirának igaza volt, férje kémkedett utána.

Azon nap óta, mikor Pianelli Cesarino félig

könnyelműség, félig boszúból az első ironikus szót száján kibocsájtá, a jó Pardonénak nem volt nyugta. Ismerte a feleségét és nem ringatta magát illuziókban.

Karton ruhában, fapapucsokkal, mint munkásnőt vette nőül a szalaggyárból; selyem és bársonyba öltözteté, ékszerekkel halmozta el és tiz évi házasság után is szerette őt a linfatikus természetek csöndes, kitartó, szivós temperamentumával.

Palmira elismerte férjének jóságát; de tudta, hogy voltak perczek, mikor veszélyes volt őt bántani. Ez az asszony nem volt tulajdonképen rossz és a jó útról csak is a szórakozás kedvéért tért le. Semmi nevelésben sem részesült és pezsgő vére nem hagyta őt nyugodni.

Pardone türelmes és oly elnéző volt irányában, a milyen egy férj csak lehet. Hagyta őt álarczban mulatni menni, megengedte, hogy az erkélyről virággal, czukorkákkal dobálódzék, tréfáljon az urakkal; elkísérte a bállokba, pedig e helyett sokkal szivesebben lefeküdt volna.

Frakkot huzott és állva aludt a tánczestélyeken, mialatt a felesége élénk volt mint az ördög . . . Megtett feleségéért mindent, de nem akarta, hogy az emberek ujjal mutassanak reája. — Mulathat, tréfálhat, a mennyit neki tetszik; de azért mégis csak ő, Pardi akar ur lenni a háznál. Ezt megmutatja . . . szükség esetén ökleivel is.

Körülbelül ily dolgokat fejezett ki az a szem-

pár, mely örömet fölfalta volna Palmirát, ha az hagyta volna magát.

A férj gyanakodott a tenorra. Észrevette a »Kör« estélyein udvarlását. De ez még hagyján. — Azonban sok oka volt hinni, hogy Barcellona és a Fabbri-utcza között levelezés folyik. Egyszer véletlenül egy ujság-czimszalagot talált a lépcsőn spanyol bélyeggel . . . legalább neki spanyolnak tetszett. Semmi esetre sem volt azonban olasz. Később egy impresszáriótól, kinek váltóra pénzt kölcsönzött, megtudta, hogy a híres tenorista ex-tázisba hozza a spanyolokat híres c-jével. Ebben semmi rossz nincs, ellenkezőleg ez az ő mestersége, de titkos levelezésekbe bocsátkozni! Oh nem! Ezt sohasem fogja megengedni.

Az impresszário meg volt bizva, hogy barátját értesítse, mihelyest a másik átlépi az olasz határt. Egyik kéz mossa a másikat, azért vagyunk a világon, hogy kölcsönösen segítsük egymást. De a jó Pardone azért mégis inkább bizott saját szemében. Egy idő óta észrevétlenül, messziről lesekkedett a feleségére és most épen akkor találkozott vele, mikor a posta kapuján kilépett.

Mi dolga volt Pardiné asszonynak a postán? Miért fizetik akkor a levélhordókat? Levelet kapott, látta, saját szemével látta, ott kell lenni zsebeinek egyikében.

És még jobban kidülleszté szemeit, mintha keresztül akarna látni a ruhán.

Palmira mereven, hidegen, közönyösen ült. Midőn a kocsi egy fordulónál lassabban ment, hirtelen fölállt, nem várta be, hogy a kocsi megálljon, hanem hirtelen leugrott és gyorsan befordulva egy mellékutczába, hazafelé sietett. Melchisedecco ur ezalatt csöngetett, lármázott, hogy a kocsit megállítsa. Nem volt képes leugrani. Különben is semmi szüksége sem volt annyira sietni és talán még jobb, ha előbb kissé kilihegi magát; — mert érzé, ez egyszer ökleire lesz szüksége. Levezéseket nem engedhet meg; elég neki a gyár érdekében való levelezés.

Palmira érzé a vihar közeledését. A mennyire csak lehetett, sietteté lépteit, lehetőleg feltüzelve magát, fölfutott a lépcsőn, az első emeleten működő kétszáz szövőszék lármája közepett, betaszítá az ajtót és mint a bomba lépett a lakásba, föl-ijesztve a cselédet. Azután szobájába ment és vetkőzödni kezdett, tépte, szakította magáról a ruhákat, midőn Pardi ur egészen nyugodt léptekkel megjelent az ajtó küszöbén és nézte őt tágra nyílt, nagy, ökör szemeivel. Az asszony nem hagyott neki időt szólani, hanem úgy, a mint volt, félig levetkőzve, fölbontott hajjal keresztül ment a szobán, maga után huzva a földön ruháit, és oly ocsmány szavakat zudított reá, hogy Pardone behunyta szemeit, széles vállaival az ajtónak dült, mintha testével akarná meggátolni, hogy a veszekedés kihalatlatszék. A kétszáz szövőszék zakatolásán keresztül is kihallatszott ennek a francia furiának a hangja.

Férjének arczába dobott egy keztyüt, végig taposott ruháin, nagy fekete szemei villámokat szórtak és könnyörtelenül néztek a férjre, míg végre kimerülve a sok izgatottságtól, meztelen karjaival átfogta a jó Pardone nyakát, hátraveté fejét, fekete, fényes, fölbontott haja leomlott vállaira és áldozatként fölsohajtott:

— Itt vagyok, ölj meg, de mondd meg előbb, mit tettem! Ölj meg itt a házadban, de nem akarom, hogy az utczán nevetségessé tégy. Ha nem akarod, hogy kijárjak, köss az asztal lábához, zárj be, de ne tégy nevetségessé az emberek előtt. Megfulladok, megfulladok, megfulladok; ha még soká tart így, beleugrom a Naviglióba. Nem vagyok oly ostoba, észre nem venni, hogy lépten-nyomon utánam jösz. Nos, beszélj hát — ki a kedvesem?

— És az a levél? — kérde a szegény férj, nagyot fujva az izgatottságtól és egész testében reszketve.

— Lásd, milyen ostoba vagy? Ez az egész? Itt van az a hires levél. Nézd, olvasd, a bélyeg még egészen friss rajta. Tegnap érkezett . . . nézz ide . . . Modena . . . Olvasd el, és lásd be, mennyire elbutít a féltékenység.

A jó Melchisedecco minden oldalról megnézte, megforgatta a levélkét, melyet Palmira a szoba közepén maradt ruhájának zsebéből húzott ki.

A levelet Eloisa unokatestvére írta, ki Modenában volt férjnél egy főhadnagynál. Néhány megbízást és udvariasságokat tartalmazott a levél.

Melchisedecco lehorgasztá fejét és néhány perczig elgondolkozott. Azután gyöngéd, szeretetteljes, elnéző hang alá rejté hitetlenségét és nagy bánatát:

— És ha kissé féltékeny vagyok, azt hiszem, ezzel csak nem ártok neked? Ha szeretnél . . .

— Talán bizony nem szeretlek? Hallod, igazán olyanokat mondasz, hogy dühömben sirni szeretnék. Nem vagyok-e mindig veled idehaza, mint valami kis kutya, nem számolom-e folyton az orsókat, a selymet? És mikor panaszkodom? Nem adok-e mindig hálát az Istennek, a miért ilyen nagy szerencsét adott? Nem őrzöm-e még most is ama fapapucsokat, a melyeket azon éjjel, midőn először mondtad, hogy szeretsz, a lépcső alján hagytam. Emlékezel? Az anyád nem akart házasságunkba egyezni, és mégis egybekeltünk . . . emlékezel? Azon éjjel . . . ugyanazon szobában . . . Oh! nem, meg sem érdemled, hogy erről beszéljek veled. Akkor igen, szeretted; de most, mivel megöregedtem, darázs, kigyó, bectelen, hálátlan vagyok . . . Oh, ez sok! A szívem meghasad!

És a szegény Palmira igazán zokogni kezdett, annyira beletüzelte magát, hogy önmaga is hinni kezdte, a mit mondott. Vállai, nyaka, arcza lángolt a nagy sirástól, melynek a jó Melchisedecco nem volt képes gátat vetni. Néhány érthetetlen szót rebegett, igazolni iparkodott viseletét, ígérte, hogy máskor nem teszi és szelid lett, meghunyászkodott, mint a gyermek.

A megbánástól megtörve ment a gyárba.

— Lehet, hogy most csalódtam, — mondá magában — de levelezést nem türök.

A kétszáz szövőszék zakatolása, melylyel bánatát elbódítani reménylé, sem volt képes agyából ama mondatot kitörülni, melyet akaratlanul is folyton ismételt összeszorított fogai között.

Parancsokat kellett osztania, egy számlát irni, de a nagy rázkódtatástól még mindig vaczogtak fogai és egy óra mulva is ama mondat végszavait örölék:

— Levelezést nem türök . . .

VI.

Néhány napig Beatrice amaz édes reménynek élt, hogy ügyének szerencsés fordulata visszaadandja neki és gyermekeinek a függetlenséget. Nem birván tovább ellentállni ama vágynak, hogy megtudja, mit mondott az ügyvéd Balzalotti lovagnak, egy vasárnapon, mialatt Demetrio a gyermekekkel egy nyilvános kertbe ment sétálni, elment a Velescautzába. Könnyen ráakadt a házra. A lovag után kérdezősködött, megmutatták neki a lépcsőt és ő meghuzta a csengőt az első emelet egyik ajtaja előtt.

Két percz mulva kimért lépteket, czipőropogást hallott és az ajtó kinyilott.

— Ah! — Kit látok? — A kedves, jó Bea-

trice asszonyt! Bravo, épen jókor jön. Megkértem volt Pardinét, hogy önt értesítse. Tessék besétálni. Hogy van? Szegényke; kissé sápadtnak találom . . . sápadtnak . . . De! — és egy nagyot sohajtott — talán kissé sötétnek tetszik önnek idebenn, mert kívülről jön . . . Tessék erre . . . várjon kérem, bezárom az ajtót, mert egyedül vagyok hon és nem hallom benn a szobában, ha valaki jön. Ugy bizony, egészen egyedül lakom, mint valami fiatal ember, garçon életet folytatok az öreg gazdasszonyom mellett, ki vásár- és ünnepnapokon tiz misét is végighallgat.

A lovag e közönyös dolgok elmondásával akará palástolni zavarát, melybe Milano egyik legszebb asszonyának váratlan jelenléte ejtette.

— Bocsánat, lovag ur, ha talán alkalmatlankodom — viszonzá Beatrice, nem kevésbbé megzavarodva egy oly tekintélyes személyiséggel beszélhetni.

— De legkevésbbé sem, igen örvendek! Kérem, tessék helyet foglalni — válaszolá a lovag, Pianelliné kezét gyöngéden megveregetve. A szalon, hová őt bevezette, nagy fényüzéssel volt berendezve, a színes virágokkal beszótt csipke-storeokon keresztül, melyek a távol kelet balzsamos erdeire emlékeztettek, a világosság csak halványan szűrődött át és kellemes félhomályba burkolt mindent.

Leültette a pamlagra, szaladt egy zsámolyért, melyet szokott udvariasságával lábai alá helyezett, csakhogy ma kissé félénkebb, zavarodottabb

volt, mint máskor. Talán nem várta oly gyorsan e látogatást a nemesszivü jóltevő? Vagy nem volt még ideje valami tervet kigondolni és így félt vagy sokat vagy keveset merni. Oh azok az asszonyok! Az ember sohasem tudja, miként fogja meg őket! Hasonlóak ők az ángolnához. Az igazat megvallva, a lovag még nem is beszélt Ferriani ügyvéddel; azt sem tudta, hol lakik! Ha előlegezett egy kis összeget (száz lirácskát), inkább Pardiné rábeszélésére és — hogy úgy mondjuk — csupa jószivüségből tette.

— Sok köszönettel tartozom önnek, lovag ur.

— De semmivel. Én jöttem volna önt fölkeresni, kedves nagysád, de tudtam, hogy Demetrio ellenzi a pör folytatását. Palmira elbeszélte nekem az ő viselkedését, nagyon szép, mondhatom. Szegény Beatrice! Bizony nagy szerencsétlenség érte!

A lovag ujja hegyével könyet törült ki szeméből.

— Ön olyan szives volt az ügyvéddel beszélni.

— Azaz tegnap kellett volna találkozoznunk, de valami közbejött. De elutazásom előtt okvetlen beszélni fogok vele. Hivatalos ügyekben Rómába kell utaznom, de onnét talán még inkább előmozdíthatom ügyét. Sok képviselőt ismerek.

— Nagy jótéteményt tesz lovag ur gyermekeimmel és szegény apámmal.

— Hogyan és önnel nem? Kis gonosz! És én épen az ön hálájára számítottam.

A lovag jóízűen nevetett. Egy kis peluche puffon ült szemben Beatrice-szel, háttal az ablaknak.

A vörösbarna kárpitok előnyös háttért képeztek Pianelliné fátyolba burkolt alakjának és bizonyos majesztétikus, királyi külsőt kölcsönöztek neki, a mi még egy vén rouénak is imponálhatott volna. De a lovag tudta, hogy eme külső alatt egy gyöngé, jószívü, gyerekeszü asszony rejlik, a ki nagy nyomorban van, talán még félénk is, de nincs elég tapasztalata az ellentállásra.

Azután ez az asszony elfogadta segítségét.

A férj nem örködött többé fölötte; másik öre, a ki a padlásszobában lakott, egy szegény tudatlan volt, egy valóságos zsiráf, a ki kényszerülve, roskedvűen viselte a keresztet.

Ezen gondolatok mind egyszerre lepték el a lovag agyát, úgy, hogy egyikét sem fontolhatta meg kellőleg. Azért csak általánosan elmélkedett és hogy tájékozhasssa magát, mondá:

— Demetrio bizonyára beszélt önnek novarai jó barátomról?

— Igen.

— Megírom neki mindjárt holnap, hogy herczegileg gondoskodtam róla. Hja bizony, nem mindenki lehet oly szerencsés egy ily szép háziasszony szomszédságában, mint az én kedves Beatrice nagysám, aludhatni.

— Ön tréfál — veté ellen Beatrice bájos mosolylyal. A lovag nem először engedett meg vele

szemben ilyféle udvariasságokat és nem először volt, hogy ő nevetve olybá vette azokat, mint a mennyit értek.

— Oh, finom módon majd kiveszem fizetésemet e közbenjárásért.

És a lovag gyöngéden Beatrice térdére tette kezét és nyomatékosan — mondá:

— A mi engem illet . . . megvallom . . . az ön szomszédságában nem tudnám szemeimet behunyni.

— Oh, kérem . . .

— Higyje el, nem birnék aludni, kénytelen lennék egész éjjel az olvasót forgatni. De nem az első eset lenne, hogy az én kedves Beatrice nagysám miatt álmatlanul tölteném az éjet.

— Nem hiszem — válaszolá Beatrice, tréfából ellenkezve.

— Ön azt nagyon is jól tudja — mondá bátran a lovag, ki mialatt tájékozni iparkodott magát, nem vette észre, hogy elveszti a talajt lábai alatt.

— Természetesen, a külszint mindig tiszteltben tartottam. Férjes asszonynyal szemben ez mindenkinek kötelessége, főleg pedig, ha az asszony férje élénk, féltékeny és éber. De ha alkalmunk lett volna így négyszem közt beszélgetni, mint most, egyedül kettecskén, a nélkül, hogy ezáltal az elhunyt ellen vétenénk, oh én is kitártam volna szívemet. — Emlékezik az idei farsangra? Oh, néha félőrülten tértem haza a bálokból. Ön

nevet . . . hiszem, hogy nevetséges vagyok? De ki a hibás? Miért vannak olyan gyönyörű szemei? Gondolhatja, miként hatott reám, mikor multkor Pardinétól hallottam, hogy az én kedves Beatrice nagysám olyan nagy szorultságban van, alig van kenyere gyermekei számára és egy falusi ripók — hisz nincsen jelen és nevénél szólíthatjuk őt — kényétől függ. Szegény vértanu, szegény kis bárányka! Nem tudom, mire volnék képes, csakhogy elhárítsam a töviseket utjából. Vagy nem hisz nekem?

— Mit higyjek? — kérde majdnem bután Beatrice, oly hangon, mintha nem hallotta volna a lovag szavait.

— Vagy azt hiszi, a férfiak mind egyformán egoisták? Oh, ha valaki ilyen szép, ilyen fiatal . . . sóhajtá a lovag.

Zokogása, mely izgatott, szakadozott beszéde közé vegyült, jobban elárulták szavainak mélyebb értelmét és nagyfoku izgatottságát, semmint az szándékában lett volna.

Beatrice még nevetett, de a mint fölpillantott, őszinte könyeket vélt látni jóltevőjének piczi, fényes szemeiben. A lovag mindinkább veszté lábai alatt a talajt, magához vonta Beatrice kezecskéjét és fogva tartva azt a magáéban, gyöngéden czírogatni kezdé.

Beatrice fölegyenesedett és türelmetlen mozdulattal visszahuzódott.

— Szeretnék király lenni, hogy egy ilyen szépséges asszonynak egy koronát ajánlhassak föl.

A lovag a váratlan alkalom, a vak szenvedély által elragadtatva, nem gondolkozott többé, nem mérlegelte szavait. A higgadtság, megfontolás bölcs tanácsai süket fülekre találtak. Feje zúgott, szédült az agyába tóduló vértől.

Beatrice elhalványodott és föl akart kelni. De a lovag által gyöngéden visszatartva, nagy, megrémült szemekkel nézett annak piczi, kéjsovár szemébe. Félve nézett körül, egyedül érezte magát, bezárva egy idegen házba, másnak hatalmában. Tehetetlennek látva magát, kétségbeesetten nyöszörgött . . .

— Hallgass meg . . . Nem vagy-e szabad s független? Nem segíthetek-e gyermekeiden?

Beatrice kezeibe temeté arczát. Ugy tetszett neki, leszáll egy sötét feneketlen ürbe.

— Nincs igazam? — susogá fülébe egy hang.

A megbotránkozás, az utálat visszaadta neki erélyét. Fölkelt és karjának egy energikus mozdulatával visszalökte a szerelmes lovagot. Szemei szokatlan tűzben égtek, reszkető ajkait gúnyosan, megvetően fölbiggyeszté. De azután, mintha e szokatlan erély végkép kimerítette volna erejét, lero gyott a székre s arczát zsebkendőjébe temetve, mint a megfenyített gyermek, keserves sirásban tört ki.

Az egyensúlyt veszített lovag szégyelte magát, megbánta elhamarkodását, de nem veszté el egé-

szen fejét. Érezte, tovább ment, mint kellett volna. Szenvedélye, mint egy tüzes ló, tova száguldott vele, iparkodott tehát a gyeplőt megragadni, minekelőtte egészen ledobja őt.

Nagy hibát követett el. Az ő korában nem szabad a szerelmezt játszani. Beatrice nem azért jött, hogy szerelmi vallomásokat hallgasson meg. Nem kellett volna úgy sietnie, hanem türelemmel kilesni az alkalmas pillanatot. A szerelmet nem lehet, mint a szalmatüzet, hirtelen fölgyújtani és a legnagyobb füstöt a rosszul rakott tűz adja. Nem akarván elveszteni jótékonyágának valamennyi gyümölcsét, leült a kétségbeesett asszony mellé és félig sértett, félig visszatartó hangon mondá:

— De milyen gyerek maga! Hiszen csak úgy a levegőbe beszéltem . . . nézze meg az ember! Belátom, hogy helytelenül cselekedtem. Vegye ugy, mintha meggyóntam volna magának. — Na, törölje le azokat a szép szemeket, nyujtsa a kezét, bocsásson meg. Mi oka van a sirásra? Nincs-e egy becsületes ember házában; hisz sokkal jobban ösmerem a házigazda kötelességeit, semmint . . . Mi a manó! Ne sirjon, roppant fáj nekem, hogy én rikkattam meg ennyire. Istenem, milyen könyek! Beszéljünk az ügyeinkről, hol is maradtunk? Ah igen, az ügyvédről és a pörről beszéltünk. Láttam az ügyvédet, azt mondta, semmi kilátásunk sincs nyerni. Rozoga hajó ez a pör, mely minden oldalról léket kapott.

Hogy megmagyarázhassuk magunknak, miként lehetséges, hogy valaki alig öt percnyi időközben ilyen ellentmondásba keveredjék, nem szabad felednünk, hogy a lovag gépileg beszélt, gondolatai messze, messze kalandoztak. El volt ámulva, nem tudta magának az eseményeket megmagyarázni. Mit jelentett ennek az együgyü asszonynak féktelen sirása, őszinte megbotránkozása, mikor egy olyan könnyelmű, kitanult asszonynak, mint Pardiné, volt bizalmas barátnéja? Hiszen az alamizsnát egészen könnyen elfogadta és nem jött-e háláját személyesen leróni?! A lovag máskülönben tisztán látó praktikus eszét ezen érthetetlen dolgok egészen megzavarták.

Nem maradt számára más hátra, mint prózaibb eszközökhöz nyulni. Nem is vesztette el idejét. Közvetlen mellette egy szekrényke állott, elegáns kis haszontalanságokkal teli, rögtön reátette kezét.

Beatrice, mihelyt kissé magához jött, belátta, hogy törbe csalták: Palmira kezei működtek itt.

A lovag szavai utolsó illuziójától is megfosztották, fölboszantották és erőt adtak neki a cselekvésre.

De midőn fölállt és karját megmozdítá, kézcsuklóján, köpenyének csipkéin át egy arany karpereczet látott csillogni . . .

Szemei előtt elhomályosodott minden, egész testében reszketni kezdett, félt, hogy elájul és

végigvágja magát a padlón. Megkapaszkodott egy szék támlájában, lesütötte fejét és annyira megalázva érezte magát, hogy még sirni sem volt többé képes. — Ajkait nem bírta mozgatni, képtelen volt szólni. Megkisérlé csuklójáról ezt a bélyeget, ezt az arany karpereczet leoldani, de nem bírta. Nem jól látott és nem volt elég ereje a rugót megnyomni.

A jóltevő kérte, könyörgött neki, ne utasítsa vissza barátságának emez ártatlan bizonyítékát. Soha többé nem beszélnek erről a dologról. Ne vonja meg tőle eme vigaszt, ne haragudják reája, fogadja el továbbra is szolgálatait.

Még megemlíte az ügyvédet, a képviselőt, novarai jó barátját és gyöngéden az ajtóig kísérte őt. Iparkodott nevetni és őt megnevetetni . . .

Beatrice egyszer igennel felelt, maga sem tudta mire.

Jóltevőjének szép szavai csak homályos zugásként jutottak füleihez; alig várta a pillanatot, hogy az ajtó kinyíljen.

Szüksége volt levegőre, fulladozott.

A lovag még egy pillanatra visszatartá őt a lépcsőházban, még egyszer megveregette kezecskéjét. . .

Végre a szegény asszony a szabad levegőn, az utcán volt, repült a lépcsőkön le.

Inkább ösztönből, mint öntudatosan ment hazafelé; de jó darabig mit sem látott maga előtt, mint ködöt, fülei zugtak. Lehetséges-e? Nem álmodik?

És az ő Cesarinoja nem jött őt megvédeni? Milyen árulás, milyen szégyen! . . . Hogyan lépjen gyermekei, Arabellájának szemei elé? Kinek tartották őt? Milyen véleményök van róla az embereknek? Mikor adott okot ő arra, hogy az emberek így ítéljenek fölötte? Vagy csak boszu volt, ostoba intriga Palmira részéről, ki szeretné őt magához lealacsonyítani? De hogyan fizesse vissza a pénzt, melyet atyja kedvéért elfogadott? Kihez forduljon? Kiben bízzék? Hogyan beszélje el e dolgokat Demetrionak?

Ezek a gondolatok üzték utczáról-utczára, mit sem látott maga előtt, csak mikor már közel érzé magát az ájuláshoz, menekült be a Sant Alessandro templomba; egy kis sötét zugba huzódott egy kápolna mögé s letérdelt, majdnem lerogyott a hideg márvány lépcsőkre, és összekuporodva elrejté szégyenét, égő fájdalmát.

VII.

Demetrio nemcsak önmagában vett észre óriási változást, (vagyis folytonos szórakozottságot és akaratának majdnem tökéletes megbénulását,) de a külvilágban is oly dolgokat észlelt, melyek a legnagyobb csodálkozásra ragadták. Nemcsak a levegő tetszett neki tisztábbnak, átlátszóbbnak, de az emberek is bámulatraméltóan barátságosak, tiszteletteljesek lettek irányában.

Ramella portásnak, ki máskor legföljebb ujév előtt volt kissé figyelmesebb, most mindig száz mondani valója akadt és ha Pianelli urat jönni látta, szaladt előtte az ajtót kitárni. Tudta, hogy Balzallotti lovag Rómába utazik hivatalos ügyekben, azért a jó ember Pianelli urat kérte föl, szólna érte néhány jó szót főnökénél. Ha egy családapának öt gyermekről kell gondoskodnia, melyek közül a legifjabb még csecsemő, bizony nem lehet neki rossz néven venni, ha pártfogók után néz. És mivel Pianelli ur olyan jónak látszik lenni a lovag urral, hogy ugy mondjuk bejáratos . . .

— Micsoda, bejáratos? — ellenveté nevetve Demetrio. Elvégzi a dolgát, ez az egész; az ő mestersege másolni és semmi több.

Egy más alkalommal Quintinával, az éles nyelvéről ösmert kis pupossal találkozott, ki nem is tartozott az ő osztályához.

— Oh kedves Pianelli, mennyire örvendek, hogy van? — mondá neki a rokonszenves fiatal ember legédesebb hangján, elébe menve és utját állva neki a lépcső közepén. — Ugyan mondja csak, ön csakugyan fivére a szegény elhunyt Cesarinonak? Lássá, oly jó barátok voltunk! Mondja csak kérem, a lovag igazán Rómába utazik?

— Igen.

— Ugyan kérem, lesz olyan szives őt ama bizonyos folyamodványra emlékeztetni, melyet beadtam, tudja, egészen egyszerüen mondja, csak így:

Quintina könyvvivő kérdezteti, megkapta-e ama bizonyos folyamodványt . . . Igazán nagy szivességet tenne nekem. A mi engem illet, mindig készen vagyok viszontszolgálatra; itt a harmadik ügyosztályban van hivatalom.

— Nagyon szép! — mormolá magában fölmenet közben Demetrio. — Észrevette végre, hogy én is a világon vagyok és ugy tesz, mintha a keresztfia volnék. Tudom, szeretne lovag lenni és szeretné, ha előmozdítanám ügyét.

Másnap, mialatt a lovag a Sanquirice kávéházba ment reggelizni, Bianconi látogatta meg.

— Hogy vagy Bianconi? Száz év óta nem láttalak, minő csodának köszönhetem e szerencsét?

Jó ember volt ez a Bianconi, körülbelül ötven éves lehetett, hófehér hajjal, de arcza friss és fiatal volt még. Fáradhatatlan a dologban és ropant respektussal viseltetett főnökei iránt. Főlebbvalói megfélemlítették. Most is nem merte a lovagot fölkeresni és bár látta volt, mikor a kapun kiment, még mindig félt, hogy talán egyszerre váratlanul betoppan.

Lábujjhegyen közeledett, mutatóujját szájára illesztve és halk hangon kérdé:

— Rómába készül a . . . ?

És másik kezének mutatóujjával reá mutatott a lovag üres karosszékére, a nélkül, hogy bátran oda mert volna nézni.

— Igen és miért? — kérdé Demetrio, kinek

hangjától a kérvényező megijedt és félve pillantott az ajtó felé.

— Mert . . . — folytatá, a nélkül, hogy ujját szájáról elvennie — szeretném, ha érettem egy jó szót szólnál.

— Na, bravo, nos mivel épen erről beszélünk, ugyan kérlek, nem magyaráznád meg nekem ezt a dolgot? Ti azt hiszitek, én mindenható vagyok . . .

— Azt nem, de az ember sohasem tudhatja . . . Egy jó szó, tudod . . . és a szegény összetett kezekkel, kérőn pillantva barátjára, akarta tőle azt a jó szót kicsikarni.

— Részemről szívesen megteszem, csak használjon . . . De mondhatom neked, nem értem a dolgot.

Pianelli könnyebbségére a lovag több napig nem jött a hivatalba; elutazása előtt egyszerre megjelent, de úgy tele volt a feje hivatalos ügyeivel, különböző parancsok osztogatásával, hogy Pianellit annyiba sem vette, mint az asztal lábát.

Ez ama hétfői napon volt, mely Beatrice-szal való találkozása után következett.

Este a lovag elutazott a gyorsvonattal.

Demetrio egyedül s kevés munkával maradt a hivatalban és örömmel készült a félig szabad napokra. Az ő gondolatai még mindig rózsásak voltak és senki sem tilthatta meg neki, hogy zsebredugott kezekkel maga elé bámulva, azokon elmerengjen.

És úgy elmerült gondolataiban, hogy néha mindent feledett: a hivatalt, az asztalt, a széket és öntudatlanul füttyörészve, lábait keresztbe vette és csak akkor ébredt föl álmodozásaiból, ha kemény bőrszékének ülésétől elzsibbadtak lábszárai.

Paolino levelét ezalatt még mindig a tinta-tartó alatt tartá ama bizonyos »majd meglátjuk«. Nem volt neki szándékában a levelet eltüntetni, csak várt kissé annak átadásával.

Legszebb álmai közepett, megvitatott, de nem legyőzött kételyei daczára is, becsületes szívében nem szünt meg egy józan hang mondani: Mi a manó jut az eszedbe? A sátán úz játékot veled? Micsoda állati szenvedély szállt meg? Mi a célod? Paolinót a nyeregből kiütni? Az isteni gondviselés ellen működni? Kijátszani egy szegény asszonyt? Tönkre tenni őt, magadat, az ártatlanokat? Nevetségessé akarod magadat tenni? Hisz mindenki kinevetne, ha ilyen ellentmondásokba keverednél! És micsoda bohóságok ezek? Ohó! Demetrio ur, micsoda útra tévedsz, hová jutsz? Talán megboldultál? No, hisz még csak ez hibázna; megcsalni legjobb barátodat és lelkiismereti furdalásokat szenvedni . . . És legjobb a dologban az, hogy csak most veszi észre, hogy az ő sógornője asszony, és még hozzá szép asszony. Igazán ügyes ficzkó; ha a Cascineből valaki nem jön ezt neki megmondani, észre sem veszi. No, hisz ez igazi krajczárkomédia!

A helyzet ferdesége nyilvánvaló volt és Demetrio oly hangos kaczajra fakadt, mintha nem saját maga, de egy más ostoba ficzkóról volna szó.

Nevetése kizökkenté álmodozásából. Fölkelt; feje, lába el volt zsibbadva, egyet járt a szobában és nem volt többé maradása. Hirtelen kalapját vette és kisietett a levegőre, mélabus gondolatainak más irányt adni. A Castello-térre sietett, hol mindenkor szórakozást talált a világ csodáit mutogató bódékban.

Demetrio örömet időzött itt, a Castello előtt nyargaló lovak mögött. Hallgatta a bohócok történeteit, az alvajárókat, kik bőkezűleg jósolják másoknak a szerencsét, melylyel ők nem birnak, a laczikonyhások fecsegéseit.

Istenem! Mennyi nyomor is van a világon! Mennyire szánta a bohócznépség éhező, félmeztelen, a májusi napfénynél didergő porontyait. És vannak emberek, kiknek kedvük van a világot kis éhenhalók, nyomorékok, naplopók és tolvajokkal benépesíteni.

És ő is eme dicsőségre aspirált. Szerelem volt-e, a mi erre ösztökélte? Nem, önzés, semmi egyéb, mint önzés! Hisz az ilyen érvekkel kimentheti magát a gyilkos is, ki sziven döfi társát. Fölhasználni egy jó barát bizalmát és megcsalni őt, kiütni őt a nyeregből, gyalázatos, gyáva tett . . . Önzés, mocskos szenvedély, állati ösztön, nem egyéb. A szerelem nagy, a szerelem szép, a szerelem költői és nagylelkű.

És folyton ezt a kérdést hányta-vetette agyában. Három napon át vívta emez átkozott lelki harczot; de a harmadik nap délutánján a józan ész győzött. Szép boritékba tette Paolino levelét és energikus léptekkel haladt a Carrobio-utczába, hogy ott a legjobb, a legbecsületesebb, a legnemesebb ember ügyét védje.

A kísértést csirájában kell elfojtani. A kiütött fog nem fáj többé.

VIII.

— A mama fekszik — mondá Arabella.

— Rosszul érzi magát?

— Már három nap óta.

— Miért nem küldtetek értem?

— A mama nem akarta. Azt hiszem, láza van.

Tegnap s tegnapelőtt még fönn volt, de ma annyira fáj a feje, hogy szemeit sem bírja nyitva tartani.

— Mi az ördög? — Demetrio körüljárta a szobát, időt hagyva magának a gondolkozásra.

— Hivatok orvost?

— A mama nem akart.

— Ki van mellette?

— Grissini asszony.

Az ajtó kinyilott és hangtalan léptekkel kijött a jó asszonyság. Csupa kecs és csupa csont volt; főköttője csipkéi között mozgott a két kis fürt, mi alatt fejét rázva, mondá:

— Bizony beteg; azt hiszem, kis rheumatikus láza van.

— Lám, lám! — kiáltá Demetrio.

— De nem hiszem, hogy komolyabb baj lesz. Fél pohár teát adtam neki . . . Istenem! Szegénykének jobb táplálékra lenne szüksége, főként pedig nyugodtabb életre! Annyit szenvedett ez évben, én Istenem!

— Ha . . . ha lehetne . . . — Demetrio egy perczig gondolkozott, mit mondjon; de mit is tehetne ő, hogy Beatrice jobban táplálhassa magát és nyugodtabb életet folytathasson?

— Köztünk legyen mondva, — folytatá Grissini asszony, Demetriót egy ablakfülkébe vonva — e napokban én előlegeztem a költségeket . . . mert bizony volt elég és annak a szegény asszonynak kifogyott az utolsó fillére is. Semmi áron sem akart önért küldeni. Én szívesen tettem, a mit tehettem, de persze, férjem tudta nélkül, mert ő egyre szid, hogy nem vagyok eléggé erélyes.

Demetrio nem felelt. Szótlanul kihuzta tárczáját, kikeresett belőle egy ötven lirás bankjegyet és átadá azt Grissini asszonynak. Ez is a jó rokon pénze volt.

— Vigasztalja őt. Mondja neki, hogy egy tervet jöttem vele közölni, mely talán örömet fog neki okozni. Holnap visszatérek.

— Én azt hiszem, szegény Beatricet a bánat teszi beteggé.

— Gondolja?

— Folyton sir . . .

— Most mindenekelőtt vonja le ez összegből kiadásait. Holnap majd meglátjuk, mitévők legyünk.

— Oh kérem, hisz nem azért mondtam.

— Tudom, jól tudom; s csak örvideni tudok, hogy egy ilyen derék asszony ápolja. Ha Naldo velem akarna jönni, el birnám őt nálam helyezni.

— Ez jó gondolat, egy gonddal kevesebb volna a házban.

Demetrio, mialatt Grissini asszony bement a beteghez, fülét ujjai közé fogva, elgondolkozott. Mikor az asszony visszatért, kérdé:

— Nos?

— Örül, ha Naldót elviszi és kéreti, jönne el holnap.

Naldo örömet ment a bácsival, mert tudta, hogy három kalitka kanári madarat fog találni nála. Giovedi hívás nélkül követte őket, szegény kutya nagyon elhanyagolva érezte magát egy idő óta.

— Még csak ez hiányzott, — mormogá útközben Demetrio, mialatt a gyermek az utczán s a kirakatokban látottak fölött kérdéseivel ostromolta. Irni akart Paolinonak, értesíteni őt, hogy jelenleg nem alkalmas a pillanat Beatrice-szel beszélni, mert ez izgathatná őt. A levelet ismét a tintatartó alá helyezte egy második, kevésbé ridegen kiejtett: »Majd meglátjuk«-kal. E napon otthon ebédelt kis öcscse és Giovedi társaságában. Néhány darab hideg

hus és egy darab meleg polentával segített magán, melyet Giovan del'Orghen vásárolt neki a gyümölcsárusnénál a piacon. A tojásételről ő maga gondoskodott.

Naldo az asztalfőn ült, a bácsi és Giovedi között.

Demetrio villájával szedte ki számukra a falatokat a tálból.

A szép, hosszú májusi naplementék megkezdődtek már.

A nap lassan-lassan alászállt a delle Ora tornya mögött, melynek rézfedelén megtört a lemenő nap vörös fénye és lassan-lassan elhalt a házfödelek hosszában.

Demetrio térdeire vette a gyermeket és egy darabig nézte, mint homályosulnak el a különböző színek, mint tűnik el a világosság a legmagasabb csúcsokról is; nézte a futó felhőket, a csillogok kigyulását és csak szórakozottan felelt Naldo kérdéseire.

Gondolatai messze kalandoztak, messze, messze a felhőkön túl. Most már minden rendben lehetne, gondolá, de nem, még egy éjet kell tölteni gyötrelmével. Mily kár! Hasztalan gyötrellem. Mert őszinte volt magával szemben és belátta, hogy sokat, nagyon sokat szenved, míg ez ügy függőben van, fárasztó volt a harcz kötelessége és . . . mi között? Adhat-e nevet ennek az uj, ismeretlen ér-

zésnek, mely hatalmába keríté őt, akár a láz vagy a pellagra?

Naldo látván, hogy nagybátyja nem felel, csendesen elaludt karjai között. A bácsi elővigyázattal, nehogy fölébressze, lefekteté őt az ágyra. Bezárta az ablakot, meggyújtá a gyertyát és saját ágya végében kis fekvőhelyet készített két székből, melyre párnákat és takarót tett. Midőn az ágy elkészült, nekilátott nehéz föladatának megoldásához, vagyis a kis fiu levetkőztetéséhez. Lehuzta a czipőcskéit, harisnyáit, jobbra-balra forgatta, míg képes volt a gombokat és gomblyukakat megtalálni, végre nagy türelemmel sikerült a gyermeket levetkőztetni és karjaiban tartá félmeztelenül kis ingecskéjében.

Ez a kis édes teher, ez a rózsás fehér test, melyben a vérkeringés lüktetett, nyugodt lélegzése mély álmában, mely lekonyítva a kis fiu fejét, ez által érvényre emelé gyönyörű, formás nyakát — a mama szépségét, — a kis rózsaszínű lábacsokák, melyek a gyertya fényén át két leszakított szegfűnek tetszettek, fehér kis testének gödröcskéi, melyek a Teremtő ujjai nyomát látszottak viselni, a jóság és ártatlanság, melyet a gyermekek kilehelnek: mindez gyöngéd érzelmeket ébresztett ennek a magázart embernek megkeményedett szívében.

— Szereted a mamát? — susogá az alvó gyermek fülébe. — Szereti Naldo a mamát?

Naldo álmában mosolygott és alig mozzogva ajkait, felelé:

— Igen.

— Én is! — mondá a szenvedő férfi erős hangon.

Mily boldogság, ha e gyermeknek apja lehetne!

Most még kevésbé érté, mint valaha, miként óhajthatá Cesarino a világi hiúságokat, mikor ilyen becses kincseknek volt birtokában.

Lehet-e a világon nagyobb gazdagság, büszkébb öröm, nagyobb dicsőség, mint ha egy ember saját énjét látja folytatódni egy kis lényben, mely teste és véréből való; a saját énjét, mely azonban nem hal el velünk, hanem életet adva ismét más lényeknek, ez által halhatatlanná tesz bennünket, s hosszú lánczot képez, mely talán Isten kezeiben fog végződni.

Ha ifjúságodban visszafojtod magadba a megtermékenyítő életerőt, ha elvonulva csak önmagadnak éltél, érzékeid az öregség közeledténél, szomorú elhagyatottságodban annyival jobban fel fognak lázadni, magad előtt látva a halált. Mert nem csak a szerelem utáni sóvárgás fogja követelni jogait, de vágy ébred benned az apai örömök után is és ez a vágy erősb, hatalmasb a szerelemnél, mely elhal, ha ki lesz elégítve. A természet törvénye parancsol neki, élni késztet vagy legalább is nem hagyja meghalni életörömeidet egyszerre . . .

Ilyen érzések dultak Demetrio szívében, miáltal a gyermeket lefekteté. Lábujjhegyen távo-

zott, a gyertya lángját eltakará és egy perczig az alvó gyermek édes szuszogására figyelt.

Azután irni próbált, néhány sort vetett a papirra, tudatva Paolinoval, hogy Beatrice nagyon beteg. De meggondolva a dolgot, helyesebbnek vélte akkor irni, ha már beszélt az asszonyal.

Eloltá a gyertyát, beleült nagy bőr karos-székébe, bámulta a holdat, mely poetikus fényével megvilágítá a kis szobát és iparkodott legyőzni a lelki harczot, mely egy időtől fogva keblében dult. Eszébe jutott, hogy a sok nyughatatlanság közepett egészen megfélekedzett a husvéti szent gyónásról.

Demetrio vallásos ember volt, szentül meggyőződve arról, mire őt szegény anyja még gyermekkorában oktatta és tudta, hogy az ördög leleskedik mint a róka és ha egy tyúkketreczet nyitva talál, vagyis egy lelket, mely nincs ellátva a hit malaszt-jával, rögtön hatalmába keríti.

Lehet, hogy ez volt oka, a miért egy idő óta annyi különböző érzés marczangolta szívét; lelki ismerete föllázadt, mintha a róka már bent volna a tyúkketreczben. De holnap reggel Giovan dell' Orghenre bizza Naldót és még hajnalban fölkeresi Sant Antonio templomában az öreg papot, don Giuseppe Biassonit, ki néha kissé nyersen megmondja az igazat, de ért hozzá, miként kell az ellankadt akaraterőt fölrázni. És úgy tett.

Elmondta a papnak lelki állapotát, elbeszélé az esetet, kételyeit, a kísértéseket és oly jól érezte

magát mellette, mint az, a ki szennyes ingét tisztával cseréli föl.

Don Giuseppe nem sokat válogatta szavait.

— Mindenesetre nagy gazember volnál, — mondá neki, — ha vágyaid kielégítése kedvéért egy egész családot tönkretennél. Ha szenvedélyünket meghallgatjuk, az egy ügyvédnél is jobban érvel. Azt fogja neked mondani, hogy érdemeid vannak, jobban cselekszel másoknál, azé a szerencse, ki fülénél képes megragadni, megmutatja neked az ígéret földét, az egész világot lábaid elé rakja épen úgy, mint a sátán tette a mi urunkkal. Nem mondok mást neked, mint: Vagy járj a helyes uton, vagy elégítsd ki vágyaidat, vagy ösmerd el Isten birodalmát, vagy válaszd a sötétséget. De egy lábbal nem lehet egyszerre két cipőbe bujni. És a jó tett megszűnik az lenni, ha csak azért gyakoroljuk, hogy legyen mivel az ördög köpenyegét kibélelnünk.

Demetrio nem bánta volna, ha az öreg pap jó sokáig szidta, tépázta volna.

Szidásai alatt lelki nyugalmát visszatérni érezte.

A föloldozás után béke szállt szívébe és midőn a templomot elhagyta, egészen más embernek érezte magát. Nem ment haza, de futott a Carrobio-utczába, megtudni, mikép tölté a beteg az éjjelt és átadni Paolino híres levelét azon esetre, ha Beatrice jobban van.

A hosszantartó szép idő után az idő egy-

szerre megbomlott. Sötét felhők kergetődtek az égen és a koronkénti szélrohamok megzörgették az ablakok redőnyeit. Kis vártatva erősen esni kezdett, úgy, hogy Demetrio csurgó esernyővel érkezett a Carrobio-utczába.

— Hogy van a mama? Aludt az éjjel?

— Köszönöm, jobban van; megbizott, hogy tudassam azonnal, ha a bácsi jön.

— Nincs sok időm.

— Rögtön megyek.

Demetrio a sarokba állítá csurgó esernyőjét, kalapját egy székre helyezé és zsebre dugott kezekkel a szoba közepén állva maradt, megbüvölve bámulva a falra.

— Jőjjön, bácsi, — mondá Arabella, kezével intve és kitarva az ajtót. Demetrio megmozdult és kérdé:

— Bemehetek?

Beatrice nem felelt rögtön és Demetrionak ezalatt ideje volt konstatálni, hogy szive hevesen dobog.

-- Lépjen be.

A hálószoba az udvarra nyilott és szomorú benyomást tett az esős napon a szürke falak s nedves, fekete házfedelek között. A portól megsárgult mollfüggönyök még homályosabbá tették a szobát.

Beatrice széles hitveságyának bal felén feködött, az ablaktól távolabb eső fal mellett. Az ágy

jobbik fele érintetlen volt, a mint azt a szegény Cesarino elhagyta volt.

— Hogy érzi magát?

— Kissé jobban, kevés lázam van.

— Lássá, lássa, az idő . . . talán az időtől jön?

Demetrio az ablakra meresztette szemeit. Az eső sűrű csöppekben, sebesen esett és megcsapkodta az ablaktáblákat; néha-néha villám cikázott a szélrohamok közepett.

— Ugy esik, mint még . . . még soha . . . folytatá Demetrio, az ablak felé fordulva; nem nézett Beatricere, mintha csak az idő megfigyelése s nem másért jött volna ide.

Rövid csönd állott be, melyet Beatrice tört meg:

— Köszönöm, hogy oly jó volt és Naldot elvitte.

— Szegény gyerek . . . — mondá a bácsi fejével biczczentve . . . Azután folytatá: azt gondoltam, jó lenne Mariót a Cascinébe küldeni. Carolina anyailag fog bánni vele . . . Azután itt van egy levél Paolinótól . . . Demetrio kigombolva kabátját, zsebébe mélyeszté kezét, akár csak egy kútból kellené azt kihalászni.

— Foglaljon helyet.

— Köszönöm.

— Valamiről beszélni óhajtanék önnel — folytatá legyőzve félénkségét, reszkető hangon Beatrice . . . Ha tudná Demetrio, mi történt velem!

— Micsoda?

— Oh Istenem, milyen ijedtséget álltam ki!
Ettől betegedtem meg.

— Az ör . . . ördögbe!

Demetrio, kezében Paolino levelével, rátámaszkodott az ágy szélére. Beatrice a pillanatban, midőn sógorának meggondolatlan tettét be akará vallani, visszahökkenet és magára huzta takaróit, mintha kedve lett volna eltűnni ágyában. Demetrio szeme futólag reá pillantott, azután megpihent a tövissel megkoronázott Krisztus fején, mely az ágy felett függött. — Az ördögbe — ismétlé bizonytalan hangon.

— Mi történt?

— Hogyan mondjam el önnek? Inkább meghalnék — oly nehéz elmondani.

— Meghalni, meghalni? — Demetrio jobbra-balra forgatta fejét, mintha a falaktól várna magyarázatot, azután ismét a képre függeszté szemeit, nem merve a betegre tekinteni.

Beatrice zokogni kezdett és könnyekkel áztatá vánkosát.

— De édesem, én igazán nem értem . . .

— Igérje meg előbb, hogy megbocsájt . . .

— Én, önnek?

— Esküszöm, hogy nem rossz szándékból tettem.

— De mit?

— Könyörületből tettem apám iránt, a ki

annyira kért. Rosszul tettem, hogy nem tudattam előbb önnel, de tudtam, ön nem akar a szegény embernek pénzt adni. Biztam Pardinéban . . . oh én szerencsétlen!

— Vagyis azt akarja mondani, pénzt adott az apjának . . .

— Igen.

— És előbb kölcsön kért valakitől?

— Nem, nem.

— Aláírt egy váltót?

— Nem, nem, de reászedtek, rútul reászedtek — tört ki fuladozva a szegény asszony.

— Reászedték . . .? — Demetrio tekintetét a képről az asszony arcára fordítá, mintha ott keresné a rejtély megoldását.

— Ha meggondolom, milyen szerepet játszat-
tak velem, csodálom, hogy még erőm van élni.

Bármint törte is fejét Demetrio, nem volt képes a dolgot megérteni. Annyira tudatlan és naiv volt, a mi az életet illeti, hogy könyvön kívül mit sem birt olvasni, sem kitalálni.

Beatrice letörölvén néhányszor könyveit, nagy erőmegfeszítéssel képes volt mondani:

— Megsértették női méltóságomat.

— Lehetséges . . . Demetrio fölemelé egyik ujját és így kérdé.

— Ki sértette?

— Oh ha tudná! összetévesztettek ama bi-

zonyos nőekkel . . . Szegény fejem! Szegény gyermekeim!

— De kicsoda?

Demetrio utóbbi szavait büszkén, kihívóan ejtette ki és néhány lépést tett az ágy és fal közötti kis közben, majdnem egészen a betegig. Ez egyszer, úgy látszik, megértette. Tudta, vannak a világon gonosz emberek, gézengúzok, kik nem tartanak tiszteletben egy szegény asszonyt. Tudta, hogy a világ ok nélkül rágalmazta őt. Vajjon nem hitt-e el ő is sokszor száz minden alapot nélkülöző pletykát? Ki sérthette meg Beatricet, ki?

Összeránczolta szemöldeit és kihívóan nézett a világba, de nem lármázott, nem is mozdult. Csak azt szerette volna tudni, ki volt az a vakmerő, ki az ő sógornőjét könnyelmű nőnek merte nézni.

— Demetrio — folytatá az asszony, fölemelkedve kissé ágyában és karjára támaszkodva — ha mindent őszintén elmondok, azért teszem, mert érzem, csak ön segíthet rajtam, de nem akarnám, ha az én hibámért kellemetlenségei lennének. Az anyagi kár nem nagy: azt meg fogom téríteni, dolgozni, szerezni fogok, ha másképen nem, eladom ágyamat.

— Jó, jó, de meg kell . . . mondania. — Türelmetlenkedék Demetrio, ökölbe szorított kezekkel.

— Legyen figyelemmel, a hibás én voltam. Belátom, elővigyázóbbnak, kevésbé hiszékenyek

kellett volna lennem. De úgy mentem abba a házba, miként az ember jóltevőjéhez megy; azután ön is oly jó véleménynyel látszott lenni felőle. Ki tette volna föl arról az emberről az ő korában . . . Szóval reászedtek, de én voltam a hibás. Követnem kellett volna tanácsait. Midőn elhagytam ama házat, azt képzeltem, mindenki leolvassa arczomról szégyenemet; szegény Cesarino hangját véltem hallani, mely azt mondja nekem: Bravó, szép példát adsz gyermekeidnek! Mily borzasztó éjjeket töltöttem tegnap és tegnapelőtt! Mit nem gondoltam maga felől is Demetrio! Azt mondám magamban: ő nekem mindig mint egy nagyon tiszteletreméltó egyéniségről beszélt a lovagról. Mariót a lovag által ajánlotta az árvaházba, a lovag által adott bérbe két szobát. — Istenem, lehetséges volna-e, hogy Demetrio is elősegítse bukásomat? Hol vagyok, milyen kezek közé jutottam? Értem, talán el vagyok kényeztetve a sors által, tapasztalatlan, kevéssé előrelátó vagyok, de Jézusom, mikor adtam bizonyítékát, hogy nem vagyok becsületes? Ha szegény Cesarino ide jöhetne, figyeljen szavaimra Demetrio (és e szavaknál majdnem felült ágyában), ha kilépne sirjából, megesküdne önnek gyermekei életére, hogy soha, sohasem szegtem meg hitvesi hűségemet, még gondolatban sem. Hisz tudja maga is, mióta férjem meghalt, folyton sirok és busulok.

És zokogva folytatá:

— Mondja, mondja meg ezt annak az urnak . . . mondja meg mindenkinek; ne hagyjon el egy szegény asszonyt . . . Tegye meg ezt gyermekeim kedvéért . . .

Beatrice e szenvedélyes kitörés után kimerülten visszahanyatlott párnáira. Fölbontott haja, mint egy csomó aranyszál, csillámlott a fehér takarón. Most, hogy elmondá bűneit s kipanaszolta magát, megkönnyebbülve, majdnem egészségesnek érezte magát.

Senki sem látta őt még ilyen szépnek.

Demetrio megmerevedett arczczal, szoborként állva, egy gépies mozdulatot tett. Miután mindent megértett, talán többet, mint kellett, ismét semmit sem értett.

Egy felhőbe burkolt fehér látomány lebegett előtte, füleiben egy megindító hang csengett, de a szenvedés rajongóvá tette, elbutítá, szive elszorult a harag és megbotránkozástól, szemei kápráztak és megkövülten állt ott, nem is érezve a földet lábai alatt.

Hosszú volna elmondani, mi mindent nem érzett e perczben szívében, mily borzasztó ijesztő érzéseket támasztottak benne ennek az asszonynak könnyei, szemrehányásai s mi mindent nem tanácsolt neki a gyűlölet.

De a gyűlöletnél is inkább legyőzte őt gyengesége.

Arcza egy siró lárvához hasonlított.

Tehát ez volt az életismeret, ez volt az önzetlen tanácsok veleje; ezért az érdeklődés egy tapasztalatlan, felhőkből lepottyant ember lelki békéje iránt. Oh mily gyarlóság, mily emberi rossz-szaság.

És ő volt az első, ki abbeli képzelődésében, hogy tökéletesebb másoknál és a Pianelli család józan eszét egymaga örökölte, hitelt adott a rossz nyelveknek s önként kergetett egy szegény asszonyt a farkas karmai közé.

De hisz ezen szép szolgálatokkal főnökének különös jóindulatát vívta ki magának s talán még előléptetést is . . . lám, lám, ez megmagyarázza Ramella bókolásait, Quintina előzékenységét, Bianconi alázatos kérelmezéseit.

Istenem, mily szégyen, minő gyávaság, mennyire lealázó! Minő arczulcsapás, minő büntetés!

Úgy érzé, mintha az élet elszállna belőle, vagy valami megszakadt volna benne, mint az ócska ingaórában, melynek lánczait egy örült kéz megtépázta és most egymásután üti az órákat. Kezeivel zsebkendőjét kereste, mert szemei megteltek könnyekkel. Fejét rázva megmozdult, az ablakhoz ment, égő homlokát a finom, hideg eső által verdesett ablaküvegre nyomta és fájdalmas, rekedt zokogásban tört ki, mint a siráshoz nem szokott férfi.

— Miért sir? Hisz tudom, nem hibás . . . Maga is jóhiszemüleg cselekedett . . . Mivel sem

vádolom, Demetrio. Legyen türelemmel . . . Így szólt résztvevő hangon a sógornő.

Midőn végre Demetrio lecsillapult kissé és képes volt szólani, gyors és határozott mozdulattal fordult Beatrice felé:

— Hallgasson meg — mondá most egészen más hangon, mint az előbb — régi dolog, hogy együgyü ficzkó vagyok — és midőn Beatrice ellent akart mondani, kiáltá: — Nem, nem, nem, úgy van, az vagyok. Ha senki nem is mondja, mondom én, ostoba barom vagyok — bizonyítá összeszorított ökleivel homlokát ütve — egy pimasz, az vagyok.

Beatrice újlag protestálni akart.

— Ne szóljon közbe, hagyjon beszélni. Igen, egy képzelődő, buta vagyok; másnak merek tanácsot adni és magam nem tudom követni; igazságosan élvezem ostobaságaim gyümölcseit. De hallgasson meg, Beatrice, a mily szent igaz, hogy ma reggel meggyóntam — folytatá összekulcsolt kezekkel — oly igaz, hogy a legalávalóbb ember legyek, ha szégyenét meg nem torlom.

— Hallgasson meg.

— Torkára forrasztom annak a rágalmazónak, a torkára! — kiáltá egészen magán kívül, ökleivel fenyegetődzve.

— Az Istenre kérem, édes Demetrio — könyörgött a beteg, ágyában kissé fölülve.

— Egyenkint fogom vele lenyeletni a jó tanácsokat, melyeket nekem adott. Óh! én egy tudat-

lan, tapasztalatlan ember vagyok, a kit meg fog enni a boszuság, a kit átkozni fognak? Majd megmutatom annak a . . . — és föltüzelve a saját haragja által, örültként járt le s föl a szobában.

Arabella e dörgő hangok hallatára dobogó szivvel szaladt az ajtóhoz hallgatózni. Tehát ismét a régi dolog? Demetrio bácsi még sohasem kiabált ennyire.

— De hallgasson meg, Demetrio. Igazán sajnálom, hogy szóltam. Csillapodjék, jöjjön ide, üljön le már az Isten szerelméért. Nem akarom, hogy a bajt túlozza.

Demetrio e lágy, rábeszélő hang befolyása alatt kimerülten leült egy a falhoz támasztott székre, megvető arczkifejezéssel, összekuporodott s előre hajlott testtel, összeszorított ökleibe támasztá arczát.

Beatrice gyöngéd, alázatos hangon elbeszélte látogatását a lovagnál, miért ment oda, miként felelt a lovag szemtelenségeire és mily utálattal oldta le karjáról hazatértekor a testét égető karpereczet; s végre, miért fordult hozzája, Demetrióhoz. Nem azért, hogy megboszulja, de mert kéri, adná vissza a lovagnak pénzét és ajándékát, melyről mit sem akar tudni. S végre tréfára véve a kalandot, kissé gúnyos hangon ekként végzé:

— A mi engem illet, én kinevetem azt a vén galans bolondot, kinek pártfogását sohasem kértem; de ön vigyázzon, mert nagy kellemetlenségei lehet-

nének. Ő nagyon befolyásos egyén a főnöke, s mivel nem boszulhatja meg magát rajtam, kedve lesz boszuját magán kitölteni.

— Csak tessék . . . felelé Demetrio fölemelkedve. És kedve lett volna mondani:

— Vegye a véremet is, odaadom, ha úgy akarja . . . — de Beatricere pillantva, ki nagy szemekkel nézett reá, elkábult, lecsüggeszté fejét, összehuzta magát és tehetetlenül küzdve gyöngesége ellen, azt hitte, meghal. Forró imát küldött a Megváltóhoz, kinek testét az nap reggel vette magához.

A beszélgetést Arabella szakította meg, ki kezében orvossággal halkán belépett. A kis leány sápadt, arczából kikelt volt és kezei reszkettek, mintha hideg rázná. Utána belépett Grissini aszszony is és így néhány udvariasan váltott szó után Demetrio amaz ígérettel bucsuzott el, hogy nem-sokára ismét láttatja magát. Szüksége volt friss levegőre.

Lement a lépcsőkön és igazán csoda, hogy haza talált, mert úgy járt, mint álmunkban szoktunk: egy arasznyira a föld fölött. Feje forgott, mint a motolla a nap körül, sajátyszerű, érthetetlen árnyakat vetve lelke mélyében.

Milyen tehetséges ember vagy te Pianelli uram! — mondá egy hang ama vállaira nehezedő óriási fejben, milyen tehetséges! És milyen furfangos! No, hisz érdemes volt a padlásszobát elhagyni,

másoknak morált prédikálni, magát a megtestesült erélyességnek tartani, csak azért, hogy így kompromittáld magad.

Hát még szeretett főnököd tanácsai? Ez azután mindent fölülmul: »Szegény Pianelli, maga nagyon tapasztalatlan — a lovag édeskés hangja gunyként hangzott füleiben — nagyon is jó a szive, a jó szív pedig szükségtelen valami. Mint főnöke adom magának ez atyai tanácsokat: higgye el, nem fér össze az ön méltóságával.«

Oh! Igazán? — kiáltá, hirtelen megállva a tömeg közepett. Szerencsére Balzalotti lovag nem volt Milanóban s talán épen ama pillanatban miniszterének osztogatott jó tanácsokat: különben bizony keményen szemébe mondja főnökének az igazat, azt érezte, bármily következményei is lettek volna. De mi becse van most előtte az életnek? Lehet-e már mélyebben sülyedni, mint ő sülyedt, még ha börtönbe csuknák is?

— Nem illő dolog, hogy megoszszam a szerencsétlenekkel a nyomort, az éhséget, de illő dolog, hogy te gazember kivesd hálodat egy szegény asszonyra, szép szavakkal házadba csald, bezárkózz vele, macskamódra hizelkedj neki, csábítsd mézes szavakkal, kissé erőszakkal, kissé ajándékokkal!? Ah! vén gazkópé!

A hivatalában töltött órák alatt a Beatrice-szel folytatott beszélgetést követő első két napon folyton ezt a mondókát ismételte magában és gu-

nyosan pillantott székéről a lovag üresen álló karosszékébe, mely nyugodt fenséggel azt látszott felelni neki:

— Semmi közöm hozzá.

Keveset és rosszul dolgozott, kerülte kartársait — gazemberek azok is!

— Most jöjjenek egy jó szóért könyörögni nálam! Csak jöjjön még egyszer Bianconi uram; kedves lélek az is, macska modorával. Nem lehet már hinni senkinek e világon, még legrégebb barátainknak sem!

Egy izben Ramella, midőn őt jönni látta, nagy bókkal szaladt neki ajtót nyitni.

— Sohse bántsa, — mondá neki Demetrio, durva, gunyos mosolylyal — nem vagyok már bejáratos.

— Mi tetszik? — kérdé a portás, ki nem értette meg.

— Semmi! — válaszolá Demetrio összeránczolt szemöldökkel, orrhangon.

Nem lehet már senkiben sem bizni . . . Szép mákvirág Palmira asszony is jó tanácsai és titkos pártfogóival. Szépen bánt kebelbarátnéjával! És most hirtelen elő kell keríteni a száz lirát, visszaadni a pártfogónak, még pedig azonnal, ha lehet távirat útján, mert némely pénz égeti a becsületes ember kezét. Hol találjon száz lirát? Éz egyszer bizonyára nem fordul Paolinóhoz . . . Beh jó, hogy eszibe jut, nem kellett-e neki egy levelet Paolinótól

sógornőjének általadni? A tintatartó alá helyezte volt . . . a levél sehol sincs, sem itt, sem ott, sem ruhája zsebeiben. Elvesztette volna?

Más gondolatok foglalkoztatták most az ő szegény agyát, mint Paolino szivfájdalmai. Miért nem jön ő maga szive választottját megvédeni, miért várja a Cascinéban ülve, hogy a sült galamb a szájába repüljön? Többi kellemetlenségein kívül most még a közvetítő szerepe is neki jutott, s talán még unokatestvére is gyűlölni fogja? Mert ez a dolog rendje: minél inkább iparkodik az ember jót tenni, annyival inkább gyűlölik és ellenszenvvel viseltetnek iránta. Azért jobb szivtelennek születni, csak önönmagára gondolni, saját érdekeit előmozdítani, könnyelműen élni és vágyait kielégíteni. Éljenek az önzők!

Két-három napig folyton önmagát korholta és ezt oly dühhel tette, kerülve még az embereket is, hogy egy perczben halántékaira szorítva kezeit, komolyan azt kérdé magától, helyén van-e az esze?

Naldo vissza akart térni mamájához. Demetrio egyedül maradván csendes padlás-lakásában, még több alkalma volt az önkinzásra; valami láthatatlan erő, melynek nem birt ellentállni, készteté reá.

De a nagy kétségbeesés, mely kifáradt idegei folytán lassan-lassan lecsillapult, most egy más érzésnek kezdett helyet adni; ha ugyan érzésnek nevezhetünk egy világos pontot, mely annyi sötét, csunya emlékezések között néha-néha fölbukkan.

E világos pont Beatrice volt.

A szegény embernek úgy tetszett, hogy heves lelki harcza, mély szégyenének tudata nem egy, de száz lépéssel közelebb hozták az imádott asszonyhoz.

Valami megmagyarázhatlan édes valami, a mi elfogja, összeszorítja szivünket és balzsamcseppként hat leghevesebb szenvedéseink közepett is, mindinkább elfoglalá lelkét.

Ez édes érzés volt mindene. Természetesnek találta, hogy valaki örömet föláldozza életét is, ha egyszer alkalma volt ez édes érzéstől megrészegedni és örömet hal meg, ha megizlelte.

Édes Demetriónak nevezte őt, pártfogásáért, könyörögve kitárta feléje karjait. E két szóval megbocsátá a szenvedett sértéseket, melynek az ő durva tudatlansága kitette volt.

Beatrice egyszerű, keresetlen jóságában sértetlenül került ki a rágalmak közül, mint egy fölöntúli lény, kit e világ gonoszságai nem képesek érinteni.

Nem volt rendkívüli asszony sem modora, sem szelleme folytán, de becsületes jellemü, jó teremtés volt, ki csüngött az övéin és nem kért tőlök egyebet, mint egy mosolyt és a nyugalmat. És Demetrio látta az asszonyt hófehér ágyában fölbontott hajjal, a mint fénylő szemeit reá függesztve meg akará őt engesztelni és megindító hangon könyörgött neki. Oh! ez a hang egy követ is képes lett

volna megindítani . . . Nem, a ki ilyen hanggal bir, annak szivében nem lehet gyűlölet és boszu . . .

Ez a hang felébreszté őt éjnek idején. Fölkelt a sötétben ágyában és merev tekintetét a csillagokra függesztve, maga elé képzelte ama fényes látományt. Végre egészen elveszté álmát. A reggel halványan, megdermedten találta őt ágya szélén. És ha a nagy kimerültség következtében végre lehajtá fejét párnáira és kissé elszunyadt, rendkívüli álmokképek vonultak el lelke előtt! Beteges, lázas víziók kinozták agyát és egészen elerőtleníték.

— Uram Istenem, könyörülj rajtam! . . . — kiáltott álmában.

Vizióiból lázas lethargiába esett, azután lázba, mely később oly erővel tört ki rajta, hogy egy hétre eszméletlen állapotban ágyához szegezte.

NEGYEDIK RÉSZ.

Fölbátorítás.

I.

Tizennégy nap alatt Paolino nem kapott Demetriótól csak egy száraz hangon irt levelezőlapot, melyben tudatta, hogy Beatrice, valamint ő is betegek, így tehát a pillanat nem alkalmas bizonyos tervek megbeszélésére. Mást nem irt.

Mit jelentett mindez? Nem irhatott volna unokafivére még néhány sort, nem lett volna kötelessége kis reményt nyújtani a szenvedőnek? Mert hisz ő is beteg volt, csak hogy oly bajban szenvedett, melynek gyógyításához az orvosok nem értenek. Kétségtelen, ez alatt valami lappang és ez a levelezőlap csak előhírnöke volt az elvesztett csatának. Sohasem volt jobban meggyőződve, mint most, hogy vágyai túlmerészek, lehetetlenek voltak. Igen, inkább az lett volna rendkívüli, ha Beatrice rögtön önszántából igent mondott volna. Ha Demetrio nem lenne annyira tapasztalatlan, rögtön kiábrándíthatta volna barátját.

Most ki tudja, hányan nevetnek Milanóban a szegény Paolino szerelme fölött?

Megkisérlé átolvasni Beatricehez intézett levelét és igazán nevetés jött reá is. Hát még Milanóban, a hol az emberek szeretik a tréfát és minden alkalmat fölhasználnak a nevetésre?!

Már a tizet is elütötte és Paolino még mindig nem mutatta magát ezen a reggelen.

A jó Carolina aggódva fivére miatt, fölment hozzája. Megkopogtatá ajtaját és belépve a félig sötét szobába, még ágyban fekve találta Paolinót. Magára húzott takaróival úgy feküdt ott, mint a köpenyegébe burkolt megsebzett hős.

— Beteg vagy, Paolino? — kérde a nővér, az ablak redőnyeit kissé szétnyitva.

— Hagyj békét; igen, beteg vagyok.

— Elhivassam Fiore doktort?

— Hivasd az ördögöt. Nem pihenhet az ember békével egy fél órán át?

— Már tiz óra, édesem, s ha beteg vagy...

— Akkor tehát semmi bajom.

Paolino, ki egész hosszában betölté ágyát, megmozdult úgy, hogy ágya recsegett belé és a fal felé fordult.

A türelmes Carolina tudta, miként kell bánni a beteggel; széket vett magának, leült és köténye fölött kereszttezett kezekkel mondá:

— Ne tégy így, ez nem helyes. Majdnem kisértésbe hozod a Gondviselést.

— Szép Gondviselés!

— Nem írta-e Demetrio, hogy Beatrice beteg és ő sem érzi jól magát?

— Három sort írt tizennégy nap alatt.

— Róma sem épült föl egy nap alatt és nem lehet egy asszonynak így szólni: Itt vagyok, végy el, mintha csak egy üveg likörrel lenne szó. Neki is meg kell gondolni a dolgot.

— Miért nem írta legalább, átadta-e levelem?

— Jézus, Mária, persze hogy átadta! . . . Az éjjel azt álmodtam . . .

— Bravó, most beszéld még el az álmaidat.

— Jogod van hinni vagy nem hinni álmaidban, de én azt hiszem, az ur Isten sokszor nyilatkozik álmainkban. Jákob is . . .

— Jaj édesem, már megint a biblia . . .

— Emlékezel, a szegény Marietta dell' Aquabellára? Egy éjjel azt álmodta, katona fia himlőbe esett Sziciliában; másnap megérkezett a halálhírének hozó távirat.

— Középkori történetek, — felelé udvariatalanul a többé semmiben sem hívő Paolino.

— Lehet, hogy régi eszmék, de a régiekből támadnak az ujak.

— Nos, hát mit álmodtál? Halljuk? — kérde Paolino kissé felülve ágyában és nővére felé kedvetlenül, félig tréfásan nézve.

— Álomban úgy tetszett, Beatrice még mindig a Cascinében lakik, gyermekeivel lent a föld-

szinti szobákban. S én, mint minden reggel, most is fésültem hosszú szép szőke haját, mely mint egy arany köpeny egész a földig leér, mikor ül. Mikor úgy fésültem, egyszerre csak a kezemben maradt egy csomó haj. Erre fölébredtem.

— Oh milyen szép álom! Minő szép! — kiáltá Paolino, visszafeküdve párnáira s rosszkedvűen nevetve.

— Várj kissé, majd meghallod a végét. Amint fölébredék, eszembe jutott, hogy lemegyek a szobába, hol Beatrice távozása óta még nem voltam. Véletlen kinyitom az asztal fiókját, nézd, mit találtam ott.

Carolina benyult kezével kötényének egyik nagy zsebébe s kihuzott onnét papirosba takart néhány szál szőke haját abból a szőke hajból, melynek nincs párja a világon.

Paolino felkönyökölt ágyában s szemet, száját tátva bámulta a nővére kezében tartott néhány szál szőke haját.

— Azt hiszem, az ő haja?

Paolino kezeibe vette, megtapogatta és lecsüngeszté fejét, talán hogy elrejtse megindulását, melyet e haj láttára szive érzett; azután ismét visszafeküdt párnáira.

— Az álmokban szabad hinnünk vagy nem hinnünk; de én azt mondom, hogy különböző utak vezetnek Rómába és sokszor kis jelek mutatják

meg a helyes utat. Ma reggel már adtam neked egy tanácsot.

— Melyiket?

— Hogy Milanóba menj Demetrióhoz.

— Soha; nem akarom a rút valót hallani.

— Akkor tehát kísértsünk meg más módot.

Te ismét azt fogod mondani, középkori dolgok, de légy türelemmel, jó szándékból teszem. Most kezdődik a fárasztó mezei munka és ha te megbetegszel, én nem leszek képes mindent egyedül végezni; a szegény lábaim már nem birják. Neked nemcsak jogod, de kötelességed családot alapítani, azért vagy férfi. Én azt óhajtottam volna — már mondtam volt neked — hogy egy derék, a mi körünk-ből való leányt válaszs, a ki megközelíthetőbb, de te azt mondog, a szívnek nem lehet parancsolni, így tehát mit sem szólhatok.

E szavaknál Carolina egy nagyot sohajtott s folytatá:

— A legrosszabb, a mit tehetsz, ebben a bizonytalanságban maradni . . .

— Nos, tehát mit tegyek? Imádkozzam a caravaggiói Madonnához talán? — kérde Paolino, hitetlenül mosolyogva.

— Egy kis ájtatosság nem volna épen felesleges; a Madonna is szenvedett, azért könyörületes. De nem erről van most szó. Emlékezel, mikor egyszer elvesztém gyémánt-gyűrűmet? Egyik azt monda, ellopták, másik, hogy az utczán vesztém el s any-

nyit beszéltek össze-vissza, hogy majd az eszem vesztém. Akkor eszembe jutott, hogy megkérdezem Madama Anitát, ki a San Rafaello-utczában lakik Milanóban és a kedves teremtés, mintha csak a tükörben látta volna, felelé nekem:

— »A gyűrűt keresed és kezedben van. Nézd meg a keztyüdet.«

— Ott kerestem és csakugyan megtaláltam.

— Emlékezem. Nos?

— Azért azt mondom, a mint akkor Madama Anita ki birta a dolgot találni, talán most is képes lenne ezen csodálatos módon talált hajszálak segítségével neked válaszolni.

Szombaton Milanóba mehetnél a hetivásárra, s ha dolgaid elvégezted és nincs bátorságod Demetriót fölkeresni, hallgasd meg Anitát. Tedd kezeibe e hajszálakat és figyelj szavaira. — Igazam van-e?

Paolino ujjai között tartva a bűbajos hajszálakat, lassan-lassan nővére szavainak varázsa alatt állt és nem akart többé kételkedni. De azért e perczen nem mondott sem igent, sem nemet; Carolina időt hagyott neki a gondolkozásra. Midőn egyedül maradt, csöndben élvezte nővére szeretetteljes, bátorító szavainak hatását, ajkaihoz emelte Beatrice hajszálait és reménysugárral szemeiben mondá: — Mondjátok meg, honnét valók vagytok . . .

— — — — —
 És szombaton Paolino csakugyan bement Milanóba. Szivdobogva, a felindulástól sápadtan kereste

fel a jósnőt, de örömsugárzó arczczal távozott, mert Madama Anita delejes álmában csupa jót mondott neki: boldog jövőről, gyors sikerről, szerelmi boldogságról olyan meggyőzően beszélt, hogy a szegény Paolino egészen megrészegeedett ez édes reményektől és túlboldogan tért haza. És ez a felbátorítás csak három lirájába került.

II.

Demetrio eszméletlenül feküdt forró lázban; fölhevült agya a legképtelenebb víziókkal tépelődött. Egy hatalmas önkényes kéz megragadta, megtépázta életének elnyütt könyvét és a lapok repültek, kihullottak belőle a jegyzetek, ki a legkisebb jelek is.

Folyton családjának tagjaival bibelődött. Megjelent előtte anyja szegényes öltözékben, a dologtól halálra fáradtan, majd az öngyilkos Cesarinóval vitatkozott valami kocsi fölött, de nem volt képes megérteni, minő kocsiról van szó.

Megfordult ágyában, fölemelé ólomsúlyú szemhéjait, megismerte kis napos szobáját, de a valóság véghetetlenül bántotta őt, újra lehunyta szemeit és ismét elvonultak lelki szemei előtt a laterna magica változó képei.

Viszontlátta Vincenzo papát, Angiolinát, Isidoro urat nagy fénylő szárnyakkal, görbe bottal, szemtelen nevetéssel.

Erős lökést érzett a fején; ez egyszer nem volt álmokép. Giovan dell' Orghen, ki három nap óta ápolta őt, állott előtte, friss italt nyujtva neki.

A beteg zavarodottan megköszönte fáradozását és ismét visszaesett fájdalmas vízióiba.

A Pianelli család története bántotta folyton; az ostoba férfiak és belátásnélküli asszonyok szerepeltek benne. Szenvedett, úgy tetszett neki, parázson fekszik, de e szenvedések közé valami ismeretlen, élesen fájó érzés is vegyült és ez érzést Beatrice ébresztette föl benne.

Ennek az asszonynak jóságos hangja egyre a fülében csengett, mint a szökőkut folytonos locsogása. S míg ő mindent elkövetett, hogy közeledhessék eme forráshoz, melyhez szerelme vonzotta, bágyadó fény közepett Arabella halavány arczát és gondolkozó szemeit látta közeledni. Nem közönséges fény volt ez, mely az álmok árnyait jött elriasztani, de egy élő lélek tüze, mint a milyen az ártatlanok testéből sugárzik.

Fölnyitá szemeit s mondá:

— Csakugyan te vagy?

— Én vagyok — válaszolá az ágyon ülő Arabella.

— Azt hittem, álmodom.

— Hogy érzi magát, bácsi?

— Kissé jobban. Régen itt vagy már?

— Néhány óra óta. Oly nyugodtan aludt, hogy nem mertem háborgatni.

— Milyen nap van ma?

— Szombat.

— Mondd csak, azt hiszem, sokáig aludtam?

Hogy vannak odahaza?

— Köszönöm, jól. A mamának rosszul esik önt egyedül tudni éjjel.

— Az a jó ember itt van és ápol.

— Ha itt maradhatnék én ön mellett . . .

Demetrio egy mosolylyal mondott neki köszönetet. — Azt reményelem, a legrosszabbon már túl vagyok. Nem volt itt az orvos?

— Igen, háromszor. Én hivattam.

— Te jó kis leány vagy . . .

Demetrio bácsi kinyujtá kezét és megszorítá kissé a leányka karját. Fejét kevésbbé nehéznek érzé, szemei nem égették annyira és fáradt tagjainak jól esett az ágyban a pihenés. Kissé rendbe-szedve gondolatait, kérdé:

— A mama már egészséges?

— Igen, azt mondta, mihelyt a bácsi jobban lesz, meglátogatja. Most azért nem jön, mert fél önt háborgatni.

— Mondd neki, ne fáraszsza magát.

— Azt hiszem, beszélni valója van a bácsival.

— Miről? — kérdé Demetrio.

— Nem tudom.

Arabella iparkodott zavarát elrejtteni. Valami ösztönszerű elővigyázat azt sugá neki, ne közölje a bácsival, mit szive kitalálni vélt. Azért nem is

említé, hogy Carolina meglátogatója őket, daczára, hogy már tiz év óta nem volt Milanóban és hosszas titkos beszéde volt a mamával, a ki ezen percztől fogva mintha ujjászületett volna.

Hogy a bácsit mulattassa, elbeszélé neki, hogy Feruccio első áldozása után kegybe jutott egy vallásos pártfogónál, ki papnak fogja őt kitaníttatni. Még nem volt papnak beöltözve, de már tanult latinul.

Ilyen beszélgetések közepett és a szegény süket ápolása mellett Demetrio lassan magához tért, bizonyos béke és lemondásra tett szert, és élvezte az ágyban való pihenést.

Igéretéhez hiven Beatrice is eljött egy ünnepe-
napon a mise után.

Látogatása be lévén jelentve Demetrionak, az egész délelőtt szivdobogva várta őt, bár nem akarta azt magának bevallani. A szobát rendbehozatta, kiszellőztette s ágya mellé tolatta a nagy bőr-karosszéket, melyre párnát tétetett. Azután behunyta szemeit s testben-lélekben megkönnyeb-
bülve várt reá.

Minden órát s minden negyedét ütni hallott a négy szomszédos toronyórán s midőn már gyanítá, hogy sógornője utban lehet hozzája, majdnem azt óhajtá, ne jönné.

Gyengéd világosság terjedt szét a szobában, a betett ablakok félig nyitott redőnyein át, melyek mögött sötétkék függönyökként ereszkedett le a májusi derült ég.

A szoba padlójának jól megöntözött téglái kellemes friss, tiszta illatot terjesztettek. Demetrio egy percze fölnyitá szemeit és tekintete a napsugáron pihent, mely a redőnyök hasadékain át utat törve magának, megpihent a paplanon s az ágy vereses fáján nézte ez aranyos porszemekkel teli fényutat, azután behunyta szemeit, eltelve amaz édes gondolattal, mely előize volt ama váagnak, mely minden pillanat multával félőbb érzéssé változott.

Hirtelen megismeré Beatrice hangját, mely a lépcső alján a házmesternétől utbaigazítást kért. Hallotta valamennyi léptét a lépcsőn s minél inkább közeledtek azok, annál inkább fokozódott ideges félelme.

Két gyöngéd kopogás erős kalapácsütésnek tetszett a szegény lábbadozó előtt.

— Szabad . . . — mondá, takaróit magára huzva, hogy zavarát elrejtse.

— De milyen eldugott helyen lakik édesem? — mondá Beatrice belépve, — én igazán félnék itt éjjel. — Ugy volt öltözve, mint ama napon, midőn Arabella először áldozott.

— Hogy van? — Odajött egészen az ágyig és lenézett a betegre, ki mosolygott.

— Arabella azt mondá, jobban van; igaz-e? Demetrio a fejével intett igent s lenyelte a feleletet.

— Már előbb jöttem volna önt meglátogatni, de én is egész oda voltam; azután annyi történt

azóta. — Beatrice, kinek más jutott eszébe, néhány lépést tett a szobában, kinézett a redőnyök hasadékain és folytatá: — Ha egyszer fent van az ember, kellemes itt; a kilátás szép. Milyen szép kanári madarak. — És az ágyhoz visszatérve, kezdé: — De mi történt Demetrio, talán túl sok gondot csinált magának amaz ostobaság miatt? Ha tudtam volna, hogy annyira bántani fogja, nem szóltam volna. Én is talán nagyon is szívemre vettem a dolgot, hideg megfontolás után azután beláttam, hogy igazán nem volt érdemes. Egy vén bolond, a kinek hóbortjává vált a hódítás s a kit mindenki kinevet. De az első pillanatban, azt érteni fogja, olyan váratlanul talált e dolog, hogy úgy érzém magam, mint a madár a csapdában.

Beatrice gondtalanul nevetett. Vigabb volt a szokottnál, arcza pirosabb a rendesnél és oly rendkívüli módon élénk, mint a milyennek Demetrio még sohasem látta őt.

— Üljön le, — mondá, szemeivel a karosszéket jelezve.

— Milyen szép karosszék! az öné? olyan mint egy püspöki szék. És milyen jó benne ülni . . . tevé hozzá, a székben hátradőlve. — Nekem kelzene ajándékoznia.

— Vigye el.

— Csak tréfálok . . . pedig nem azért jöttem. Nem, inkább egy nagyon is komoly dologról akarok magával beszélni. Azt hiszem, ez ügyben

volt is már nálam, de én akkor megzavartam a fejét történeteimmal.

— Ma nekem, holnap neked, — mormogá Demetrio, hogy mondjon valamit s nem figyelt, alkalmasan használja-e a közmondást.

— Azt hiszem már tudja, miről van szó?

— Miről? — kérde naivul Demetrio, ki még nem tudta Beatrice mire céloz.

— Nem volt-e megbizva nekem egy bizonyos levelet általadni?

— Ah! — kiáltá összehunyorított szemekkel, — igaz . . . de elvesztém.

— És én megtaláltam.

— Hol? hol találta meg?

— Találja ki.

— De sohasem fogom kitalálni.

— Az ágy szélén, a paplan alatt. — Beatrice nem volt képes nevetését visszatartani.

— Lám! — mondá Demetrio — majdnem egészen lehunyva szemeit, mialatt iparkodott nem nagyon ostobának látszani.

— Miután a levélben házasságról, majdnem megkérésről volt szó . . .

— És . . . És . . . elolvasta?

— Természetesen.

— Jól tette, a levél önnek szólt . . . És . . . gondolkozott fölötte?

— Magam sem tudom — édesem. Oly furcsának tetszik nekem ez a dolog.

— Minő dolog? — kérde a másik, hogy a lankadó társalgást föntartsa.

— Az a gondolat, hogy én újra férjhez mehetnék.

— Nos? — folytatá Demetrio — a szavakat magában mérlegelve, mialatt jobban magára huzta takaróját.

— Előbb meg akartam gondolni a dolgot, azért nem jöttem mindeddig ide, féltem, elő fogja nekem hozni . . . Beatrice e szavakat lesütött szemekkel mondá s napernyőjének hegyét végighuzgálta a téglák hasadékaiban.

Rövid csönd állott be.

— És most el van határozva? — kérde végre a beteg.

— Még nem. Ha férjhez mennék, nem magamért, de gyermekeimért tenném. Nem mehetek, mint mondják, hajlamból, szerelemből férjhez, az természetes, de meg kell gondolnom a dolgot, nincs igazam? Paolino ur ajánlata jó szivéről tanuskodik. Ő egy becsületes, nemesszivü ember, és ha szegény Cesarino szivembe láthatna, azt hiszem, igazat adna nekem. Azután jó állása van. Azt mondják, nagyon gazdag. A falusi élet sem riasztana vissza. Annyit szenvedtem ebben a rút Milanoban, hogy örömet itt hagynám. A szegény apámra is gondolok; erősen öregszik s ügyei mindig rosszabbul állnak. Pöreiben nem lehet többé bízni, és az én hozományom is füstbe ment.

Őn nem áldozhatja föl magát folytonosan, azután önmagára is kell gondolnia. Carolina . . . mondtam már, hogy Milanoban volt? — igen, képzelje tegnapelőtt volt nálam, pedig már husz év óta nem mozdult ki a Cascinéból és annyit beszélt nekem, hogy majdnem meggyőzött. Szegény asszony, neki is nemes szive van! . . .

— Mit mondott önnek Carolina? — szakítá félbe izgatottságtól fulladozó hangon Demetrio.

— Mit mondott? Ah . . . azt, hogy ön már több izben volt kénytelen nagyobb összegekért Paolinóhoz fordulni, hogy a nagy kiadásokat fedezhesse. A házasság mindent kiegyenlítene . . .

— Igaz! — kiáltá ingerülten Demetrio.

Arcza lángolt, azután egyszerre halálsápadt lett.

— Igaz — folytatá — erre nem gondoltam. A házasság mindent kiegyenlít.

Ez helyes; azután?

— Azután abban állapotunk meg, hogy augusztus előtt, a halott iránt való tisztelet és az emberek miatti tekintetből, a házasság nem jöhet létre. Paolino . . .

— Ő is Milanoban volt?

— Igen, tegnap.

— Szép . . . szép . . . kiáltá Demetrio, idegesen nevetve.

— Miért nevet?

— Csak úgy, semmiért . . . Tudom, mennyire szerelmes Paolino . . .

— Ő nagyon jó. Már egy csomó ajándékot vett nekem.

— Igen, igen, ő nem néz a költségre, ha ajándékozhat . . . folytatá Demetrio, folyton nevetve és a könyeket, melyek a rendkívüli vigságtól szemeibe tolultak, paplanlepedőjével letörölve.

— És mit mondott Paolino?

— Azt, hogy falun tarthatnánk meg az esküvőt; ez nekem is kellemesebb lenne. De e végből a menyasszony három hónappal az esküvő előtt azon helységben köteles lakni, hol az esküvőt megtartani akarja. Paolino megbizott, kérdeném meg önt, minő lépéseket kellene tenni.

— Én nem tudom, minő lépéseket — mondá fájdalmas mosolylyal Demetrio.

— Ezen esetben Chiaravalle helységet választanánk, mely csak néhány lépésnyire van a Cascinétól.

— Nagyon helyes.

— Igy mindent nyugodtan el lehetne rendezni.

— Csakugyan.

— Paolino irni akar önnek és nem sokára meg is fogja látogatni.

— Örvideni fogok.

— Még köszönetet kell mondanom magának is.

— Mi végből?

— A miért az én s gyermekeim jóvoltára gondolt.

Demetrio ez egyszer nem felelt, de féloldalt alázatos pillantást vetett Beatricere.

— És most iparkodjék meggyógyulni; — mondá Beatrice fölállva.

A kis, alacsony szobában még magasabbnak tetszett alakja.

Fölemelt karjával rendbeszedte fátyolát s már kifelé ment, mikor eszébe jutott, hogy még más fontos mondani valója is van.

— Paolinonak, természetesen, mit sem szóltam ama másik históriáról.

— Melyikről?

— A karperecz s a lovagról. Ostoba, unalmas történet, melyet jobb elfelejteni. Csak arra kérném, ha majd egészséges lesz s ideje engedi, adja át a Velesca-utczában a lovag portásának eme szép ajándékot, melyet semmi áron sem akarok megtartani (Beatrice kihuzta zsebéből a becsomagolt ékszer és az asztalra helyezte) és ha önnek nem alkalmatlan, mellékelje hozzá a száz lirát is. A legelső alkalommal, mihelyt megtakaríthatom ez összeget, valami fölösleges kiadásból, azonnal vissza fogom önnek fizetni. De Paolinonak ne szóljon kérem semmit; azon urnak sem, meg fogja az érteni azt így is.

— Jól van . . . — válaszolá száraz, hideg hangon Demetrio.

- Itt hagyhatom a becses ajándékot?
- Igen, hagyja itt . . .
- És mit szól ön hozzá?
- Mihez?
- Ehhez a házassághoz?
- Helyes, nagyon helyes, minden rendén van . . .

Beatrice még egy kis ideig elbeszélgetett Arabelláról, Grissiniékről s egyéb közönyös dolgokról. Azután még egy pillantást vetett a szép kilátásra, kilépett a kis erkélyre, egyedül hagyván a szegény, tükön fekvő beteget. Bejött, még egyszer lelkére köté, hogy iparkodjék gyorsan meggyógyulni és hirtelen távozott, mert eszébe jutott, hogy gyermekei már várnak reá otthon a villásreggelivel.

És így végződött e szép történet, mely nem végződhetett másként.

Miért is lett szerelmes? Tehet-e róla az a szegény asszony, ha ő bolond? Hisz szenvedéseit, a szivén rágódó bánatot [sem vette észre! Ama kevés jó, melyben őt s gyermekeit részesíté, a Paolino pénzből került ki. Ime Demetrio uram, így állnak a dolgok. Egy más asszony talán . . . de mit más asszony! Miután ilyen a világ s ez a naivok sorsa, ez az ő végzete is, az ő balcsillagzata . . . Ezért még nem érdemes egy szegény asszonyra haragudni, a ki csak gyermekei jóvoltára gondol s még kevésbé ama becsületes emberre, ki önzetlen jó szándékból cselekszik. Legyenek mind-

nyájan boldogok! Neki megmaradnak szenvedései s a tövis szívében. A szerencse kereke nem foroghat a nélkül, hogy valakit szét ne morzsolna. Ő visszanyeri régi szabadságát, visszatér fészkébe, növényeihez — szegény elfeledett növények — kanáriaihoz, ismét foltozni fogja cipőit, másoland folyamodványokat s jelentéseket, épen úgy, mint annak előtte, de talán még inkább, mint annak előtte; mint egy ember, ki fölébred három hónapig tartó alvás után, mely alatt egészen más, szebb életről álmodott.

Ugy érzé magát, mint az, ki körülutazva a világot, elnyűtt cipőkkel tér haza. Szüksége van pihenésre, bezárja ajtait, régi poros butorait szemléli s várja, hogy beleszokják régi életmódjába, melyet talán üdvösebb lett volna soha el nem hagyni.

Ilyen gondolatokat hagyott maga után a távozó Beatrice és azok odafészkeltek magokat a beteg ágya mellé.

De ezen kényszerült lemondás mellett Demetrio véghetetlen irt érzett, mintha amaz asszony magával vitte volna azt, a mi nélkül egy ember nem élhet. Nem a szive volt, nem. A szív a sok szenvedéstől megkeményedik és sokat kiáll. Az, a mi őt bántá, egy gondolat volt, melyet nem lett volna képes leírni, de nagyjában amaz egy szóban foglalt össze: a hit. Igen, egy perczig azt hitte, ő is képes valamire ezen a világon. Bizott magában

s ezért magáévá tette egy szegény család bajait, kimentett egy kétségbeesett lelket a purgatóriumból, megmentette egy család nevét a becstelenségtől és megtanítá amaz asszonyt érezni . . . Mert igen, némi tekintetben ő formálta Beatricet. A többiek csak kicsinylőleg, megvetéssel beszéltek a szegény babáról; míg ő egy perczig azt képzelé, az a baba hus és vérből van, tud sirni és érezni . . . s kissé szereti is őt.

De semmi, semmi, még egy részvétteljes szava sem volt számára. Eleget akart tenni az illemnek, elhozta a karpereczet, de nem tanácsot jött kérni. Nem a beteget jött vigasztalni, de kérni őt, tegyen további lépéseket érdekében.

Egész lénye a boldogságtól sugárzott: szeme, szája, hangja mind arról tanuskodtak.

Kapzsín nyujtotta ki kezét az alkalom után, abbeli félelmében, hogy a pillanat tova viszi.

Igaza volt, egészen természetesen s észszerűen cselekedett . . . de egy részvétteljes szó oly kevésbe kerül!

És még is semmi, semmi, egy szava sem volt hozzá.

Demetrio fölemelkedett, majdnem felült ágyában, mert fulladozott. Szemeit lehunyta, feje erőltlenül hanyatlott vissza párnáira; várta, hogy eme szakadozott, kóválygó gondolatok lecsendesüljenek.

Beatrice meghalt számára. Meghalt és el volt temetve a szivben, mely őt megteremté.

Az anyján kívül soha senki sem szerette őt ezen a világon. Pedig ő sohasem tett rosszat senki-nek s minden alkalmat fölhasznált: dolgozni, magát föláldozni, fölemészteni, elgyötörni másokért.

Szegény idealista, szegény együgyű! A világ jobban szereti a látszatot a valóságnál s mi sem bántja inkább a jó tette képtelen embereket, mint mások jótéteményeinek látása.

Nem lévén képesek magokat a jótétemények ellen megvédeni, az emberek iparkodnak azokat észre nem venni s elfeledni, míg azután egy alkalmas pillanatban egy kis hálátlansággal boszulják meg magokat.

Hova lett az ő hite, bizalma! Ez volt, a mi haldoklott mély levertsége, ideges búskomolyságának rohamai között.

Most, hogy életének idillje bevégződött és utolsó illuziója is, mint a gyertyavég, a sötétben kialudt, nem maradt más hátra számára, mint meghalni.

— Meghalni! — ez a csunya szó éles füttyként sivitott el fájdalomtól zugó fülei mögött.

— Szent Isten! micsoda gondolatok cikáznak át agyán? Hát neki is, neki is megváltója legyen a halál? Elvesztette volna már minden hitét a jelen s jövő életben? Egészen elhagyta már őt Istene s jó anyjának szelleme?

Oh Cesarino!

Fölnyitá szemeit, hogy a napvilágot lássa s

meneküljön ama borzasztó látomány elől, mely szegény fivérét varázsolta eléje, a mint ott feküdt a gyékény alatt, a szekér kerekei között a félszerben. Tekintete az asztalon álló virágvázára esett, melybe Arabella friss rózsákat helyezett. Sokáig mereven nézte azokat, szive ellágyult s könnyei egy darabig csöndesen hullottak párnáira.

III.

Balzalotti lovag nagyon megelégedve tért vissza hivatalos utjáról. Az államtitkár nagyon jól fogadta volt, s többször részesült ama szerencsében az ő s még más hivatalos czelebritás társaságában ebédelhetni, s ezen urak mindnyájan nagyon becsülni tudták a lovag kiváló tulajdonait s tapasztalatait, melyekre hosszas hivatalos működése alatt szert tett.

Jól végezte ügyeit s ama biztos reménnyel tért haza, hogy a »Hivatalos Közlöny« nem sokára jelentést fog tenni valamiről, a mi igen édes dolog egy vén hivatalnok szívének, kinek egész életében nem volt más ambíciója, mint magát kötelességének fölláldozni.

Midőn Demetrio, szerény idilljére fátyolt borítva, végre ismét kijárni kezdett — s ujra hivatala felé irányítá lépteit, a lovag már néhány nap óta visszatért volt. Hallva, hogy Pianelli beteg, kapott az alkalmon s helyére Bianconit hívta ma-

gántitkárának. Így a nélkül, hogy ellenséget csinált volna magának, megmenekült egy szomszédától, ki könnyen alkalmatlanná válhatott volna.

Komoly hivatalos ügyei közepett Beatrice egészen kiment az eszéből: de nem félt, hogy kisiklik kezei közül.

Pianelli Demetriora meglepetés várt. A lovag benyújtott s elfogadott új rendszere folytán kissé előléptették s fizetését évenként negyven lírával fölemelték.

Egy miliomosnak csekélység lenne ez összeg, de egy szegény hivatalnoknak ez majdnem tizenegy centesimo haszon naponként.

E pénzen szivart s egy doboz gyufát vásárolhat.

Bianconi megállítá Demetriot a lépcsőn és tudatá vele e hirt. A jó ember elégedett is volt, nem is. Egyrészt hizelgett neki főnökének bizalma, mely őt választá ki a magántitkári állásra, másrészt azonban sajnálta volna, ha Demetrio sértve érzi magát s azt hinné, ő turta ki helyéből. A jó ember szer etett mindenkivel békességben élni.

— Nem nyultam irataidhoz. Kérlek azonban, adj néhány utasítást s a fiókok kulcsait.

Demetrio közönyösen vette e hirt. Lassan-lassan beletanult ő is az élethölcseségbe, a mi, úgy látszik, abból áll, úgy venni a dolgokat, mint azokat az Ur Isten küldi.

A Carrobio-utczában még nem mutatta ma-

gát. Minek szaladjon oda, a hol nincs reá többé szükség? Nem voltak-e a számadások kiegyenlítve?

A mi hivatalát illeti, neki most egészen mind-egy volt, akár itt, akár ott ül. Caramella félrehívta őt s átadá neki havi fizetését: száz huszonkét lirát s néhány centesimot egy százas bankjegyen, a többi lirát piszkos papiros pénzben; Demetrio közönyösen zsebrevágta, akár a zsebkendőjét. Szó nélkül, nyugodtan ment föl hivatalos szobájába, a hol annyiszor elábrándozott fényes álmokról. Futó pillantást vetett a lovag fényes, üres karosszé- kére . . . és majdnem nevetésre fakadt. Asztalához lépett s épen fölnyitni készült fiókjait, hogy össze- csomagoljon, midőn egy ivvel kezében s tollal a füle mögött belépni látta Quintinát, Bianconi s valami Caravaggio nevű levéltárnok kíséretében.

— Ah! Pianelli ur is itt van? — mondá Quintina sipító hangján.

— Önnek nem szabad ivünkről hiányzani.

— Micsoda ivről? — kérdé Demetrio hidegen, mialatt a kis kulcsot a zárba igyekezett dugni.

— Egy szerény lakomát akarunk adni Balza- lotti lovag tiszteletére, kit e napokban nagy, mond- hatni homloka verejtékével megérdemlett kitüntetés ért. — A kis könyvvivő malicziózus mosoly kísé- retében kacsintott társaira és folytatá:

— Mondja csak, nem neki köszönhetjük-e a fizetés-fölemeléseket? És ha most kocsiban járha- tunk, igazán az ő érdeme. De tréfán kívül, már

tizenegy aláírást összeszedtem, lássa, még csak a magáé hiányzik és együtt lesz a tizenkét apostol. Én leszek a Judás.

E tréfára Quintina hangosan nevetni kezdett.

Demetrio gúnyos mosolylyal válaszolt és nyugodtan mondá:

— Semmit sem irok alá.

— Mit . . . mit! — kiáltá Quintina — a Corona d'Italia parancsnoka iránt nem követhet el ilyen sértést!

— Semmit sem irok alá — ismétlé Demetrio harag nélkül, de nagyon határozottan.

— És miért nem, ha a többiek is aláírták? — förmedt reá Bianconi, ki előtt e tagadó válasz megfoghatatlannak tetszett.

— Én is aláírtam . . . — tevé hozzá szármalmas, siránkozó hangon, mely magában foglalá az áldozat egész nagyságát, vagyis hét lirát személyenként.

— Mert . . . mert én különbözöm a többiektől.

— Na, ez azután szép! — kiáltá kaczagva Quintina, mialatt tolltartója lecsuszott füle mögött. — Szeretném tudni, miben különbözik tőlünk Pionelli ur?

— Lelkiismeretem felett magam vagyok a bíró.

— De mi köze a lelkiismeretnek ehhez a dologhoz? — folytató Quintina, a szobában járkálva, zsebre dugott kezeivel magasra föl huzva nadrágját, úgy, hogy kisasszonyos cipőí kilátszottak.

— Nem akarjuk mi senki fiának a lelkiismeretét tintával befecskendezni! Milyen különczködés!

Demetrio fagyos tekintetet vetett a fecsegőre, kezét fölemelé, mintha mondani akarna valamit, azután tovább babrált a zárral.

— Nem nagy összegről van szó — jegyzé meg a levéltárnok, egy ritka szakállu, vézna fiatal ember, fénylő, finom szemüvegekkel.

— Ha most nincs pénzed, add legalább az aláírásod, hogy valamennyien együtt legyünk — ajánlá jóakarólag a jó szívü Bianconi, kinek rosszul esett barátját helytelen uton látni.

— Nem a pénz miatt . . . Mi az ördög! Hiszen én gazdag ember vagyok. Nézz ide Bianconi, most vettem föl a fizetésemet; látod ezt?

Demetrio rosszul palástolt gyűlöletteljes mozdulattal nyult zsebébe és kihuzta onnét a gyűrött százhuszonkét lirát.

— Oh tudjuk . . . hogy ön gazdag — csufolódott a pupos, ujjáival a levegőbe csettintve.

— Igen . . . édes uram.

Demetrio jelentőségteljes, kihívó tekintettel fejezé be mondatát. Azután mintha egy jó gondolata támadt volna, hirtelen fölugrott.

— Ön, a ki nevet és csufolódik, nézzen ide: Ajándékozhatok a lovag urnak . . .

— A parancsnoknak, a parancsnoknak . . . — javítá ki tréfálódzva a másík.

— Ajándékozhatok a parancsnok urnak száz lirát . . . nézze. — És a száz lirás bankjegyet gyors kézmozdulattal főnökének íróasztalára tette. — És még mást is ajándékozok neki — folytatá, zsebeiből a papirosba csavart s veres fonállal átkötött karpereczet kihuzva és a bankjegyre helyezve. — De erre az ivre nem irom a nevem. Remélem, most meg van elégedve . . . uram. — És a név helyett egy csunya gunynevet vágott oda.

— Tő . . . tökéletesen . . . — sipítá a pupos, lábaival kapálódzva.

Demetrio azon szándékkal vitte magával a hires karpereczet, hogy Beatrice tanácsát megfogadva, általadja azt a Velesca-utczában a portásnak, úgy mintha az Beatricetől jönne.

Szükségtelen a multat bolygatni, szczenákat, botrányt előidézni, ezt most már maga is belátta volt.

De kihozták a sodrából Quintina gunyolódásai. Bianconi reábeszélései fölizgatták és inkább ellenmondási szeszélyből, mintsem előre megfontolt szándékból követte el ez esztelenséget, mely sem szokásaival, sem az életbölcseségi tanokkal, melyeket adoptálni akart, nem fért össze.

— Oh tudjuk, Pianelli, a pénz nem hiányzik önnél . . . — folytatá szemeit hunyorgatva Quintina, éles, gunyolódó hangon.

— Ön szellemes ember, — felelé Demetrio némi undorral, — de azért be tudnám önnek bizonyítani, hogy ostobaságot gondol és mond.

— Micsoda dolog ez? Mit akar ön bebizonyítani? Legyen szives és ne játszsza a bolondot.

— Ha nem irom alá az ivet, megvannak reá okaim.

— Tartsa meg őket . . .

— És ez okaimat, igen tisztelt szellemes uram, kész vagyok nyomtatásban is adni . . .

— Nyomtassa ki . . . — feleselt vissza a kis ember és úgy ugrált, mint a madár a kalitkában.

— Az én pénzem, becsületes munkával szereztem, tiszták a kezeim, tudja . . . — és megmutatá tenyereit — tisztábbak a magáéinál, ha nem is mosom meg minden reggel angol-szappannal, mint maga.

— De te magadon kívül vagy, Pianelli — bátorkodék megjegyezni Bianconi, dühösen hadonázva kezeivel, Caravaggio a közepén állt és fejét jobbra, balra ingatta, mint a macska, mely az inga-órát nézi, vagy az az ember, ki mit sem ért az egészsből.

— Hagyjátok őt beszélni, hisz bolond; a fejébe szállt a köd. Sok dolgom volna, ha időmet vesztegetném az efféle nyelvmesterekkel . . .

Demetriót a nyíl hegye szíven találta; összezugorodott, a haragtól megbénult nyelve értketlenül hebegett, mutatóujjával félkört rajzolt a levegőben, mely egy pup akart lenni s mormogá:

— Nem lehet mindenki annyira szerencsés . . .

A másik halálsápadt lett, szemei elhomályosultak, nedves ajkai gúnyosan rángatództak, mosoly álarcza alá akarván rejteni mély fölháborodását a kapott sértés felett. Hangja sipítóan, élesen jött ki torkán.

— Hallja-e, Pianelli uram, az enyéim közül még egy sem akasztotta föl magát a padlás gerendájára és ha én a hét lirát aláírom, nem félek a jóltevőmnek a saját pénzén rendezni ebédet.

— Oh várj . . . te zsvány . . . — Demetrio kinyujtá kezét, megragadott egy nagy ércz tintatartót és fejéhez akarta vágni annak a rágalmazó szörnyetegnek, de Bianconi megragadta karjait s visszatartá őt.

Quintina gúnyosan, élesen, szentelenül nevetett.

E perczben belépett Balzalotti lovag és valamennyien egyszerre elnémultak s úgy bámultak egymásra, mint a Monte Varese kálváriáján a kőszentek.

— Mi történt? — kérdé Balzalotti Filippo ur flegmatikus atyai hangon, megállva kissé a küszöbön. Finom fekete öltönyt, fehér mellényt viselt, annyi csinnal, akár egy vőlegény. Kövér, széles arcza a jóság s elnézés kifejezését viselte.

— A politikáról beszélünk, a csunya politikáról, parancsnok ur — sietett válaszolni Quintina, ki nem egyhamar vesztette el a lélekjelenlétét.

Bianconinak mindkét lába reszketett az ijedségtől, de azért oroszlán-bátorsággal mondá:

— Mint régi hivatalnok, van szerencsém lovag ur, ama bizottság tagjai közé tartozni, kik meg vannak bizva önt meghívni egy szerény bankettre, melyet . . . melyet . . .

— Ama jól megérdemelt kitüntetés ünneplésére rendezünk, melyben parancsnok urat ő exczelenciája, a miniszter, részesíté — folytatá egy szuszban a levéltárnok.

— Oh! oh! — kiáltá egészen zavarodottan a parancsnok — de mi jut az eszökbe? nekem bankettet adni? hisz nem vagyok én miniszter.

— Erre későbbben fogunk gondolni — válaszolá gyorsan pergő nyelvvel Quintina. — Egyelőre azonban szükségét érezzük kimutatni abbeli örömmünknek, hogy a kitüntetés jelenleg nem ért érdemtelent.

— Az már igaz, nagyon igaz . . . — erősíté a másik kettő.

Demetrio belefujt a kis kulcsba és ismét a zár körül babrált; lehajolt s így majdnem egészen el volt fedve a nagy íróasztal által.

A parancsnok rögtön észrevette őt és azonnal tisztában volt, hogy Demetrio nem tartozik a bizottsághoz.

— Önök nagyon jók és elnézők irányomban. Tegyük föl tehát, hogy a miniszter csakugyan meg akarta jutalmazni nem a valódi érdemeket, nem,

de a jóakaratot s abbeli törekvésemet — életem főczélját — a rendet minden körülmények között föntartani és a haladást előmozdítani.

— Nagyon helyes! — kiáltá a három követ különböző hangon.

Várákozásteljes rövid csönd állott be, mely alatt Demetrio egészen ártatlanul újra a bedugult kis kulcsba fujt, mely füttyült egyet; azután tovább próbálta a zárt, kaparászva, mint a lyukat rágó egér.

— Igen kérem tehát, tolmácsolják igen tisztelt kartársaik előtt hálám s köszönetemet és mondják meg nekik azt is, miután korom jogot ad hozzá, inkább apjok mint főnökük akarok lenni.

— Az ilyen érzések magasabb polczra állítják önt bármilyen kitüntetésnél — sietett megjegyezni az ügyes Quintina. — Ha tehát parancsnok urnak is úgy tetszik, szombaton hat órákor érte jövünk a kocsival.

— Kérem, ne fáradjanak; ha megmondják, hol lesz az összejövetel . . .

— Azt sohasem fogjuk megengedni.

— Jó, a mint tetszik. Iparkodni fogok a tisztelt társaságnak és a szakácsnak eleget tenni.

Mind a négyen kelleténél erősebben nevettek és bevégezni látszottak a beszélgetést, mialatt a parancsnok mind a hárommal kezét szorította.

Mig a többiek távoztak, Demetriónak egy energikus ma . . . lede . . . tissimoval sikerült a

berozsdásodott zárt fölnyitni s kiveheté a fiókból a kézelőit, kalaptokját, egy kis palaczkot, poharat s egyéb apróságot, melyet sietett összepakolni.

A parancsnok úgy tett, mintha nem venné őt észre. Pianelli viseletéből nem bírta kivenni, bir-e tudomással ama gyöngéd ügyről és így nem merte a csöndet megtörni. A mi Demetriót illeti, ő már majdnem bánta, hogy elhagyta magát szenvedélye által ragadtatni s szives örömet visszavette volna a bankjegyet s ékszercsomagot, de nem tehetette észrevétlenül, kérdezősködésnek pedig, melyek reá nézve már egészen közönyössé váltak, nem akarta magát kitenni. És így e két férfi, bár teljesen ignorálni látszott egymást, mégis oly helyzetben volt, mint ama két ember, ki egy himbáló deszkának két végén ül a magasban. Egyik sem mocczanhat, mert ha az egyik megmozdul, a másiknak okvetlen le kell esnie, hogy tehát a deszka egyensúlyban maradjon, mindketten maradni kénytelenek.

Azért az életben sokszor inkább az ilyen kényelmetlen helyzet, semmint a rosszakarat készíti az embereket egymásnak ártani.

A parancsnok a fogásra akasztotta kalapját s mialatt lehuzta keztyűit, állva futólagos pilantást vetett az asztalon heverő levelek s iratcsomók fölirataira. Szeme természetesen fölakadt a száz lirán s a becsomagolt karpereczen is. Először nem tudta: mi az. Kezébe vette a titokzatos csomagot, körmeivel fölszakítá egyik szélén a papi-

rost, valami fénylőt vett észre, még jobban fölhasítá a papirburkot, megérté s elpirult, mint a kis leány, kinél mamája tiltott könyvet talál. Dühös volt önönmagára, ideges reszketés vett rajta erőt, az iratok között turkált, hogy valamit tegyen. Szégyen s felháborodásán keresztül egy haragos szó czikázott s már kétszer is a nyelvén volt, hogy oda kiáltsa:

— Ripők! — ezt érdemelte volna ama pimasz, ki hivatalos szobájában merte főnökét megleczkéztetni. De a szép Widerling-féle fogsoron csak tompa, elfojtott hangok jöttek ki, mint a dobzó elhaló hangja. Demetrio a földre helyezé fiókját s úgy turt holmiai között, mintha salátát keverne rongyaiból. Akaratlanul érzé feje fölött főnöke megsértett önérzetének haragját s bármily egykedvűen is vette most a világ folyását, annyira még nem volt bölcs, hogy függő, alárendelt helyzete kellemetlen módon eszébe ne jutott volna. Midőn elkészült csomagjával az ajtó felé irányítá lépteit.

A parancsnok íróasztala mögött állt s maga sem tudta mit tegyen. Tettesse magát, mintha itt sem lenne s zsebre rakja a gorombaságot, vagy pedig nem volna-e helyesebb rendreutasítani ama rágott fülű ripőköt, ki elég merész főnökét hivatalos szobájában megleczkéztetni. A két véglet között, előrelátó ember létére, a közép utat választá, vagyis midőn a másik már az ajtónál volt, utána

kiáltott: — Hé, Pianelli — nem haragosan, de bizony visszatartással beszélt — egy szóra.

Demetrio megfordult és három lassu lépéssel közeledett főnökének iróasztala felé. Ő is idegesen reszketett s oly arczczal nézett a lovagra, mint a kinek szemét bántja a napsugár.

— Nem ön ajánlott nekem egy fiut az árvaházba?

— Csakugyan, egyszer — rebege.

— A fivérének fiát, nem?

Demetrio nagyot nyelt és igent intett fejével.

— Köszönöm szépen; szép szerepet játszatott velem a tanács előtt. Micsoda betegségben halt meg annak a fiunak az apja?

Demetrio, mintha kigyó csipte volna meg, egy lépést, majdnem ugrást tett előre, batyuját egy székre helyezé és kérdé:

— Miért?

— Azt kérdem öntől, milyen halállal mult ki azon fiu apja; mert az ön kötelessége lett volna velem azt előbb tudatni és nem lett volna szabad megengednie, hogy egy tiszteletre méltó egyén tisztességes emberek kegyeibe ajánljon egy fiut, kinek apja adósságok miatt fölakasztotta magát. Mit hisz ön? Azt képzeli, az árvaházakat a csalók és okmányhamisítók gyermekei számára alapították?

Demetrio nem volt már ama naiv ember, mint egykoron, s tudta, hogy a parancsnok csak azért túlozza egy jelentéktelen esemény fontosságát, hogy

okot, ürügyet találjon haragjának éreztetésére, s csak azért bántja a halottat, mert az élön akarja megboszulni magát. Igazolni akarta magát és nyugodt hangon mondá:

— Bocsánat, ön nagyon is jól tudta, sőt előbb, mint én, miként állnak a dolgok és talán még emlékezni fog, mennyire becses tanácsokat adott nekem ez ügyben. Ha valakinek panaszra van oka, bocsánat lovag ur, úgy nekem lehetne, mert . . . mert . . . a kinek a legcsunyább, a legeggyűbb szerep kijutott, az én voltam . . .

— Mit beszél nekem itt . . . — szakítá őt félbe heves kézmozdulattal a parancsnok

— Nem, már megbocsásson, ön az én tapintatlanságom ellen panaszkodik — folytatá Demetrio mindinkább kitörő s korlátot már alig ösmerő haraggal — és én azt kérdem öntől és navarrai jó barátjától, ki használta ki jobban az egyszerűség, gyöngeség s a szegény emberek szükségét, kik épen mert szegények és gyöngék, több . . . több szánalmat érdemeltek volna.

Demetrio elhagyta magát ragadtatni egyenes, becsületes lelkének sugalma által; többet mondott, mint kellene, de egyszerűen, páthosz nélkül, halkan beszélt, s modorában látszólag a tisztelet korlátjai között maradt.

— Vigyázzon a szavaira . . . — parancsolá méltóságteljesen a parancsnok és kezével az ajtó felé mutatván, mondá: — Távozzék a szemem elől

— Megyek. Ön hitt vissza, mert kedve telt egy szegény árvát bántalmazni. Nem vehette el a szegény anya becsületét, azért így boszulja meg magát.

Demetrio szétterpesztett ujjakkal fölemelte két kezét.

— Távozzék, ha mondom! — kiáltá a másik, a mennyire csak egy fölebbvaló kiálthat, s elképedve, izgatottan mozgott a közben iróasztala s a fal között.

Demetrio, ki nem volt képes magán többé uralkodni — ismét egy lépést tett előre és folytatá:

— Azt hiszi, megboszulja magát, ha a gyaláztatot a fiu fejére hárítja?

— Az Isten szerelméért — mondá a parancsnok, izgatottan turkálva az iratok között; de nem akart nagyon kiabálni, nehogy csődületet idézzon elő s a botrányt még inkább fokozva, alárendeltjei előtt kompromittálja magát. — Igen, kérem — kísérté meg mérsékelt hangon mondani — ha van valami mondanivalója, ez nem alkalmas hely arra.

— A sértés, a mit amaz asszony ellen elkövetett, oly nagy gyávaság... — folytatá Demetrio, ujjával főnökére mutatva.

— Miről beszél itt nekem? — szakítá őt félbe a parancsnok s az összegyűrt »Perseveren-zával« úgy hadonázott Pianelli orra előtt, hogy az ember azt hihette volna, a levegőt akarja megtisztítani ama csunya szavaktól. — Kihívás akar ez

lenni? Távozzék, ha mondom önnek. Mit mesél itt nekem a maga néemberjéről?

Demetrio megérinté egyik kezével a parancsnok vállát és mondá:

— Vigyázzon, egy szót se többet, a saját érdekében.

— Mi, mi, mit . . . fenyegetni mer? — hebegé nagy szemeket meresztve, ijedten a parancsnok s mindinkább a falhoz közeledett.

— Vigyázzon, — Pianelli gonoszul fixirozta főnökét — én sohasem oktattam senkit sem, miként viselje magát az életben, de meg tudom önt s önnél még bátrabb valakit is tanítani, hogyan kötelesek tisztelni egy védtelen asszonyt.

— Hé, Bianconi . . . hol van? Jöjjön ide.

Bianconi, ki reszkető térdekkal hallgatódzott az ajtó előtt, mikor látta, hogy Pianelli egészen a fejét veszti, belépett s karjánál fogva kifelé vonszolta barátját:

— Menjünk, ne beszélj ostobaságokat . . . Te beteg vagy . . .

— Ah! És azt állítják, én nyerekedem, titkos pártfogóim vannak! — kiáltá magánkívül, szagatott hangon Pianelli, ki nem volt képes többé szavait mérlegelni. — Ez az én nyereségem. De ha a cipőim szégeit lennék is kénytelen megenni, még akkor is jogom van önt vagy bárkit is megtanítani, miként kötelesek tisztelni egy szegény asszonyt.

— Vigye a friss levegőre, Bianconi. Ez az ember bolond vagy ivott.

— De hallgass már egyszer; — inté őt Bianconi.

— Önt és bárkit! — kiáltá még egyszer az ajtó küszöbéről a szegény ördög, magára vonva az ajtónállók s hivatalnokok figyelmét.

Nem Pianelli Demetrio kiabált ekként, de valami rossz szellem, mely szükségét érzé kitörni belőle, mint az ördög a megszállottak testéből.

A holt ember, szenvedéseinek tövis koronájával, föltámadt benne, megemlékezett a sok lenyelt igazságtalanság, keserűség s szégyenről; a sok keletlenlenségről, melyet eltűrnie kellett az erejét meghaladó viaskodásban a férfiak s asszonyokkal, az élők s holtakkal, (s a mi még legborzasztóbb volt) önmagával.

A halott ember még egyszer kiszállt sirjából, hogy megvédje becsületét amaz asszonynak, kit előtte megsérteni mertek: föltámadt látszólagos cinizmusának lethargiájából, hogy fölszólaljon, megboszulja magát egy pillanatra és azután ismét visszabukjék sirjába, mely talán soha többé nem fog megnyilni előtte.

Ő maga is észrevette azt, midőn Bianconi által vonszolva, elhaladt az előszobában összecsuportosult emberek között, kik kíváncsian néztek reá, s neki árnyaknak tetszettek.

Egy pillanatra megállt a lépcsőnél, fölébredt,

hogy úgy mondjam álmából s csak akkor értette meg Bianconi folyton ismételt szavainak értelmét:

— Mi jut az eszedbe? Bolond vagy, szédül a fejed? Mi az ördög . . . Így beszélni a főnökkel, ki néked kenyeret ad . . . És mi közöd neked az asszonyokhoz? Hadd békén őket . . . Nincs igazad, rosszul cselekedtél. Látszik, még nem vagy egészséges, néhány napig még ágyban kellett volna maradnod. Eredj haza, Pianelli, nyugodj meg, gondolkozzál, majd kimentelek, azt mondom, beteg vagy, félreértés van a dologban, nem tudtad, mit beszélsz . . . Azonban rögtön írnod kell egy szép levelet a lovag, akarom mondani, a parancsnok urnak.

Mig a jó Bianconi iparkodott barátját az örvény széléről visszarántani, a parancsnok látva, hogy a botrány hire elterjed a folyosókon s a hivatalos szobákban (hol mindig örömet nevetnek a fölebbvalók kontójára), oda fordult néhány összefutott hivatalnokhoz s nevetve, a mennyire csak dühe s az ijedtségtől képes volt, mondá:

— Menjenek kérem, nincs semmi baj. Azt hitte, igazságtalanság történt vele, mert helyét Bianconival töltöttem be. Ez az ember egy különöz, egy misantrop, a ki üldözési mániában szenved. Milyen számár! És hozzá még ivott is. Bocsánat, Caravaggio, legyen szives, nyissa ki az ablakot. Borzasztó pálinka-szag van itt, nem érzik? Te Caramella, hozz nekem egy pohár vizet. Kár volt őt

meghallgatnom. Ha a friss levegőn magához tér, jó, de ha nem . . . ha nem . . .

— Én is észrevettem az előbb, hogy Pianelli nem volt magánál — mondá Quintina, ki jobban mulatott, mint a színházban. Barátja lévén Pardinének, tőle tudta volt, mennyire nem tagadta meg Balzalotti lovag jó tanácsait és jótéteményeit a csúnya sógor szép sógornőjétől. Azt is tudta, hogy Beatrice egy vasárnapon a vecsernye ideje alatt fölkereste lakásán a lovagot, s Pianelli ennek köszönhette kis előmenetelét.

A kis kobold most azon törte fejét, mi adhattott okot ily botrányra a hivatalos szobában. Nem látott tisztán a dologban, de egyelőre mulattatta őt a vén kandur zavara és igyekezete gyöngéd érzelmeit eltitkolni.

— Nemcsak hogy nem volt magánál — kiáltá a parancsnok — de alig birt a lábán állni. Ha visszatérne, kérem, ne engedjék őt bejönni; nincs szükségem részegekre a hivatalban. Majd csinállok egy jó följelentést . . . Most folytassák munkájokat. Köszönöm, menjenek kérem. Ki tudja, nem adott-e ez a kis intermezzo még nagyobb étvágyat szombatira . . .

— Ha, ha, ha! — nevetett a ravasz pupos s rögtön végigjárta a hivatalos szobákat, hogy elbeszélhesse a vig kis történetet.

Másnap, pénteken, egy miniszteri távirat ideiglenesen fölfüggeszté állásától Pianelli Demetrio urat.

A táviratban levél érkezése volt jelezve. És másnap, szombaton, volt a »Giardino d'Italia«-ban az ebéd, melyet a hivatalnokok a parancsnok tiszteletére rendeztek.

IV.

A miniszteri táviratot levél követte, melyben ez állt: »tekintettel Pianelli Demetrio alkalmazott eddigi kifogástalan magaviseletére s a megbántott fél nagylelkü közbenjárására, ő exczellenciája a miniszter meghagyja Pianelli urat állásában, de áthelyezi ugyanazon minőségben a grossetoi (toszkánai Maremma) bélyeg és igtató hivatalba jövő augusztus hó 1-től kezdve, mely naptól számítva fizetését is kapni fogja.«

Kevésbbé hivatalosan kifejezve, két óra föl volt mentve a hivatalától, mely idő alatt nevezett Pianelli élhetett félretett pénzeszkéből, vagy eladhatta felesleges holmijait, hogy pénze legyen; elkészíthette bőröndjeit és elmélkedhetett a fölött, mennyire szükséges és elkerülhetetlen valami, hogy egy kir. hivatalnok mindenkor korrekt magaviseletű legyen.

— Jól van, menjünk Grossetoba! — mondá Demetrio, ismételten elolvasva a miniszteri okmányt s olvasás közben sűrűn bólingatva fejével.

— Grosseto, toszkánai Maremma . . . a levegő jó lesz ott. A bőröndömbe becsomagolhatok

egy adag chinai port is. Azután lesz alkalmam megtanulni a szép toszkánai beszédet is.

S fejét rázva, kedve jött nevetni. Hogy miért volt kedve nevetni, maga sem érté. Más pillanatban, más lelkiállapotban, borzasztóan szenvedett volna e büntetés miatt, most nevetett rajta, mint valami komédián. De miért is ne? Meghalni itt vagy ott, nem egészen mindegy-e most neki? . . . Mit bánja ő most Milanót és annak pompáját? Minden ellen-szenvessé vált most előtte, még a város környéke, a pompás zöld rétek is, melyek eddig minden boldogságát képezték.

— Menjünk Grossetoba! — ismétlé folyton és törte a fejét, mit tehetne pénzzé holmiai közül, hogy huszonnégy lira s néhány centesimo készpénzzel két hónapig kijöhessen. Azonfelül pedig még egy hónapig kell élnie Grossetoban, nem is számítva az uti költséget s egyéb kis hátralevő adósságot.

— Menjünk, nézzük meg Grossetót . . .!

Még főnökét sem vádolta.

Jaj lenne annak a főnöknek, ki nem tudná erélyesen megvédeni — mint mondani szokás — hivatalos tekintélyét.

Hogyan volt képes ő, a békés, félénk természetű, nehéz nyelvű Pianelli, olyan dolgokat összebeszélni, melyeket sohasem szabad egy főnöknek szemébe mondani, s annál kevésbbé, ha a főnöknek nincs igaza, rejtély volt előtte is.

Még gondolatban sem volt képes ama szavakat ismételni, melyek akkor száján kicsúsztak. Csak arra emlékezett még, hogy egy darabig türt, uralkodott magán, de mikor azután sérteni, néembernek merte nevezni ama férfi Beatricet, szive, mint valami rugany, kiugrott helyéből.

Tehát nem halt még ki egészen szivéből ez az asszony? Nem szünt meg egészen ez a sziv érette dobogni?

Rejtély, rejtély!

No, de ha meg is maradt még a szivében egy kevés illuzió, a miniszter ugyan erélyes módon kitépi belőle az utolsó reményszálát is. A szép történetnek egészen vége.

Vé . . . ge.

Most ugyan elég ideje lesz sétálni, épen mint a tőkepénzesek tenni szokják; csak azzal a különbséggel, hogy ő holmiait lesz kénytelen eladogatni, hogy ki bírja húzni a miniszter által megjelölt időt. Zsebórájának eladásával kezdte. Régi, otromba ezüst óra volt, ama fajtából, melyet »burgonyának« szoktak nevezni. Nagy volt, de rendkívül pontosan járt, nem úgy, mint a mai divatos kis órák. Vincenzo papa ez órát még az édes atyjától örökölte volt, szóval pompás óra volt, mely miután sok szép és keserves órát jelzett az öregnek, most utolsó tulajdonosának a tétlenül töltött időt mutatta.

Miután két izben is megkisérlé az órát az órásoknál eladni s megijedt a csekély ártól, a mit

neki a boltokban felajánlottak, megkísérlé és pedig több szerencsével, egy régiségárusnál eladni.

A S. Vito al Pasquirolo utczában egy régiségárus, kinek talán épen szüksége volt az effélére, hosszas alkudozás után harminczöt lirát ajánlott. Ez merész összeg volt ahhoz képest, a mit az órák kináltak, de hát nem is az órát, hanem a régiséget fizették meg neki.

Demetrio fájó szívvvel jött ki a boltból; igen sajnálta óráját. De folyton ezen tépelődve, egy még sokkal fájdalmasabb gondolat ébredt benne. Ugyanis összehasonlítva magát régi bécsi órájával, reájött, hogy ő maga is egy divatból kiment régiség, ama kevés különbséggel — egy kevés különbség mindig van, — hogy ő érette senki sem adott volna harminczöt lirát.

És mégis, daczára a lelkét összeroncsoló katasztrófának, melyben része volt — hogyan magyarázzuk meg eme rejtélyt is — örömmel gondolt vissza reá, hogy legalább egyszer életében alkalma volt egy hatalmas embernek az igazat a szemébe mondani. Édes, jótékony, vigasztaló érzés volt, hogy föl merte emelni hangját — ő egyedül a hipokriták, hizelgők seregében — egy szegény, elhagyott aszszony védelmére.

Csak neki volt bátorsága Quintina rosszakarató célzásaira, a parancsnok sértéseire nyíltan, habozás nélkül megfelelni, puposnak nevezve a pupost, gyávának a gyávát s kiemelni a sárból Bea-

trice meghurczolt becsületét. Az asszony védelmére Cesarino nem szállt ki sirjából, még Paolino sem mutatkozott eme pillanatban. Ő egyedül hajtotta végbe e nemes, lelkiismeretes tettet, az érdem egészen az övé volt, s övé a féltékeny öröm, a titkos vigasz is, mit eme tettéből merített. Ezen titkos érzés volt támasza, ezzel vértette magát és büszke öntudatában nem cserélt volna sem főnöke, sem hódolóinak lelkiismeretével.

Paolino, bár látszólag hatalmasabb, erősebb volt nálánál, még sem birt elég lelkierővel bizonyos dolgokkal megküzdeni.

Ő igen: képes volt szenvedni az igazságért.

Lelki erejének eme tudatában néhány nappal a vihar után, mintha mi sem történt volna, lassan, lépésben a Carrobio utcza felé tartott. Fölment a lépcsőn és meghúzta a csengőt. Nehézkes lépteket hallott közeledni, a kulcs megfordult a zárban, az ajtó fölnyilott és a két unokafivér szemben állott egymással.

— Demetrio! — kiáltá karjait kitarva Paolino s magához szoritá unokatestvérének fejét töklelél nagyságu kezeivel.

— Boldog, a ki téged láthat, Paolino . . .

— Vagyis azt akarod mondani, verést érdemlek. Te beteg voltál és én feléd sem nézek. De ha tudnád, mi forr ebben a fejben . . .

— Mindent tudok. — Demetrio, mialatt klapját és botját letette, szive dobogására figyelt s

örömmel tapasztalta, hogy az rendesen ver és egészen csöndes.

A közmondás azt tartja: »Legnehezebb az első lépés«: és ő megtette azt.

— Itt van Beatrice?

— Bent van; e perczen érkezett meg varrónője.

— És a gyermekek?

— Grissini asszonynál vannak. Várják Ferrucciót, kit ma öltöztetnek papnak.

— Nem zavarlak benneteket?

— Te kópé, neked hamis föltevéseid vannak!

Paolino karonfogvást vezette jó rokonát a szalonba, hol az asztal megterítve volt.

— Itt ebédre van terítve.

— Épen elvégeztük. Azért jöttem Milanóba, hogy megállapítsuk Beatrice lakhelyét; neki nem szabad időt veszíteni és azonnal falura kell költöznie. Chiaravallét választottuk.

— Ön tehát elrabolja tőlünk Beatrice asszonyt — mondá Demetrio páthoszszal. — Ismét megfigyelte szívét, de azt is, miként az óráját, nem érezte többé!

— Ez a folytonos járás-keles mindnyájunkra nézve alkalmatlan. A házasság hire már elterjedt a vidéken, a szomszédok fecsegnek; azután a falusi levegő jót fog tenni a gyermekeknek.

— Helyes, nagyon helyes.

A leszedetlen asztal mellett ültek. Nem volt

többé a tálakban a főtt marhahús, az állott hal, meg a darab száraz sajt, a mit Demetrio hosszas alkudozások után megvásárolt volt és a házba hozott kis kosárkájában. Egy sereg boros-üveg, gazdag ételmaradékok, sütemény-papírkák és egy fél kalács voltak az asztalon. Az ajtón kikergetett jólét berepült az ablakon.

— Tehát boldog vagy, Paolino?

— Ha boldog vagyok-e? — kérdé ragyogó szemekkel Paolino. — Igyál Demetrio.

— Köszönöm, nem iszom.

— Csak egy cseppet . . .

— Megártana.

— Édes, fehér bor, saját termésem.

— Máskor . . . ellenkezék Demetrio, lefelé tartva poharát, nem akarván más boldogságának borából kóstolni.

— Jer egy napon a Cascinéba. Érzem, hátatlan egy szörny vagyok. Azt kérded, boldog vagyok-e? . . . értem: ez szemrehányás.

— Micsoda szemrehányás?

— Igazságos és megérdemlett szemrehányás, mert nekem kötelességem lett volna veled e hirt azonnal tudatni. Irnom kellett volna vagy mutatnom magam. De ha mondom neked, hogy az eszem nincs helyén!

— Azt értem . . . különben . . .

— Mint neked már beszéltem volt, miután elszenvedtem a purgatórium összes kinjait, midőn

azt hittem, Beatrice nélkül meghalok, azon napon, midőn Carolina ama jó hírrel tért haza, hogy minden rendben van, Beatrice igent mondott, boldog stb. azt hiszed, én érzéketlen maradtam, mint ez a boros üveg itt ni! Paolino megragadta az üveget és az asztal közepére csapva azt, ujjal reá mutatott. A két unokatestvér egy perczig mozdulatlanul bámult a palaczkra.

— Ime az emberi sziv rejtélyei! — kiáltá Demetrio, egyik régi mondását alkalmazva.

— Így tartott az két, három napon át. Reggel elmentem hazulról, kimentem a szabadba, s jártam ösztönszerűleg, mint a vak, ki mit sem lát nyitott szemekkel. A távolban embereket vettem észre, de nem értettem, mit szólnak hozzám. Néha meg-megálltam és kérdém magamban: vajjon én vagyok-e az, a ki Beatricet — a Cascinéban a szép özvegynek hívják — nőül fogja venni? Vagy nem álom ez, mely eloszlik a kakas első kukorékolására? Hogy ébrenlétemről meggyőződjem, megtapogattam a köveket, növényeket, megbökdöstem magamat, ugráltam a napon, hogy lássam: vajjon velem együtt árnyékom is mozog-e? . . .

— Ah! Ah! Ah! — kiáltá Demetrio, hangos, túlzott nevetésben törve ki, mintha ráijeszteni akarna valamire, a mi bensejében megmozdult.

— Igyál Demetrio . . .

— Nem, édesem . . . és azután?

— Lassan magamhoz jöttem. Carolina ezen

dologban is segített rajtam s úgy bánt vélem, mint egy szopós gyerekkel. Ha nekem kellett volna cselekednem, mint szüz és mártir halok meg drága Demetriom.

Paolino kihörpintette poharából fehér, édes borát.

— Carolina magával vitt Milanóba Beatrice-hez — te az nap forró lázban feküdtél — betanított, mit mondjak, épen mintha gyónásra vinne. Ő választotta ki az első ajándékot az ékszerésznél és úgy vont föl magával a lépcsőn — bocsásd meg e hasonlatot — mint fülénél fogva a kis bornyut . . .

— Ha, ha! — nevetett Demetrio. — És azután?

— A menyasszonyom mellett ülve, azt képzeltem, harangláb lett belőlem; a fülemben egyre harangoztak. Mindig Carolina beszélt, ő nem csak a szekrények, de szivem kulcsát is birja. A mi engem illet, esküszöm neked, hogyha akkor eret vágnak rajtam, még a vérem sem bugygyan ki. Lassan-lassan megoldódott a nyelvem. Két nappal később ő jött a Cascinéba . . .

— Ah, igazán?

— Odahaza bátrabbnak éreztem magamat. Megmutattam neki a spárgákat, az uj dinnye-ágyakat, a malmot, az olaj-prést és így kieviczkeltem valahogy. Más alkalommal ismét egyedül jöttem Milanóba — te akkor már kezdted jobban

lenni — s mialatt az ember a kártyát keveri, megtanulja a játszmat. — Oh Demetrio! — folytatá kezével nagyot ütve unokafivérének vállára — ha eljövend a nagy nap, Paolino röpködni fog, mint a pillangó. Junius, julius, augusztus huszonnégyedikére lett kitűzve az esküvő napja.

Paolino ellágyulva közel álló boldogságának gondolatára, fölnézett a szoba mennyezetére s le sem vette addig onnét szemeit, míg nem volt egészen bizonyos benne, hogy ő férfi és nem egy siró gyermek.

Demetrio összezsugorodva, a betegség által megfogyva, majdnem összetöpörödve ült székén és mutatóujjával az abroszon babrált. Rövid csend állott be, melyet vidám asszonynevetés szakított meg. Az ajtó föltárult és berepült rajta Beatrice, gombostűkkel teli pompás oliv színű selyem ruhában, az ollóért, ezer bocsánatot kérve a társaságtól. Megjelent és mint egy tűnemény eltűnt, suhogó selyemruhájának fénysugarában.

Paolino lesütötte szemeit, Demetrio fölnézett. A négy szem kérdőleg, ékesszólóan nézett egymásra.

Paolino szemei azt látszottak mondani:

— Láttad, nincs okom a fejemet veszteni?

Demetrio szemei irigységet, féltékenységet fejeztek ki. Valami keserű érzés fogta el szívéét és nagyot nyelt. Megijedt, mintha valami nagy baj érte volna. Hirtelen lesütötte száraz, égő szemeit

és a fehér abroszon egy vörös foltot látott mindinkább nagyobbodni, mintha csak a vörös bor folya szét rajta.

Paolino nem azon ember volt, ki lélektani megfigyeléseket birt volna tenni és egészen elfogalva önmagával, nem ért rá mások gondolataival törődni.

A véletlen segített nekik a feszélyező csöndet megtörni. A két kis fiu a szobába rontott és jelenté, hogy Ferruccio kis papnak öltözve már jön föl a lépcsőn.

Grissini asszony, Arabella, Mario, Naldo kissé félénken, Beatrice, Elisa a varrónő, Demetrio szinte kíváncsian és még maga Paolino is az ajtó mögött, mindnyájan kiszaladtak megnézni az új papjelöltet, ki lenyírott hajjal, fején óriási, háromszögletű hosszuszőrű kalappal, ruhájában minden lépten megbotolva, jött fel a lépcsőn. Száját nyitva tartá és kezei, melyekkel nem tudott mit csinálni, még feketék voltak a nyomdafestéktől.

Beretta, czérnaszálakkal teli flanell-mellényében, nevetve tolmácsolta nagy örömét s kezeivel drót babaként hadonázott.

A néző közönség figyelmét most egy új alak vonta magára, ki fején valami óriásit czipelve mászott föl a lépcsőn.

A gyerekek lenéztek a lépcső vasrácsain keresztül, de nem birták kivenni, ki az és mit czipel.

— Ki az? — Mit hoz? — Giovan dell' Orghen. — De mit hoz a fején?

— Nézze csak . . . mi az ördög lehet?

Demetrio Beatricehez közeledett és kérő, alázatos hangon mondá:

— A multkor abbeli kívánságát nyilvánítá, hogy birni szeretné; a mennyire csak lehetséges volt, megujtattám és mivel nem ajándékozhatok önnek mást ez alkalomra . . .

Giovan dell' Orghen a süketek nehézkes lép-teivel jött fölfelé, vállain óriási főkötőként a régi bőr-karosszéket czipelte, a mamától maradt utolsó emléket, a Pianelli-ház utolsó maradványát. A világ legboldogabb embere nevetett ez alatt a koporsó alatt, mint egy megdicsőült szent.

Elisa kénytelen volt beszaladni és vánkost tartani a szája elé, hogy nevetése ki ne hallassék.

És Pianelli asszony is nevetett ama gondolatra, hogy menyasszonyi ajándékuul egy nagypapaszéket kapott.

ÖTÖDIK RÉSZ.

A Cascinében.

I.

Sok nap mult el, mióta Beatrice Milanót elhagyta. Vele mentek a kis fiuk is és a lakás be van zárva.

Arabella az oskola végett augusztus elejéig Grissiniéknél maradt Milanóban. A Cascinéban meszelnek, tisztogatnak és készítik a fiatal házasok szobáit. Demetrio kérte, hagynák nála Giovedit; legalább lesz társa.

Most a hosszú, tétlen napok alatt eladogatja holmian, melyeket nem vihet magával, összeszed néhány garast az uti költségre, bepakoljaládáját és összeállítja a saját s mások pénzével fedezett kiadásoknak jegyzékét. Egész rendszeresen liquidál. Takarékpénztári könyvecskéje volt és nincs. Csak az a reménye maradt meg belőle, hogy az angyalok talán beírják hitelezését a jó tettek arany-könyvébe, a miért a fizetés a mennyországban jár ki.

Hosszu s meleg volt a junius, de még melegebbek és hosszabbak voltak a juliusi napok, a rövid, álmatlan éjkek folytán. Szivdobogása most gyakran elővette s ilyenkor kénytelen volt ágyában felülni, hogy a nyitott ablakon betóduló friss éjjeli levegőt magába szívhasssa.

Paolino gyakran irt s ezer megbizást adott neki.

Demetrio szivesen végezte e megbizásokat; megszokta a teherhordó teve szerepét s bár kissé már belefáradt, még is készségesen viselte mindig a mások terheit. Jelenleg ugyancsak a mások boldogságáról volt szó; de talán a mások boldogságát még nagyobb teher elviselni.

Tétlen óráiban sétálni ment, de elkerülte az u'czákat, melyek szomorú emlékeket költhettek volna föl benne, vagy a hol valami hivataltársával találkozhatott volna

Milano ama része, hol a Carrobio, Bocchetto utczák és a Dóm-tér állanak, nem is létezett többé számára. Megszokta e helyeket régen látott, eltűnt, elfeledett dolgoknak tekinteni.

Igy azután szive nyugodt maradt és éjjel képes volt aludni.

Paolino ama kérését, hogy mint legkedvesebb unokatestvére, esküvőjén tanuként szerepeljen, megtagadta. A vőlegény ismételte kérését; Demetrio bocsánatot kért és fölhozván okul, hogy a házassági szertartás nagyon hatna idegeire, továbbá hivatalát

is s még egyéb gyöngé okot is adott; de semmi áron sem fogadta el a meghívást.

A mi Beatricet illeti, az ő története nagyon egyszerű volt.

Chiarravallén lakott, szép virágos kerttel háza előtt s pompás kilátással a nyári napfényben uszó smaragdzöld-szinü rónaságra. A jó Carolina gyakran meghívta őt és kimeríthetlen volt újabb és újabb kedves meglepetések kigondolásában és így érthető, hogy a szegény özvegynek nyugodtan folytak napjai. A gyermekek Amerikát vélték fölfedezni és egész nap a széna-boglyákon, mezőkön, vagy a majorságokban voltak. Néha Milanóba rándult az özvegy otthagytott holmiai után nézve, a varrónét fölkeresni, fehérneműt vásárolni.

Bassano vitte őt a hintón s várt reá a boltok előtt. A kereskedősegédek kifutottak a kocsiját kinyitni, a hintó megtelt csomagok s dobozokkal s Beatrice néha föl sem keresve Arabellát, tért haza.

Gyermekei kedvéért szánta magát e lépésre; az alkalom jó s előnyös volt. Miért ne használta volna ki? Paolino már nem lehetett volna kedvesebb, gyöngédebb, szeretetteljesebb. Ajándékai között egy melltű is volt Cesarino miniature arczképével, s e szavakkal nyújtotta ezt át Beatricenak: — Gyermekeinek apja leszek.

A friss levegő, jó életmód s folytonos megelégedés közben, Beatrice immár érni kezdő szép-

sége még inkább fölvirult. A városi izlésnek megfelelően szépsége talán nem volt elég finom, elég kifejező; de kihívó tökélye felkölté a vágyat e nő birhatására.

Beatrice nyugodt, csöndes természete megegyezett az életmóddal, mely jövendőbeli férje oldala mellett várt reá. A szegény asszony eme váratlan, második szerencsége folytán sugárzott a boldogságtól; a belső megelégedettség visszatükröződött kristálytisztá baba szemeiben, kirítt minden szavából, mozdulatából.

Boldogan multak a hetek. Nyugodt várakozással nézett Beatrice a biztos és minden unalmas pompa s fényt nélkülöző jövő elé; élvezte a mezők csöndes nyugalmát, a frissen kaszált széna illatát és amaz édes békét, mely testben-lélekben megerősít és kibékít a léttel.

A ki leginkább sugárzott a boldogságtól, az magától érthetőleg Chiesa Izidor ur volt, a menyasszony apja, független, szabad ember, ki nem adja el magát nyomorult garasokért. Ő volt az utolsó, kit a házassági tervről értesítettek, mert Izidor urtól a Cascinéban is féltek, mint az ördögtől. De alig értesült ez ujságról, már is úgy tett, mintha ő ezt már születése előtt ezer évvel tudta volna.

Senki sem birta volna a fejéből kiverni, hogy nem ő volt, ki e házasságot kigondolta és létrehozta; s ezt kürtölte is mindenfelé. Paolino nagyon vagyonos hirben állott a környéken, azért az öreg

büszkén dicsekedett, hogy egy Chiesa nem vész el a porban!

Igen, ha most hallották volna őt a törvényszék urai beszélni, azok a jászol mellett élőködő urak!

Paolino igen boldog ember volt mindaddig, míg reá nem jött, hogy nemcsak rózsák nőnek a rózsatón és a legszebb rózsának is tövise van.

Először is a polgármester nehézségeket gördített a házasság augusztusban való megtartása elé, kimutatván egyik kezében Cesarino halotti bizonyítványával, másikban a törvénykönyv 57. cikkelyével, hogy egy özvegyasszony nem mehet addig férjhez, míg tiz hónap el nem mult férje halála óta.

Ez igen boszantá őt, másrészt Demetrio feleletei sem tetszettek neki s majdnem gyanakodott, hogy unokafivére haragszik valamiért, — Carolina Demetriót mindig érzékeny, önfejű fiunak ismerte, — ezért elhatározta véle személyesen beszélni meg ügyét s szemeiből olvasni ki titkát.

Nem lévén sok veszíteni való ideje, egyenesen odament, hol bizton találni vélte őt, vagyis a hivatalába és Caramellától, ki az előszobában olvasott, kérdezősködött utána.

— Már nincs itt — válaszolá az ajtónálló szárazon, határozottan, mint az önérzetes kritikus és szemeit le sem vette az ujságról.

— Hol van?

— Mit tudom én? Itt nincs többé tehát . . .

— De miért nincs itt?

— Mert fölfüggesztették az állásától.

— Fölfüggesztették? Mikor?

— Mennem kell, hívnak.

A csengő hangja sürgősen hívott és az öreg eltűnt az ajtó mögött.

Paolino lassan ment le a lépcsőn és minden lépcsőfoknál ismétlé: — Szép, szép, nagyon szép. — Midőn leért, akkor vette észre, hogy semmit sem ért a dologból s nem akarván így távozni, újból visszament, várt, míg Caramella visszajött, félre hívta őt, két lírás bankjegyet nyomott a markába és halkán kérdé:

— Érdekemben áll tudni, mi történt? — A két lira megtette a hatását.

— Kedves uram — mondá az öreg kevésbbé kedvetlenül és több bizalommal — volt itt ám veszekedés, egy megfoghatatlan ember!

— De kivel?

Caramella körültekintett, azután igen barátságosan egy sötétebb zugba vonta a bérlő urat (mindjárt annak becsülte), és kellően kiszínezve elmondta neki Demetrio esetét, nem hallgatva el a karperecz történetét sem.

Paolino tátott szájjal maradt ez ujság hallatára, néhány érthetetlen szót dadogott s nagy erőlködés után kérdé:

— Ez a sógornő talán . . .

— Jóféle lehet. Előbb a férje öli meg magát

miatta, azután a sógora veszi el állását végette. Ugy hívják: a »szép baba«.

— A szép . . .

— Mindig a régi história »keresd az aszszonyt«. Ezeknek az uraknak pedig már benőhetett volna a feje lágyok. De hiába. Ádám apánk sem volt okosabb s míg a világ, világ lesz . . .

Caramella, mint a megdöbbenhetlen kritikus, fanyaron nevetni kezdett, midőn újabb heves csöngetés a parancsnok szobájába hívta.

— Megyek, hívnak — mondá és eltűnt.

Paolino újra lement a lépcsőn. Minden ködbe borult előtte és léptei úgy ingadoztak, mint a lábadozó lázbetegé, ki egy hónap óta nem volt az utcán.

Zugó, gondolkozásra képtelen fejjel haladt a városon keresztül és csak Isten kegyelméből ért unokafivérének lakása elé a San Clement utcába.

— Nincs itthon — mondá a házmesterné — jár-ke, mint a lóvasut.

— Nem jár többé a hivatalba?

— Nem tudom; nem tartja be többé óráit.

Paolino a ház homlokzatát nézte, mintha az ablakoktól akarna tanácsot kérni és mivel egyéb dolga nem volt Milanóban, visszatért a Cascinéba.

Milyen ut volt ez! De ki is bírná magát itt kiismerni? Demetrio, a hivatal, a parancsnok, a »szép baba«, a heves jelenet a hivatalában, mind

meg annyi látomány volt, mely összegomolyodva összefüggésben állt az unokatestvér különös viselkedésével, hajthatatlan akaratával az esküvőn részt nem venni, kiszámított hidegségével, mely élénk ellentétet képezett ama nagy elragadtatásával, melylyel az első napon a házasság hírét fogadta, mikor a »Numero Cinque«-ben a Fontana-téren, a menyasszony egészségére az első pohár bort ürítették.

Demetrio nem akart többé borából inni, nem akart megjelenni esküvőjén, nem jött többé a Cascinéba és elhallgatta előttök hivatalos kellemetlenségeit. Még Beatricet sem értesíté. És a karperecz története? Milyen véleménynyel voltak az emberek ez asszony felől? Ő ölte volna meg az első férjét? Mit . . . mit . . . mi az ördög? . . . Vagy Demetrio is szerelmes belé? az lehetetlen, hisz a szerelmes a másik volt.

Lehet azonban, hogy mindketten szerették. És mi csudálni való lenne ebben, nem szeretett-e belé ő is, négy mértföldnyi távolságból? Oh szent Isten! És hogy is hívták ezt az asszonyt Milanóban? A »szép baba«! milyen csufság, milyen tréfa, milyen butaság! Vajjon mindez, a mi véle eddig történt, nem lenne egyéb rossz tréfánál? nevetség tárgya lenne ő amaz asszony előtt, ki miután megölte az első férjét, újra férjhez megy, hogy . . . Milyen gondolat! Megörült ő, hogy ilyen borzasztó dolgokat képzel? . . .

— Carolina, Carolina — mondá hazatérve, kalapja hátra volt csapva, szemei kidülledve, léptei ingadoztak. — Carolina!

— Mi baj? Mi történt? — kiáltá a nővér összekuszálva a selymet, melyet épen legombolyított.

— Jer föl . . .

— Jövök . . . Szent Isten! Mi történt?

— Hallgass, ne csinálj szczenát. Zárd be az ajtót — mondá Paolino, mikor bent voltak a szobában. Kalapját az ágyra veté, oda ült ő is és megtörlé homlokát zsebkendőjével.

— Rosszul vagy? Beszélj, a szüz Mária szent nevére kérlek — kérlelé a jó nővér izgatottságtól reszkető térdekkel.

Paolino nagyokat fujt, azután mindent elbeszél, a mit Milanóban Demetrióról, a parancsnokról, Beatriceről s a karpereczről hallott. Midőn úgy tetszett neki, hogy már mindent elmondott, kimerülten dőlt vissza a párnákra.

— Ez minden? — kiáltá Carolina ég felé emelt kezekkel. — Azt hittem, legalább is a pénztárczádat lopták el! Igazán látszik rajtad, hogy az ökrök között növekedtél! . . . Mi csodálkozni való van itt? Régi dolog, hogy egy szép asszonyról mindig fecsegnek az emberek. És ha Szent Orsolya maga lenne, még akkor is megszólnák a roszt nyelvek. Mi közöd neked, ha Milanóban akárminek is hívják? Az irigység beszél belőlök.

— És a karperecz?

— A karperecz az imádó gyalázatos ajándoka lesz. Elfogadta-e? Édes lelkem, ha megijedsz az ilyen kicsiségektől is, olyan asszonyt kellett volna elvinned, mint a többi . . .

— Hagyj békét az ostobaságaiddal — förmedt reá mérgesen, megvetően Paolino, nem akarván megengedni, hogy e pontban testvérének legyen igaza.

— Szép feleséget akarsz? Akkor ne kívánd, hogy az emberek kedvéért behunyják szemeiket. Most ismered szerény véleményemét.

— Elhallgatsz a kereplésseddel?

— Ez a hála, a mért annyit fáradoztam miattad? De ezentúl hallgatni fogok.

— De ha . . .

— Hallgatni fogok, nyugton lehetsz, édes lelkem.

— Te mindig azt akarod . . .

— Semmit sem akarok, nem vegyülök többé dolgaidba, amen.

És a szegény asszony megsértve, roskedvűen ment le a konyhába az ebéd után nézni.

Az ebédnél szótlánul és keveset evett a két testvér. És az éjjel — bármennyire is forgolódtak ágyaikban — egyikök sem birt elaludni a tövisek miatt, melyekkel fekvő helyöket a szép rózsa behinté.

Demetrio ezalatt folytatta az eladást.

Már jóformán nem maradt meg más, mint ágya, néhány szék, néhány edény és a kalitkák. A növények, a lecsüngő trandescanciák, a repkény, a mosusz-cserepek viz hiányában elfonyadtak, elcsenevészedtek a portól s kiszáradtak, mint urok a bánattól.

A bőrönd be volt pakolva.

Eljött a távozás ideje.

Kényszerült, unalmas tétlenségében, mely nagyon hasonlított a halálra ítélt lassú haldoklásához, Demetrio minden nap, minden óra, majdnem minden perczen jobban érzé, mennyire csökken életkedve. És e végből, másrészt meg mert menekülni akart Paolino gyakori, sürgető s titokzatos értelmű leveleitől, elhatározá elutazását néhány nappal siettetni.

Demetrio az ablak mellett ült és szemeire egy szomorú gondolatnak árnya borult. Még mindig betegnek érezte magát s bár nem volt láza, mégis valami borzongásféle hideglelésként járta át csontjait. Giovedì egyik lábát urának térdére helyezve, jelentette, hogy ő is itt van.

— Igen, te itt vagy, te nem mégysz el nélkülem, te hű vagy egészen a sírig; te jót akarsz annak, ki véled egy kevés jót tett!

A kutya, szemeit félig lehunyva, szeretetteljesen nézett urára; ez volt felelete.

Demetrio kezei közé fogta fejét, megsimogatta s ő is szemeivel beszélt hozzá.

A nagy csönd, mely most a magas házfödeleken honolt, egész a szivig hatolt. Az ég vöröses fényét most bágyadt, kékeszöld világosság váltotta föl, melyben, mint egy óriási legyező tollai, hosszú, fehér sávok huzódtak végig.

Az ajtó csöndesen föltárult.

Szent isten! ő volt . . .

Csakugyan Beatrice lépett be, kissé fölhevülve a lépcsőmászástól. Ő volt, nagy hullámos, vállaira omló fátyolába burkolva, melynek festői redői közül kiviláglottak tojásdad arcának friss színei, hófehér nyaka és a nagy szemek.

Giovedì megösmerve urnőjét, elébe szaladt, nagyokat ugrott örömében, csaholt, nyöszörgött és Demetrio felé fordulva a portól fulladozón, kitágult orrlyukakkal urának lábait nyaldosta.

— Mi . . . micsoda meglepetés? — hebegé Demetrio fölemelkedve és kezével a székre támaszkodva, mozdulatlanul állva maradt.

— Milanóban tartózkodik?

— Igen, ma éjjel . . . Arabelláért jöttem, holnap lesz a vizsgája. De beszélni valóm van magával.

Beatrice nagyon levertnek s erősen öregedve találta Demetriót; az pedig nagyon kicsinynek érezte magát szemben egy asszonynyal, ki uj, elegáns ruháiban sokkal előkelőbbnek tetszett.

— Mi történt? — szólalt meg az asszony, egy szempillantásra észrevevén a szegényes, ren-

detlen, üres szobát és a bepakolt bőröndöt az asztalon.

— De micsoda? — kérde szórakozottan Demetrio, tettetve magát, hogy nem érti a kérdést.

— Ezért is jöttem s nem fogok távozni, míg meg nem tudom a valót.

— Micsoda valót? — De üljön le.

Demetrio széket hozott elő, melyre Beatrice reá ült, ő meg visszatért az asztalhoz és háttal megdőlt neki.

— Paolino beszélni akart magával, itt volt Milanóban, kereste hivatalában és ott azt hallá . . .

— Mit hallott? — kérde gyöngé hangon Demetrio, szeméit lesütve.

— Azt, hogy önnek borzasztó szccénája volt a lovaggal, s ennek következtében elbocsátották hivatalából. Igaz ez?

— Nem bocsátottak el — rebegé halvány mosolylyal Demetrio.

— Vagy áttették egy távoli városba, igaz ez? Miért nem fogadta meg tanácsomat? Talán nagyon is akart védeni . . . és most ezt keserüli.

— Nagyon is? Sohasem védhet az ember eléggé egy szegény, kijátszott, rágalmazott asszonyt! — kiáltá Demetrio melegen, remegő hangon. — Ön semmiről sem tehet.

— Oh én szegény, mennyire szerencsétlen vagyok! — tört ki Beatrice, gyorsan letörülve könyes szeméit.

— Paolino magánkívül jött baza, összeveszett Carolinával, azt akarta, magyarázsam meg neki a karperecz történetét, s nem tudom, miféle dolgokat föltételez . . . Mit mondjak neki az Isten szerelmére? Augusztusban kellett volna lenni az esküvőnek, de kisült, hogy a tél előtt a törvény nem engedi meg egybekelésünket; ez is nyugtalanítja és bántja Paolinót. Az Istenre kérem, irjon neki, vagy jőjjön már egyszer a Cascinéba . . . Csak ön képes őt meggyőzni, hogy én ártatlan vagyok ebben az egész dologban. Oszlassa szét gyanuját, tisztázzon ki az emberek aljas rágal-maitól.

— Én? — kérde Demetrio, mintha önmagával beszélne.

Kezeivel az asztalra támaszkodva, kedves, szeretetteljes pillantást vetett arra az asszonyra, kinek még egyszer az életben annyira szüksége volt reá és szívében újra megmozdult valami önérzetes, kielégítő érzés: büszke volt önmagára. Eszébe jutott ama nap, midőn először találkozott Beatriceszel annak elegáns kis szalonjában és mily büszkén, megvetően fogadta akkor a szegény asszony, képzelt nagyságának tudatában, egy becsületes ember őszinte tanácsait. Mennyi változott azóta!

Ki győzött? Az emberek zöme, mely nagyjából itél, azt hihetné, a többiek, vagyis a hatalmasak, a gazdagok; de a mint ő most a nyári est szürkületében maga előtt látta ülni ezt a siró, kö-

nyörgő asszonyt, a szive megremegett és lelke mélyében oly büszke győzelmet érzett, melyben Isten nem részesíti sem a hatalmast, sem a gazdagokat. Beatrice nem azért jött föl másodszor a szerény padlásszobába, hogy megvigasztaljon egy bánatos elhagyottat, hanem mint egy királynő vigaszt, tanácsot jött koldulni egy elfeledett, öreg remetéhez. Ki volt tehát a győztes?

Ezen gondolatok czikázták át e perczben agyát, mialatt Beatrice folytatta sirását.

Paolino ur, daczára nagy vagyónának, boldogságának küszöbén, nem birt a rágalom befolyásának ellentállani. Egy ócsárló szó, egy minden alapot nélkülöző beszéd, melyet egy hivatal előszobájában hallott, elegendő volt, hogy boldogságát megmételje, miként egy csöpp eczet megrontja a tejet. Érzéki vágyakból álló vak szenvedélyéhez hozzá fért a gyanu, a kétely, az igaztalan vád méregcsöppje. Az ilyen szerelem nem bírja kiállani az élet kemény, nehéz próbáit.

Ha ama szegény, elzüllött, áthelyezett kis hivatalnok, ki ágyát volt kénytelen eladni, hogy utiköltségeit kikerítse, e perczben leveszi kezét ama szegény asszonyról, ha az irigység és szenvedélye által ösztökélve megtagadja a fölvilágosítást Paolinónak, ki azt nem érdemlé meg többé: mi lett volna Beatrice és gyermekeiből? Mi lett volna Paolinóból?

Ezt a féltő érzést olvasta ő ki Beatrice könyes

szemeiből, aggályosan reászegzett, könnyörgő tekintetéből.

Ha ő rossz ember lenne . . . de mit, rossz! ha csak olyan tiszteletreméltó egyéniség lenne, mint főnöke, vagy a Paolino ur fajtájához tartozó emberek, most nagyon jó hasznot birna húzni e véletlen körülményekből, saját érdekeinek előmozdítására.

Jó-e vagy rossz, ha az ember különbözik a többiektől?

— Beatrice — mondá az asztalt elhagyva s két lépést tevén előre, megállt sógornője előtt, atyai-lag szeretettel nézett reá s természetes hangon, szive sugalmát követve, folytatá: Irni fogok Paolino uramnak és nem csak azért, hogy ártatlanságát kimutassam és a sok szóbeszédből támadt félreértéseket kimagyarázzam, de azért is, hogy megmondjam neki, mennyire nincs igaza, mennyire nem érdemli meg önt, ha gyanusítani meri; mert egy becsületes asszonyra nézve épen olyan megalázó a gyanusítás, mint a kis ajándékokkal való kisértés.

Beatricet Demetrio bensősége, melylyel beszélt, meglepte, fölnézett s mozdulatlanul figyelt. Öröm tölté el szívét, látva, mily erélyesen készül őt sógora megvédeni. Hiszen épen e végből jött ide, mert erélyes ügyvédet remélt benne találhatni. Mi lenne belőle, ha Paolino a rágalmak következtében elhidegül és visszalép? Minő sors várna reá és gyermekeire?

Hát még a szégyen, az emberek fecsegése, azután újra a nyomor, mely most még sokkal borzasztóbb lenne! Ezt látszottak szemei mondani, mialatt Demetrio a lemenő napnak utolsó fénysugarára irányítva tekintetét, összekulcsolt kezekkel és látható fölindulással folytatá:

— Igen, megmondom neki, mennyire érdemtelen önre, mert nem tudott bizni abban, a mi önnél a legkiválóbb, a legbecsesebb: a becsületességében. Ezt az erényt, ezt a becses örökséget szegényen is hozományul adhatja Arabellának — a kis leány nevének említésénél Demetrio hangja elakadt — és Paolino uram nem hitt benne. Az igaz, egykoron én is hitelt adtam a rosszakaratu beszédeknek, kételkedtem önben, de az még akkor volt . . . más körülmények között, mikor még nem szerettem önt . . . még nem szerettem, mint állítólag azon ember szereti . . . és mégis megsérti . . .

Beatrice ajkai csodálkozva szétnyiltak.

Vajjon miért haragszik annyira az ő sógora?

Demetrio maga is észrevette, hogy szenvedélye elragadta. Hirtelen elhallgatott, az asszonyra mereszté tekintetét, hebegni kezdett, alig birt beszélni s majdnem fulladozva mondá:

— Irni fogok neki . . . mindjárt holnap írok neki Genuából. Addig sok szerencsét . . . Mindent rendbe hozok. Addio! . . . Éljen boldogul! . . .

Beatrice egészen megzavarodva, lassan fölemelkedett, de nem vette le szemét sógoráról, ki beszédé-

vel rendkívülien meghatotta őt és maga is könyekig megindult, különös szavakat rebegett, kezeivel ideges mozdulatokat tett és egész összetöpörödött testében reszketett, mint egy ember, ki valami nagy szerencsétlenség elől menekülni akar.

— Mi baja ennek a szegény embernek? Még mindig beteg? Vagy csak a távozás és a válás hozzátartozóitól esik neki zokon?

Három-négy ilyenmű kérdés egyszerre merült föl e perczen a szegény asszony nagyon korlátolt eszében, ki megszokta csak önmagának élni és képtelen volt oly szenvedéseket föltételezni másnál, melyeket ő nem ismert.

Akaratlanul érezte azonban, hogy Demetrio könyeinek ő az okozója. A csodás helyzet benyomása alatt megdöbbenve állva maradt, nem sejtván még a valót és képtelen lévén annak kipuhatolására a legcsekélyebbet is tenni.

— Csakugyan utazik holnap? Igazán? És miattam kénytelen távozni? — kérdé reszkető hangon.

— Nem ön miatt, a végzet akarja így. És talán jobb reám nézve . . .

Egy perczig hallgatagon néztek egymásra, egyikük sem volt képes szólni; a férfi kétségbeesetten küzdött könyei ellen, az asszonyt elbódítá tehetlensége a helyzetet megérteni.

Csak nézett arra a szegény emberre nagy, kérdő szemeivel, bár maga sem volt tisztában,

mit akar tőle megtudni; de egy szánalom s félelemből vegyes titkos érzés önkénytelenül ösztökélte.

— Mi baja, édes Demetrio?

Ezen szavak és még inkább a benső hang, melylyel azok mondva voltak, Demetrio minden csöpp vérét szívébe kergették. Kellemes szédülés fogta el és gyöngesége által lenyügzőve és mintegy ösztökélve, mint a megijedt gyermek, ki anyja szoknyáinak ránczai között keres menedéket, a női gyöngéd részvét alatt keresett oltalmat. Szemei szikráztak az esthomályban; még egyszer ajkára illesztett ujjal kérte Beatricet, szánja és hagyja el őt. Kinyujtott karral gyöngéden az ajtó felé tuszkolta sógornőjét, egyik kezével szorosán tartá kis kezét, a másikkal pedig, hogy le ne essék, szorosán a szék támlájába fogódzott, azután nem lévén több ereje föntartani magát, lerogyott a székre és inkább kiáltá, mind mondá: — Távozzék . . . könyörüljön rajtam . . . — és most már nem tartá többé vissza keserü fájdalomának könyárját, mely megrablá őt minden ereje, minden bátorságától.

E váratlan zokogás, mely egy neme a valamásnak volt, annyira meglepte és fészélyezte Beatricet, hogy szép arca életében először fejezett ki mély fájdalmat.

Első pillanatban nem merte, nem akarta elhinni, a mi nagyon is látható volt: hogy Demetrio szereti őt. Körülnézett, mintha tájékozni akarná

magát emez új érzés benyomása alatt, melyet Demetrio zokogása benne fölébresztett. Kissé lehajolt a szerencsétlenhez, szólani akart, de nem tudta: mit mondjon neki? Ohajtá, bár sohse történt volna meg ez, bánta, de mit tehetett ő róla? Mikor adott ő okot ez embernek a reményre? Ezen különböző gondolatok kavarogtak fejében és ő is közel állt a siráshoz, mint a kis leány, kit lakásától távol meglep az est és fél, hogy a sötétben nem talál majd haza.

Gyöngéd, jó szivről tanuskodott abbeli igyekezete, hogy ne mutassa magát rossznak, kemény-szivűnek az egyetlen emberrel szemben, ki véle igazán sok jót tett. Lélegzete elakadt, keble hullámzott, szive fájdalmasan dobogni kezdett, mintha megszakadt volna benne valami, mintha szellemének az első erőfeszítésére a bábuban fölébredt volna az asszony.

E szenvedésből élet, melegség sugárzott feléje.

— Bocsásson meg, Beatrice, beteg vagyok, magam sem tudom, mit mondok, mit teszek. Négy hónap óta szenvedek így, a nélkül, hogy csak valakinek szóltam volna. És ha ön nem keres föl e szomorú pillanatomban, bucsu nélkül távozom.

Demetrio kezére lehajtott fővel beszélt.

— Gyermekai nevében kérem, kiket enyéme-ként szeretek, ne vegye föl szavaimat, ne szóljon róla senkinek, feledje el . . . Ne emlékezzék vissza

másra, csak ama kevés jóra, mit Cesarino gyermekeinek tenni iparkodtam . . . Menjen . . .

— Soha sem fogom feledni, a mit értem tett . . . — felelé az asszony melegebb hangon, mint egyébkor. Igaza van, ez a végzet . . . Legyen türelemmel, Demetrio.

— Igen, igen, igen — kiáltá Demetrio föltekintve és kezeit mintegy imára kulcsolva:

— Ostoba vagyok, tudom; addio és bocsásson meg nekem.

És a szerencsétlen ember mosolyogni próbált, hogy szavai kevésbé bántsák az asszonyt.

— Legyen türelemmel . . . — ismétlé gépiesen Beatrice, az ajtó felé haladva. Reszketett és lassítá lépteit, mintha két ellentétes erő küzdene gyöngé akarata ellen.

A küszöbön megállott, lehajtá fejét és szenvedett, a miért együgyűségében nem tudott egy alkalmas udvarias vagy résztvevő szót intézni ama férjéhez, ki mindent föláldozott érte: kenyerét, nyugalmát, szabadságát, szívét, szenvedett titokban és sohasem kért maga számára semmit. Hirtelen elhalványodott

Demetrio, ki erőtlenül ült székén, mohó szemekkel nézte őt, mint a haldokló az utolsó fény sugarat; azután lehajtá fejét. Azt hitte, már eltávozott . . .

Beatrice az ajtóból még egyszer visszafordult és még sokkal bensőbben mint az előbb, kiáltá:

— Megbocsájt nekem Demetrio? Fog-e néha gyermekeimre gondolni? Elküldjem Arabellát? Isten meg fogja jutalmazni az ön sok jóakarátát . . . bátorság . . . Ne engedjen ama szomorú tudattal távoznom, hogy míg én boldog vagyok, maga szenved. Irjon nekünk néha és ha tehetünk valamit az érdekében . . .

S minél tovább beszélt, hangja annál melegebb, bensőbb lett. Az esthomály gyöngye világánál Demetrio újra közeledni látta maga felé az asszony magas alakját.

Egy gyöngéd kezet érzett a homlokán és ez érintésre borzongás futott át testén. Susogást, érthetetlen szavakat hallott, valami édes meleget érzett és azt hitte, utolsó órája elérkezett.

Mikor magához tért, a szék lábainál végig nyulva, a földön feküdt.

A nyitott ablakokon át bevilágító hold fényében lerajzolódtak a padló tégláin az üres kalitkák drót rácsai.

Midőn Beatrice Demetrio házát elhagyta, már este volt és a tömeg között járva, nagyon elhagyatottnak érezte magát.

A szivrázó jelenet, melynek tanuja volt, a kis szoba nyomora odafenn, a sógor testi és lelki betegsége, az a gondolat, hogy a büntetés miatta vagy épen az ő hibája folytán érte a szegény szerencsétlent, a félelem, hogy Paolino ezt ürügyül használhatja föl és a nyomorban hagyja őt s gyer-

mekeit; egész hazamenetele alatt ezen félő gondolatok kinozták.

Mikor hazatérve bezárkózott lakásába, rosszul hatott reá elhagyott, föloszlásnak induló házatájának kinos csöndje.

A hitelezők elől megmentett kevés holminak egyrésze már a Cascinén volt, a többi a falnak támasztva, rendetlenül hevert szerteszét.

Érintetlenül csak a hálószoba maradt, hol talán ma utoljára fog Arabellával aludni, kit vizsgálja után Chiaravalléba készült vinni.

Az utolsó éjet nagyon rosszul tölté el özvegyi ágyában. Arabella félve feküdt a papa helyére, de a gyermek egészséges álma győzött és ugy tizenegy óra felé elaludt. De a mama minden órát és negyedét ütni hallott és csak nem jött álom a szemre. Nagyon sokféle nyomta az ő szivét.

De nem csak szive, de feje sem hagyta aludni. A gondolatok csak úgy kergették egymást agyában, az emlékek, különböző esetek, régen feledett dolgok most eszébe hozták az élőket és holtakat s összefüggésben voltak egészen mellékes, apró dolgokkal is. S mindeme gondolatok oly rohamosan lepték el agyát, hogy több izben fölült ágyában és kezével végigsimította homlokát. Az a fej annyira kevésbé volt a gondolkozáshoz szokva, hogy szenvedett, mert a körülmények gondolkozni kényszeríték. Ezen éjen, lehet mondani, átlapozta egész életének könyvét. Mint gyermek a lodii angol kisasszonyok zárdájá-

ban látta magát; osztályában nem volt soha sem az elsők, sem az utolsók között. Lodiból még idejekorán érkezett Melegnanoba és volt alkalma atyja nagy vagyonának utolsó fénysugarait élvezni.

Még minekelőtte a szomoru napok beköszöntöttek volna, ő már Cesarino karján, Milanóban volt.

Házasságának első évei csupa kedves ujdonság és édes meglepetésekből állottak.

Cesarino, bár ingerlékeny természet és nehezen kielégíthető izléssel birt, még sem kimélt semminemű áldozatot, csak hogy felesége számot tegyen a társaságban.

A boldog évekre a bűnhődés hónapjai következtek. Eszébe jutott első találkozása Demetrióval, mennyit sirt, szenvedett sógorának szigora alatt. Otthon a nyomor és éhség uralkodott és mennyi keserűség érte házon kívül! Apja bukása, a pártfogók csalfasága, hamis barátnők árulása, ezek voltak szomoru tapasztalatai. Többet élt e néhány hónap alatt, mint egész előbbi életében. És most, midőn már közel van szerencséjét újból megalapíthatni, újabb akadályok gördülnek eléje.

Bár Paolino csak a karpereczről beszélt, kétségtelenül unokafivérének hideg, visszataszító viselete folytán gyanakodott, hogy Demetrio is érte lángol.

Talán már volt is a két férfi között e miatt valami hevesebb szóváltás és Paolino ennek következtében féltékeny és talán ez okból fog szakítani akarni.

Neki tehát választani kell e két férfi között; de lehet-e választásról szó, mikor ő csak azé lehet, ki gyermekének kenyeret bir adni.

Kötelessége Paolinót meggyőzni, hogy soha, soha nem gondolt Demetrióra, ellenkezőleg gyűlölettel, ellenszenvvel viseltetett iránta mindenkor . . .

E két férfi, vagyis inkább e két árnyyal való viaskodása közben, mikor rövid perczekre az álom elnyomta, megjelent előtte Cesarino árnya is. Nagyon elégedettnek látszott, a miért minden füstbe megy; de Beatrice a hajnali órák félálalmában mindinkább elmerülve, nem tudta meghatározni, miért?

Most Arabella kezdett álmában beszélni.

San Lorenzo toronyórája e perczben hármat ütött. A kis leány, ki félő érzésekkel aludt el és álmában szinte régi emlékeivel tépelődött, egyszerre csak felült ágyában és rémülten kiáltá:

— Ne, papa, ne . . . papa! . . . Küldjétek el azt a kutyát . . . El a kutyával.

— Arabella, mi bajod? Mit beszélsz? — kérdé az anya, ágyában fölülve és karjai közé szorítva gyermekét. A kis leány hagyta magát és anyja keblén keresett menedéket. A szegény két nő szive hevesen dobogott a félelemtől.

Átkarolva maradtak egészen reggelig s reszketve várták a hajnal hasadását. Beatrice azt képzelte, gyermeke talán azért ijedt föl álmából, mert a szegény Cesarino lelke szenved a másvilágon. E végből fölszólítá leánykáját, korán reggel öltöz-

zenek föl s menjenek együtt a temetőbe, hogy még egyszer imádkozhassanak a szegény papa sirjánál, minekelőtte Milanót elhagynák.

Anya és leánya épen öltözködtek, midőn heves csengetés fölijeszté őket. Ki lehetett ezen órában? Beatrice keresztet vetett magára és az ajtóhoz ment kérdezni, ki az.

— Én vagyok, Berretta . . . . felelé a házmester.

— Mit akar? — kérde Pianelliné, az ajtót kinyitva — úgy megijesztett!

— Egy ur van odalenn, a ki beszélni ohajt a nagyságával.

— Egy ur? Nem mondta meg nevét?

— Nem; vagy lehet, hogy mondta és én nem értettem.

— Nem ismeri őt?

— Ismerősnek tetszik az arcza, de roppant izgatott, mintha valami nagy szerencsétlenség érte volna.

— Mondja, hogy azonnal lejövünk . . . . — válaszolá Beatrice reszkető hangon. Annyira volt már, hogy még a légytől is megijedt és most is azt képzelte, hogy valami újabb szerencsétlenség vár reá.

Elvégezvén az öltözködést, anya és leánya talán utoljára haladtak le eme végzetes lépcsőn.

A kapu alatt, a lépcsőalján, egy kövér ur járt föl s alá; midőn Pianelli asszonyt meglátta,

a kétségbeesett ember hevességével ment eléje. Beatrice fölismerte benne Pardi Melchisedecco urat, a szép Palmira férjét, ki, halvány földult arczáról következtetve, szinte keveset aludhatott az éjjel.

Ő is, Pianelli Demetrio vagy Paolinohoz hasonlóan, bolondja volt egy asszonynak. Mert ezek a nagy, hatalmas férfiak, kik az egész világot uralni látszanak, ha a szívöket csak egy ujjal érintik, összeesnek, mint az automaták.

Egy reggel, mialatt a Pardi házaspár reggelizett, a szobaleány levelet kézbesített az asszonynak, melyet ama perczben hozott a levélhordó.

A levelek, mint talán emlékezni fog a szives olvasó, egy idő óta valóságos rémei voltak Melchisedecco urnak, kinek nem volt ugyan oka ama bizonyos heves jelenet óta feleségére panaszkodni, de azért most mégsem birta homlokránczolás nélkül megállani, mikor Palmira a levél czimirását nézte.

De ez egyszer hiába ránczolta homlokát. Palmira a levelet úgy, a mint érkezett, oda tolta eléje az asztalon és mondá:

— Olvasd el te.

Secco kissé szégyelte magát, a miért a féltékeny gyanakváson rajta kapják. Rázta hatalmas fejét és széles vállait fölvonva, mialatt egy darab kenyérrel a tálban mártogatott, mormogá:

— Mi okból?

— Nem, olvasd csak el. Mindig azzal vádolsz, hogy titkaim vannak . . .

— De szóltam most valamit?

— Nem szükséges szólnod . . . De bontsd föl hát.

— Ha épen a szeszélyed úgy kívánja . . . A jó Pardone egészen megzavarodott és mélyen meg volt hatva a bizalomnak eme rendkívüli bizonyítéka által. Fölbontá a Milanóból jött levelet és hűséges szemeivel szeretettel nézett csalfa feleségére.

— Pianelli asszony ir neked — mondá, átfutva a levelet.

— Ah! — viszonzá jéghidegen Palmira, szemeit föl sem emelve tányérjáról.

— És mit akar a Cascinék urnője?

— Meghí csütörtökön reggel tartandó esküvőjére.

— Minő megtiszteltetés! — kiáltá Palmira, összeránczolt homlokkal, két diót iparkodván nagy megerőltetéssel tenyereivel feltörni.

— Ha elfogadod, ezen esetben érted küldi szerdán este a kocsit, hogy részt vehess az első estélyen, mely alkalommal a rokonokat fogják neki bemutatni.

— Még a kocsit is! csakugyan azt akarja, meghaljak az irigységtől. Ösmered te az ő Paolinóját?

— Nincs szerencsém.

— Na, tudod, egy pózna, melynek végébe fölszurták Ádám almáját.

Palmira roppantul nevetni kezdett, túlzottan féktelenül, hogy nevetésével elnyomja szivének egy másik érzését és folytatá:

— Az ilyen lámparud miatt ugyan kár a sorompót elhagyni. Lámparud Milanóban is van elég.

Secco az egyszer örömet nevetett Paolino jellemzése felett és egészen büszke volt, hogy ő nem ilyen lámparud.

Palmira éles, képletekben beszélő nyelve tetszett a szalaggyárosnak; a nép szereti az egyszerű, kiszinezett hasonlatokat és ő is a nép gyermeke volt.

Képzletben összehasonlítva a szép, nyugodt magaviseletű, boldogságtól sugárzó, baba arczu Pianellinét, a mint őt elég gyakran volt alkalma Cernobbioban vagy a »Kör« estélyein láthatni, ezzel a másik sovány, szellemes asszonynyal, a ki itt előtte kecses idegességgel rágicsált, a jó Pardonének akaratlanul is az a gondolata támadt: — Nem elég, hogy egy asszony szép, viruló és termékeny legyen, mint a tyúk. A szépség mulandó, a mi az asszonynak értéket, érdekességet kölcsönöz, az a szellem.

— Tehát mit szólsz? Elfogadjam?

— Én azt mondom, igen. Meghítt, tehát az a jele, örömet lát magánál.

— Semmi kedvem sincs hozzá — folytatá

Palmira, a diókkal hasztalan rontva grófnéhoz méltó finom kezeckéit; mert a diókat nem volt képes feltörni. De lehet, hogy szüksége volt eme fizikai fáradságra, melylyel szétmorzsolni remélt lelkében egy a dióknál is még sokkal keményebb érzést.

— Ha nincs valami különös okod a visszautasításra, kár lenne ez embereket megsérteni — véle a jószívü kereskedő, kövér, erős kezeinek egy szorításával feltörve két szép diót és darabokban helyezve a Palmira tányérjára.

— Nincs is alkalmas ruhám — ellenveté Palmira, kinek mintha kedve telt volna önmagának akadályokat állítani.

— Azért lakunk Milanóban . . .

E közben bevégezték a villásreggelit. Secco fölemelkedett, rágyujtott hosszuszáru pipájára és a gyárba ment kétszáz lármázó szövőszéke közé. Midőn az ajtó bezárult mögötte, Palmira fölkapta az asztalon maradt levelet, vékony ajkait harapdálva átfutotta a sorokat hideg, fényes tekintetével s a levél első és utolsó mondatát összevonva, kiolvasott a levélből valamit, a mi elkerülte volt titkárjának figyelmét. Összerázkódott, mormogott valamit, a minek értelme azonban elhalt hiu, szélszélyes lelkületének kifürkészhetetlen mélyében.

Fölemelkedett, reágyujtott egy cigarettára, kezébe vette a kandalló párkányán levő divatlapot és belemélyedve a kis karosszékbe, mely a Navig-

liora nyilló ablak mellett állt, látszólag elmerült a divatképek szemlélésébe, valóságban azonban egy sokkal vonzóbb, csábosabb kép felett merengett.

Mit felelt Beatricenek, nem lehet tudni; de talán mégis elcsábította a kínálkozó alkalom s győzött nála a szeszély, a kíváncsiság, mert szerdán estefelé egy kétlovas, falusi hintó állt meg Pardi Melchisedecco gyára előtt és Palmira egyedül indult utnak a Cascine felé.

Secconak alig volt ideje fejét az ablakon kitudgni és utána kiáltani:

— Add át tiszteletemet és hozz nekem bonbonokat.

Este, mint rendesen, Secco a »Tre scanni« vendéglőbe ment tresettét játszani és folyton pompás kártyái jöttek.

— Édes barátom, becsukatom magát — förmedt reá Broglio ur, a szomszédban levő rendőség komiszáriusa, ki soha sem hiányzott e kártyakompániából. — Ezt már nem nevezem nyérésnek, de rablásnak. Tudja, siessen . . . mert rendőreimért küldök és elcsukatom az éjjelre.

Pardi későbbben és fölhevültebben tért haza a szokottnál. Kis viaszk-gyufájának világánál lépett a sötét lépcsőházba és vette ki a lépcsőház alján álló levélszekrényből a leveleket.

A cseléd leány égő gyertyával jött elébe és jó éjt mondva, egyedül hagyta urát az üres hálószobában. Daczára a »Tre scanni«-ban élvezett

Valpolicella bor által előidézett vigságának, az üres ágy láttára szomorú előérzete támadt, mintha Palmira nem lakadalmi mulatságba, egy napra távozott volna, hanem a temetőbe vitték volna ki.

Ennek is a bor volt az oka s míg másokat egy kis mámor éneke, nevetésre ingerel, ennél a limfatikus embernél szomorú gondolatokat ébresztett.

Fölbontott néhány levelet; a számlákat, hirdetéseket félretette, mert figyelmét egy kis boríték vonta magára, melyen az írás ismeretesnek tetszett előtte. Lapos kalapjával fején, kialudt szivarjával szájában s botjával hóna alatt állt ott és fölszakítva a levél borítékját, Lanzetti lovag névjegyén a következő szavakat olvasta:

— Holnap lejár a váltónk, nem lehetne azt megújítani? Az ügyek rosszul mentek, baritonom sem volt. Egyelőre egy páholyt ajánlok az egész időnyre.

És a névjegy egyik üresen maradt sarkában egészen piczi betűkkel írva volt:

»Altamura már egy hét óta Milanóban van; csak tegnap értesültem róla.«

Ujra olvasni kezdé: — Holnap lejár a váltónk stb . . .

S alább: Altamura már egy hét óta . . .

Pardi ur fölnézett és tekintetét az ágy baloldali felére szegezte, hol Palmira feküdni szokott.

Az ágyra helyezte botját, kalapját és félő,

gyors pillantást vetve az ajtóra, harmadszor is átolvasta a levelkét, oly közel tartva azt a gyertyalángjához, a mennyre csak lehet. Azután megvetően ledobta az asztalra. Közönséges cselfogás, könnyü megérteni.

A tisztelt Lanzetti lovag — szeretné váltóját meghosszabbítani és erre érdemeket akar szerezni. Azért azt állítja, Altamura Milanóban van, mikor pedig Altamura Madridban énekel és legközelebb már Montevideoba utazik, mint azt a »Gazzetta dei Teatri« is jelenti.

— Egy énekes, a ki Madridba van szerződve, nem fog Milanón keresztül Amerikába utazni, kedves, váltóit megfizetni — nem biró uram. Én elengedhetek magának három váltót is, de nem akarom, hogy engem oly ostobának tartson és azt képzelje, én elhiszem, hogy Altamura uram már egy hét óta a városban van . . .

Pardi nevetett magában, néhány lépést tett a szobában, de egyszerre hirtelen megállt, mereven bámulta az egyik székek lábát, ujjai közé egy csomóba fogva bajuszát és kicsi kecske szakállát; azután sarkon fordult és újra az üres ágy felé pillantott.

Palmira az utolsó hét alatt jóformán ki sem járt a házból. Néhány hó óta szeliden, szerényen, okosan viselte magát. Ama viharos naptól fogva, mikor a postán rajta kapta, nem kapott többé levelet, még ujságot sem. Még a Cascinéba sem

akart menni Pianelli asszony esküvőjére, csakhogy megkímélje a költséget az új ruhára. A férje kergette: hadd élvezze, szegényke, kicsit a falusi friss levegőt . . .

Pardi még be sem fejezte okoskodásait, kezei már is egészen önkénytelenül egy vasszekrénykét nyitogattak, hol Palmira zsebkendőit, használatban levő ékszereit, leveleit, pénztárczáját tartotta. Mídon észrevette, mily ostoba, haszontalan tettet akar elkövetni, hirtelen bezárta a szekrényt és a kulcsot szórakozottan zsebre vágta.

Nem lehetett föltenni, hogy Palmira, minekelőtte a Cascinéba ment, találkozott volna . . . valakivel. Lehetetlen. Hiszen hogyan tudhatta volna ama valaki, miszerint Pianelli asszony épen csütörtökön esküszik és hogy Paolino ur szerdán küldi a kocsit Palmiráért?

Azután mindenekelőtt azt kellene tudni, Milanóban van-e Altamura, mikor a »Gazzetta dei Teatri« mint egészen bizonyosít adja a hirt, hogy az énekes Dél-Amerikába szerződött, a hol a férfiek nem a legudvariasabbak és hamar szíven szúrják az alkalmatlan troubadourokat.

De mi az ördög is jut eszébe? Ime, miként képes valakit kártyázás közben három ász boldogítani és öt percczel későbbben még egy gondolatnak árnya is kétségbeejteni. Izgatottságában nyugtalanul kotorászván kabátjának zsebeiben, egy kulcs akadt kezébe.

— Micsoda kulcs ez? — már nem is emlékezett reá.

Összeránczolt szemöldökkel szemlélte, míg eszébe jutott, hogy a szekrény fiókjának kulcsa. Ismét kinyitá a szekrényt, keresgélt, mindent föl-turt benne és egy levelet talált: szaladt véle a gyertyához. Beatrice asszony levele volt, melyet ő maga bontott és olvasott föl Palmirának; egy udvarias meghívás, semmi egyéb, kivéve, ha Altamura is meg volt híva az esküvőre.

De, ha Altamura nem volt Milanóban, úgy a Cascinéban sem lehetett. Ha pedig Amerikában van, nem lehet Olaszországban. Az igaz, egy énekesről csak akkor állíthatja valaki biztossággal, hogy Amerikában énekel, ha őt ott énekelni hallotta, másrészt azonban, ha csak a fele is igaz annak, a mi az ő agyában most megfordul, úgy azt kellene föltenni, hogy a férfi egy vadállat, az asszony pedig anyja a vadállatoknak, a világ az árulásoknak tanyája és nincs többé sem törvény, sem hit, és még a haramiák a legbecsületesebbek, mert azok legalább életüket kockáztatják, ha megtámadnak valakit.

Ilyen gondolatokkal iparkodott magát a szegény, féltékeny ember megnyugtadni és lassan vetkeződni kezdett. Levetette kabátját, és szokott helyére, a fogastra akasztotta, letette óráját is, füleihez tartá, hogy hallja, jár-e és kétségbeesett pillantást vetett az üres ágyra. Éjfél volt. Palmira már leg-

alább öt óra óta a Cascinéba érkezett. Eddig már régen vége volt a rokonok bemutatásának és Palmira ezen órában talán már a menyasszonynyal együtt alszik . . . Pardi kigombolt mellénnyel, kezében óráját tartva, szemeit az óra mutatójára függeszté s ideges nyughatatlansággal figyelt a mutató alig észrevehető mozgására, mint az orvos, ki a haldokló érverését számlálja. Ha biztos lett volna, Laurettit még a Biffi-kávéházban találni, hová járni szokott, azonnal fölkeresésére indult volna . . .

Még el sem határozta: kimegy-e vagy lefekszik, már is újra fölhozta kabátját, fejére csapta kalapját és a gyárba ment, hogy muljék az ideje. Nem lehet aludni, ha szivünket izzó vas járja át. Belépett a nagy terembe, hol kétszáz szövőszéke két sorrendben, kis köz által elválasztva állt és csudás árnyékokat vetett a falakra, mikor a gyáros gyertyájával a helyiségen végigment.

Féluton kis irodája felé megállt és körmével a lefolyt gyertyának a kergét kapargatva, újra kezdte okoskodásait, belekeverve a földrajzot, a »Gazzetta dei Teatri«-t s ama véleményét, hogy a világ a gyilkosok tanyája. — Nehéz feje mellére hanyatlott; egyedül az éj sötétjében kétszáz szövőszéke között, melyek föloldhatlan göbökkel egy vas-hálóba látszottak őt behálózni, lelkének legsötétebb zugából komoly vád bontakozott ki és gondolattá vált agyában. — Hátha össze voltak beszélve? s

most talán valami biztos helyen ölelkeznek? Lehet-e megrészedni az agyba tóduló vértől?

A hajnal a főkönyvekre hajtott fővel, inkább elkábulva, mint elaludva találta Pardi urat. A reggeli hűvös levegőtől megdermedt tagjai sajogtak a fáradságtól. Fölemelte fejét. Ha tükörbe nézve most megpillantja halásápadt arczát, kuszált haját, beesett, fénytelen szemeit, nagy betegnek vélhette volna magát.

A hat nagy ablakon át besütő nap becsületes, rózsás fénye azonban elkergette kissé az éj rémképeit. Ujra átolvasta Lanzetti lovag levelét, a szekrény titkos fiókjában megtalálta a »Gazetta dei Teatri« összes számait, melyeket ő már márczius hó óta nagy figyelemmel olvasott, — érdeklődéssel viseltetvén az egész ország színésztársaságai iránt — s így könnyen reá akadt a veres irónnal megjegyzett helyre.

»Kiváló énekesünk, Altamura, augusztus havára fényes föltételek mellett a montevideoi operához szerződött, hol a kitünő művész feledhetlen emléket hagyott az olasz kolónia intelligenciájánál. Kivánjuk hirneves barátunknak, hogy sok babért és »pazetas«-t arasson.«

— Én is! — mormogá Pardi, szivből óhajtva a jó kívánat teljesedését.

— Ime nyomtatott bizonyítéka Lanzetti ur hazugságának, melyet száz perczenttel fogok magamnak megfizettetni.

Zsebre dugta az ujságot, reágyujtott egy szivarra, mert a dohányzás reggel a fekete kávé pótolta nála és mialatt a munkások kezdtek a gyárba gyülekezni, ő ama szándékkal hagyta el azt, hogy valahol csak megtalálja az impresszáriót és megmagyaráztatja magának eme komikus opera szövegét.

Még nem ütötte el a hetet, mikor a keskeny San Simone-utcán át kiért a Carrobio-utca széles keresztútjára.

Tudta, hogy Pianelliék a Carrobio-utczában laknak és emlékezett, hogy Palmirát egy fűszeres bolt melletti kapu alól kijönni látta ama viharos napon, mikor a Pardi házaspár olyan véletlenül a lóvasuton találkozott.

A lábak, melyek néha nem oly tudatlanok, mint azt az ész gondolja, egyenesen oda vitték.

— Itt lakik a Pianelli uraság? — kérde a házmestertől.

— Itt laktak — válaszolá Berretta, kezében seprüvel. — Azonban Beatrice asszony még itt van, a mi Cesarino urat illeti, talán tudja, hogy . . .

— A nagysága falura ment?

— Ma Milanóban van. Tegnap érkezett; a kis leányáért jött, kinek ma van a vizsgája.

— Tegnap, helyes: de elutazott; — viszonzá Pardi, kiigazítani akarván a szabó közlésének adatait.

— Nem, nem, Milanóban van — erősíté Berretta — még itt van majdnem minden holmija.

— Mit tartozik az ide? Esküvője ma reggelre volt kitűzve.

— Ah . . . én nem tudom.

— Végre is itt van-e vagy nincs?

— Kicsoda? — kérde a könnyen megzavarodó Berretta, szemeit a kövér, haragos urra emelve.

— Maga azt mondta, Pianelli asszony Milanóban van! — kezdé Pardi ur, egy homályos problémát magyarázó tanár türelmével.

— Az ördögbe is! Persze, hogy itt van! Tegnap este mosdó-vizet vittem föl neki.

— Legyen szives, menjen föl hozzája és mondja meg — Pardi öt soldit halászott ki mellényzsebéből, mely összeg elkerülhetlen, ha fárasztani akarunk valakit — mondja meg, egy ur van itt, ki rögtön beszélni óhajt ő nagyságával.

— Rögtön megyek.

Secco fáradtan egy székre rogyott és reákönyökölt a czérnaszálakkal s rongydarabkákkal teli asztalra, melyre a milanói házmaster-lakások egyetlen kis ablakán át szürke, bágyadt világosság esett. Nem gondolt semmire s csak gépiesen ismétlé magában: ma van a vizsgálója! — ez a mondat egészen megzavarta, elrontotta okoskodásait.

Berretta visszajött jelenteni, hogy Beatrice asszony kimenőben lévén, öltözködik és öt percz múlva lent lesz.

Pardi mit sem felelt, csak sajnálkozva nézett a házmasterre, mintha az nem tudná, mit beszél.

Berretta ezalatt mindenfélét össze-vissza csacsogott Cesarinoról, a padlásról, a gerendákról, a megmeredt kézről s Isten tudja, mi mindenről, de Pardi mindezekből mit sem hallott.

A Carrobio-utczán ezalatt lármáztak, kiabáltak, a szekerek zörögtek s az utczai zaj mindinkább növekedett. A külvilág zaja hullámként megcsapta fejét, de nem volt ereje beljebb hatolni.

Ha tüzet kiáltanak, ha a ház dől össze feje fölött, még akkor sem mozdult volna helyéről, minkeelőtte Beatrice asszonyt nem látja, nem beszél vele. Ha Pianelli asszony előttevaló nap érkezett Milanóba, miként hívhatta meg Palmirát a kis családi összejövetelre? Vagy talán füstbe ment a házasság?

— Itt jó! — mondá végre az őrt álló Berretta, ki őt soldiját meg akarta érdemelni.

Pardi fölugrott és elébe ment a lépcsőházba. Még amaz utolsó reménye ösztökélte, hogy talán nem Beatrice lesz. Az özvegy lassu léptekkel, sápadtan, bágyadt tekintettel jött le a lépcsőn, ruhájának szélét fölemelve.

— Ön az? — kiáltá dallamos, csengő hangján. — Ha megmondta volna nevét . . . . Igazán sajnálom, hogy várattam.

Pardi reálépett az első lépcsőfokra összeszorított ököllel, mintha viaskodni készülne s megállt előtte. Láthatólag reszketett egész testében, bár

szenvédései daczára rendkívülien erőlködött illedelmesen, udvariasan viselni magát.

— Bocsánat, Palmira . . .

— Mi tetszik?

— Nincs itt?

— Nincs, — válaszolá Beatrice ártatlanul.

— Nem ma kellett volna lenni az ön esküvőjének?

— Nem — felelé dallamos hangon, együgyüen.

— Akkor tehát, — de uralkodott magán.

Fejét elfordítá, időt akarván nyerni fulladozását leküzdeni. egyik félig nyitott kezét fölemelte, mintha valami lehetetlen dolgot akarna bebizonyítani.

— Az esküvőnek csakugyan augusztusban kellett volna megtörténni, sőt ha lehetséges lett volna, még júliusban, de egy törvénczikk akadályt képez.

— Ah, egy törvénczikk . . . — ismétlé Pardi gépiesen, csakhogy a társalgást folytassa, mert nem akarta ezt az asszonyt addig kibocsátani, míg mindent meg nem tud tőle.

— Bocsánat, nem irt ön a mult héten egy levelet Palmirának?

— Nem.

— De igen! — kiáltá Pardi, kinyujtott kézzel Beatrice előtt hadonázva. — Talán már nem emlékezik.

— Minő levelet?

— Én láttam, magam olvastam föl . . . a levelet.

Beatrice gondolkozott.

— Egy levelet, melyben meghivja Palmirát ma reggel tartandó esküvőjére a Cascinéban.

— Lehetetlen, édes uram.

— Ah! lehetetlen? — Secco, mintha ereje egészen elhagyta volna, hátra felé lecsuszott a lépcsőfokról és talpra esve, fölemelte vaskos karjait és oly erővel füzte össze kezeit a feje fölött, mint a ki az ereszbe kapaszkodik és izmaival akarja magát föntartani, hogy alá ne zuhanjon a háztetőről . . .

Beatrice még nagyon távol volt attól, hogy kitalálja, miért annyira földult Pardi urnak az arca és kíváncsi szemekkel, kérdően nézett reá. Nem, hiszen az teljesen lehetetlen, hogy ő a szeretetreméltó, ravasz, irigy Palmirát egy bizalmas családi ünepélyre meghívta volna.

— De még is — folytatá fulladozó, szakadozott hangon Pardi — ön tegnap kocsit küldött érte . . .

— Mikor?

— Tegnap, tegnap estefelé. Oh Istenem, hisz én láttam . . .

Pardi dühös volt erre az együgyü asszonyra, ki mit sem értett és csak bámult reá kíváncsi baba szemeivel.

Beatrice most megijedt, kezdte a dolgot érteni és sejté, hogy Palmira ismét valami rossz fát tett a tüzre. Elsápadt, érthetetlen szavakat da-

dogott és ekként végzé: — Bocsánat, én mit sem tudok . . .

— Akkor engedelmet kérek — mondá Pardi, lassan-lassan lebocsájtva karjait és lehorgasztva fejét. Vaskos nyakát, széles vállait lenyomta az óriási súly, mely lassan lelkére nehezedett, hogy azt szétzuzza.

— Engedelmet kérek — mormogá ujólag. Reszkető kezével izgatottan tapogatta meg testét, míg végre megtalálta zsebét; kihuzta zsebkendőjét, összegyürte azt, mint egy rongyot és kétszer is szeméhez szorítá, azután szája elé tartá, mintha egy kiáltást akarna elnyomni és egy lépést hátrálva, hogy Beatricenek helyet csináljon, még egyszer mondá:

— Engedelmet kérek . . .

Beatrice lement az utolsó lépcső-fokon és elmenve a férfi mellett, ki villámsujtottként állt ott, félénk, őszinte részvételt nézett reá. Szerette volna Palmirát megmenteni vagy legalább is a férjnek jóhízemüségét bebizonyítani, de most néhány óra alatt másodszor szégyelve tapasztalta együgyűségét. Tapasztalatlannak, képtelennek látta magát az élet harcaival szembeszállni.

Egyet bólintva fejével köszönt, és inkább szökött, mint kiment a kapun. Dobogó, fájó szívvvel vegyült a város élénk árjába, mely zajával elfedi az emberek kis és nagy szomorujátékait.

II.

Pardi egy szomszéd kávéházba tért be, hol legalább is egy óra hosszát maradt. Üveges tekintetét az ablaktáblákra függeszté s látszólag a járókelőket nézte, de valójában egy arasznyira sem látott tisztán maga előtt.

Tíz percz alatt tíz évet öregedett. — Láza volt; legalább valami lázféle emésztő meleget érzett egész bensejében. Néha ajkaihoz emelé poharát és egy korty vizet vett szájába, hogy megnedvesítse nyelvét és száraz torkát.

— Gyalázatos, ledér, hitvány nő, — mondá egy benső hang, de külsőleg mi sem látszott meg rajta. Szemeit még folyton az ablakra szegzé, de mit sem látott, csak egy zavaros mozgást, mintha egy folyó piszkos vize hömpölyögne el előtte.

— Hamis levél, hintó, összeesküvés; alávaló teremtés! Megöllek!

Mit tegyen egyelőre? Szeretett volna nem mozdulni a pamlagról, mert félt, ha fölkel, összeesik, mint a rongy bábu.

Várt, hogy az események kényszerítsék őt a fölkelésre, hazamenetelre.

Ha Palmira még egyáltalán visszatér, úgy nem lehet otthon délelőtt, mert a komédiát a körülményekhez szükséges természetességgel kell be-

végeznie. Áruló! Hűtelen szörnyeteg! mindazok után, a mit ő ezért az asszonyért tett! Szegény anyja mindent elkövetett a házasság megakadályozására s mikor meghalt, majdnem haragban volt fiával és a feleségét soha sem akarta menyéül elösmerni. Nem hiába mondta mindig: Meg fogsz bünhődni tettedért!

Hálátlan szörnyeteg! ha a lelkét, ha a szivét kéri, azt is oda adta volna neki. Minden szeszélyét kitalálta, kielégítette . . .

Megpillantva Pianelli asszonyt, ki a temetőből visszajövet a kávéház mellett haladt el, fölocsudott kétségbeesett tépelődéseiből, fölkel, áthaladt a téren és csodás módon otthon találta magát.

— Haza jött a feleségem? — kérde a szobaleányt, ki épen az asztal megterítésével volt elfoglalva.

— Még nem.

— Nem mondta neked, mikor jön haza?

— Nem, de nem várom este előtt, bizonyára együtt jön meg az új házasokkal.

Pardi egyet sóhajtott, mely sóhaj emberi bögsnek is beillett volna. Ferdén nézett a szobaleányra, ki eddig mitsem tudott észrevenni, átment az előszobán, innét a gyárba és a mint végigment a zakatoló nagy, forgó kerekek között a munka zaja kissé lecsillapítá sajtó lelkének fájdalmát. Most egy kis falépcsőn lement a pincze-

helyiségbe, hol a kis gőzmotor állott, jelentéktelen szavakat váltott a fütővel; innét a szomszédos fafészeren át újra a szabadban találta magát, a Naviglio hidján, nézte a zöldes, majdnem álló vizet, zsebre dugott kezekkel, mint valami naplopó, csavargó, folytonos rettegésben, hogy egyszerre csak feltűnik a láthatáron egy kétlovas kocsi s benne lesz ő, egyedül vagy ama valaki társaságában.

És ha nem térne vissza soha többé? Ha valaki elég szivtelen és elég türelemmel bír ilyen finom, jól kiesztelt csalást elkövetni, annak lesz annyi bátorsága örökre elhagyni házáat és a férjét, ki szive vérét áldozta, hogy e gyalázatos teremtest a porból magához fölemelje.

Meg fogsz bűnhődni tetteredért!

Ezt mondta folyton szegény anyja, előrelátó, tapasztalt asszony, ki semmi jót nem olvasott ki a »feketének« (így hívták őt a gyárban) ördögös szemeiből, s annyira ment aggályaiban, midőn a házasság már majdnem lelkiismereti dologgá vált, a szegény asszony minden ellenszenve daczára nagy összeg pénzt ajánlott a leánynak, csakhogy megszabaduljon e boszorkánytól.

— Meg fogsz bűnhődni tetteredért! — ismétlé ama néhány hó alatt, mig élt; és csak egy öreg szent életü papnak rábeszélésére fogadta el halálos ágyánál Palmirát.

Tíz éve már ennek, de úgy tetszik neki, hogy csak tegnap történt. Secco képzeletben újra átélte

e napokat; fejébe tóduló zaklatott vére okozta e látományokat, mialatt nyugtalanságától kergetve, kíváncsiságától hajtva, lassu léptekben utczáról-utczára ment. Behatolt a Porta Genova legelgyobb negyedeibe, mig egyszerre csak a bástyán találta magát egy padon ülve, szemben a fogház mogorva épületével, melynek magas kőfallal körülkerített szürke tömege, számos vasrácsos ablakai-
val, komoran emelkedett ki a szomszédos veteményes kertek üde zöldjéből.

A város összes tornyaiban delect harangoztak, midőn egy háta mögött elrobogó kocsi nagy porfelhőt fölverve, vontta magára figyelmét.

A kocsi gyors hajtásban Porta Genova felé tartott, de midőn Pardi azt felösmerni vélte, már messze volt. Egy bizonyos ponton megállott; egy ur szállott ki belőle, ki megszorítá a kocsi ablakán kidugott kezét, azután férfi, hintó eltűnt a porfelhőben.

Az egész egy lázas agy látományának tetszett.

Secco vonaglott fájdalmában s annyira szenvedett, a mennyire egy ember csak szenvedni képes.

Azután hirtelen fölemelkedett, mintha egyszerre meggyógyult volna. El volt határozva.

Még egyszer a fogház felé fordult, tekintete mondani látszott valamit, talán azt: A viszontlátásra!

Palmira nem minden szivdobogás nélkül ért Milanoba. Utközben az a kételye támadt, hogy

férje, ki belement ebbe a közönséges, vastag szálakkal szőtt hálóba, talán ha majd elgondolkozik fellette, kevésbbé valószínűnek fogja a dolgot találni. Esetleg valami ellentétes hirt is hallhat, vagy véletlen össze is jöhet valakivel, ki neki öntudatlanul elárulja az igazat. Mielőtt a városba jött volna, elhajtattott a Cascinéba, hogy legalább elmondhassa, hogy ott volt és biztos adatokat szerezhessen magának az odavaló viszonyokról. Beatriceszel is akart beszélni, be akarta őt titkába avatni, hogy szükség esetén ártatlanságának bebizonyítására tanuul szolgálhasson néki.

A Cascinéban ama lesujtó hirt hallá, hogy Beatrice Arabella vizsgái miatt Milanóban van és a házasság bizonytalan időre el lett halasztva.

Ez a fölfedezés villámcsapásként érte. A véletlen kiszámíthatatlan. Secco az utcán összejöhett Beatriceszel. Gyorsan Milanóba sietett, telve aggályokkal, mint a kapitány, ki fél, hogy a csatát elveszti és legalább visszavonulását akarja magának biztosítani.

A gépek zakatolása, mely a gyárban fogadta, békésnek tetszett neki. Szerette volna, ha Secco azonnal elibe jön őt köszönteni, mert szemeiből azonnal kiolvashatta volna gondolatait; Secco nem az az ember volt, ki azokat elrejtteni bírja. Nehéz lélegzetvétele mindig elárulta, ha vihar volt a láthatáron. Ezen perczben a legvakmerőbb hazugságokra is képesnek érezte magát s szívében tel-

jesen meg volt győződve, hogy csalása, hazudozásaiért bőven kárpótolni fogja tudni férjét, odaadó szeretetének heves, új föllobbanásaival. Lelkiismerete már teljes, őszinte megbánást érzett s megesküdött magában, soha többé ki nem hívni Isten és a legjobb férj haragját s még gondolatban sem hagyni el többé házáat, szóval visszavonult, csendes életmóddal bünhődni az elkövetett ballépésért.

Ezeket gondolta egy csomóban, már a menyire egy fölhevült agy gondolkozni képes, mialatt futva ment föl a lépcsőkön.

— Nincs itthon az ur? — kérdé gyorsan a cseléd-től, az üldözött vad sietségével.

— Vártam reá a villásreggelivel; de látva, hogy nem jön, azt hiszem, a vendéglőbe ment.

— Várt engem ma reggel?

— Azt mondtam, csak estére várom a nagyságát.

— Nem volt itt senki? — kérdé újra Palmira, keztyűit hevesen lerántva kezeiről úgy, hogy az ujjak kifordítva maradtak.

— Senki.

— Elment tegnap este az ur hazulról?

— Csak este tizenegy órakor tért haza.

— Jókedvű volt? Nem szólt neked valami . . . valami csődről?

Palmira előkészülni akarván a hazugságokra s nem akarva elárulni magát, tájékozva akart lenni.

— Aludni ment. Mit sem szólt.

Palmira e beszélgetés közben hálósobájába ment. Az asztalon néhány levelet, számlát s Beatrice hires levelét találta. Emlékezett, hogy e levelet a szekrénybe zárta, hogyan került hát akkor újra ide az asztalra? A szekrény kulcsa nem volt a zárban. Keresni kezdte mindenütt, még a szekrény alatt is és újra Cherubinát hívta. A cseléd, szokása szerint, semmit sem látott. Akkor egy olló hegyével próbálta a zárt fölnyitni, a mi sikerült is neki. A fiókban a zsebkendőket, csipkéket, ékszereket nagy rendetlenségben találta. Az ágy érintetlen maradt, s úgy volt most is, mint este, mikor a cseléd megvetette.

Cherubina urnójét csak estére várta s még nem volt a hálósobában.

Ezen jelek láttára Palmira szive összeszorult a félelemtől.

Parditól üzenet jött, ne várják őt ebédre, mert találkozója van a kereskedelmi kamarában egy üzlettársával.

Palmira kinos bizonytalanságban maradt. Keveset és étvágy nélkül evett; gondteljes, nyughatatlan, ideges volt, feleletrire rendesen előkészült, mert azokkal, ha nem is meggyőzni, legalább megingatni akarta biráját.

Férjének viselete, földult holmiai már a fenyegetésnek egy neme volt. Secco csak kilencz óra tájt tért haza; látszólag nyugodtan, de arcza föl volt dülva. Felesége után nem is kérdezősködve,

egyenesen a gyárba ment és bezárkózott kis irodájába. Várt, míg a gyárra fölvigyázó munkása bezárja az ajtókat, eloltja a gőzmotor tüzét és behozza neki a kulcsokat.

— Küld ide Cherubinát — mondá neki.

— Jó éjt uram — válaszolá a kormos képű munkás.

— Jó éjt . . . — felelé elfojtott hangon Secco; még akart valamit a munkásnak mondani, vonatkozással a jövőre, jó munkásainak sorsát illetőleg, de egy szót sem volt képes kiejteni.

Rendezni kezdte papirosait, csomókba rakta, mintha csak költözködni készülne. Az íróasztalra helyezett kis gyertya lángjánál lepecsételt néhány levelet, a borítékra reá írta néhány jó barátjának nevét, kikkel a nap folytán ügyei érdekében értekezett. Sok szükségtelen papirost égetett el; egy titkos ösztönnek fogadott szót, mely sokkal hatalmasabb az ész és akaratnál.

Az egyedüli mondat, mely tisztán, érthetően csengett füleiben, s melyet minden papirosról leolvasni vélt, anyjának jóslata volt: — Bünhődni fogsz tettedért! — Kemény, kegyetlen szavak, melyek parázsként égették, de a halottak jóslatai beteljesednek.

— Bünhődni fogsz tettedért.

Cherubina a szövőszékek közötti hosszú közön kis petróleum lámpással kezében jött végig. Kis lámpása fénysugarakat lövellt a gépekre, melyek

egész nap Pardi Melchisedecco ur érdekében zakkoltván, most áradtan pihenni látszottak. Ki fogja holnap eme kétszáz kereket mozgásba hozni? A kéz, mely minden reggel életet adott, mozgásba hozta e lélektelen anyagot, vértől lesz bemocskolva, véres kézzel pedig nem lehet a becsületes munkásnak kenyeret nyújtani.

Eme gondolatfoszlányok mellett végzé a gyáros papirjai rendezésének gépies munkáját.

— Sajnálom, hogy ilyen késő órában olyan messzire vagyok kénytelen téged küldeni — szólott Cherubinához — de okvetlen szükséges, hogy Piazza ügyvéd ur, ki a via Stellában lakik, még ma megkapja levelem. Tudod, hol van a via Stella? — Csak kifogás volt a cseléd eltávolítására.

— Egy kis sétát teszek, ez az egész. Rosszul tetszik magát érezni?

— Miért?

— Olyan különös az arcza.

— Megártott az ebéd bizonyára . . . Hol van az urnód?

— Szobájába vonult. Neki is nagy főfájása van, alkalmasint a nagy hőségtől.

— Lehet, itt az ideje. Menj és térj sietve vissza.

Pardi várt, míg Cherubina eltávozik hazulról. Az egész házat ő foglalta el; egyik oldalon a gyár, a másikon saját lakása volt. Cherubina távoztával az uraság egészen egyedül maradt. A fűtő a magánlakástól távol aludt egy kamrácskában és egész

éjfélig a szomszéd korcsmában öblögette le torkáról a kormot. Midőn a kapu bezárult Cherubina mögött, Secco egy öreg szekrény aljából szerszámokkal telt ládát huzott ki. Ráspolyok, kések, árak, fogók, uj s régi holmi vegyest, egy csomó kulcs és rozsdás szeg között heverték ott. Behunyt szemmel, találomra huzott ki közülök egy fanyelű kést, zsebredugta, eloltá gyertyáját s a bevilágító utcai lámpások világánál lassan, ólomsúlyu testtel lement. Az út a szövőszékek között véghetetlen hosszúnak tetszett neki. Kilépett a sötét előcsarnokba, megállt, figyelni kezdett, szemeit a koromsötét lépcsőre mereszté és egy idegen erőtől taszítva, belépett lakásába.

Az ebédlőben senki sem volt. Az asztal közepén egy nagy üveggolyós lámpa égett. Az asztalterítőn Palmira kifordított ujjú keztyüi kihívólag heverték és mindjárt feltűntek neki.

Palmira a hálósobában volt, melyet az ebédlőtől egy üveges szárnyajtó választott el, melyen keresztül ő mindent láthatott.

— Te vagy Secco? — kérde az asszony átható, hizelgő hangja.

Nem felelt. Hogyan is birt volna? A következő perczben a legnagyobb csönd uralkodott, csak a kandallón álló ébresztő óra ketyegése hallatszott.

— Ah, te vagy . . . — kiáltá Palmira, kissé kinyitva az ajtót s körültekintve a szobában, rögtön ismét becsukta azt. — Rögtön jövök.

Pardi valami fehérséget látott és vállat vont.

Tántorogva néhány lépést tett és beléfogódzott a kandalló márványába. Ugy érezte magát mint az alvajáró, ki hosszú sétája után ijedve veszi észre, hogy a háztető csucsára jutott. Csakugyan megölni jött volna őt? lehetséges-e, hogy egy ember oly hirtelen gyilkosává legyen annak, a kit szeret? Ez az átható, hizelgő hang elvette bátorságát. Már annyiszor meggyilkolá gondolatban ez asszonyt, szükséges-e kezeit még vérrel is beszennyezni?

A büntetésnek nem a legborzasztóbb neme a halál.

Fölnézve a falra, tekintete anyjának régi elmosódott, elsárgult fényképére esett; az öreg asszony száraz arcza szigorúan nézett le fiára a tojásdad rámából. Keskeny ajkai körül keserü vonás huzódott, s az öreg, szenteskedő asszony ismételni látszott jóslatát:

— Bünhődni fogsz tettedért . . .

A fejébe tóduló vér okozta-e, de úgy tetszett neki, hogy öreg anyja szájszélei egyszerre vérvörössé váltak.

Palmira nem jött ki azonnal.

Pardi hallotta, a mint mozog a mellékszobában, tesz, vesz, nyitogatja szekrényeit és dudolgat, mint jókedvü pillanataiban. Énekel? Lehet-e énekelni oly közel a halálhoz? Vajjon csakugyan megölni jött-e őt?

— A folytonos kétkedés, a borzasztó vádak

és átkok, az ítélet, a bizonyítékok, melyeket az utóbbi 24 óra alatt szerzett s melyek ez asszony fejére nehezettek, a mit hallott s látott, a mit öntudatosan s öntudatlanul szenvedett, szóval mindaz, a mi huszonnégy óra óta létét elsötétíté, annyira nyomta lelkét, hogy azt képzelé, ő a halálra ítél.

Az, a ki felettünk örködik, jó; néha megfoszt erőnktől, elveszi eszünket, néha könnyörül rajtunk és idejében hagy meghalni.

Palmira elfogulatlanságot tettető énekével ingerelte őt; érezte, hogy valami borzasztó esemény fenyegeti házáat. Énekelhet-e így valaki, ha csalfa szivvel kedvesének karjaiból jön? Ártatlan lenne-e? Mindez csak fölhevült agyának szüleménye lenne; a féltékenység következménye?

— Nos? Hogy van az én öregem? — kérdé Palmira, az ajtót kitárva és belépve.

Pardi a kandalló márványára támaszkodott s félig megfordulva nézett reá. Egészen fehér, könnyü, csipkével diszített hálóköntöst viselt, fején hasonlóan fehér, könnyü csipkékből kis breton fejkötőt, mely alól ébenfekete hajfonatai félig meztelen vállaira s nyakára hullottak.

Palmira egy szempillantással tájékozva volt s látta, hogy nagy vihar van készülöben. Közeledett az asztalhoz s nevetve, mintha mi sem történt volna, kérdé: — Na, szép históriát fogsz hallani. Tudod-e, hogy hiába mentem a Cascinéba? Az esküvőt nem lehetett ma reggel megtartani, mert az utolsó percz-

ben reájöttek, hogy egy törvénczikk akadályt képez. (E keveset tudta meg a Cascinéban.) Képzelted Beatrice kétségbeesését. Ő rögtön elutazott s azt hiszem, még mindig Milanóban van.

Szegény Paolino ur! . . . — Palmira megragadta a keztyük egyikét és körmeivel marcangolni kezdte, mialatt újra dudolni kezdett.

Pardi szive megdobbant. Nem várta, hogy felesége beszédje ennyire összevágjon a valósággal. A legvakmerőbb, leghihetetlenebb hazugságra volt elkészülve; reménylette, ezzel majd megtelik és kicsordul az alávalóságokkal telt pohár s bátorságot adand neki a boszura.

Palmira, kit a lámpa tejüvegének fénye s fehér köntöse széppé tett, nevetett, hogy nevetésével könnyebben átcsuszhassek szerepének sikamlós részein s folytatá:

— Bizony, van egy törvénczikk, mely nem engedi meg az özvegynék egy bizonyos idő leforgása előtt férjhez menni. És ez természetes. Paolino ur nem vehet át egy örökséget inventárium nélkül.

Pardone egészen megfordult és háttal dült meg a kandallónak.

Két kezét zsebre dugta — az egyikkel folyton a kés fogantyuját szorongatta — s fejét kissé előre hajtá.

Ez a valót mondó hang elbűvölé; harag helyett inkább abbeli reménységét táplálta, hátha

szétfoszlik ez a rémes álom. Érthetetlenül dadogni kezdett, míg végre sikerült neki ujjával feleségére mutatva, mondani:

— Te a Cascinéban aludtál?

— Igen, — válaszolá Palmira, szemeit bátran fölemelve. Volt tekintetében valami kétségbeesett bátorság, elszántság, mint a ki az életéért küzd.

— Igen és miért? — volt még ereje hozzá tenni, tágra nyitva ördögös szemeit, melyekkel mindig győzött.

— Pianelli asszony társaságában?

— Nem, mikor mondom neked, hogy Milanóban van. Felsültek, már mondtam neked.

— Csakugyan; találkoztam véle az utcán.

— Kivel?

— Pianellinével.

— Ah igazán?

Palmira szive hevesen dobogott, de szemei villámokat szórtak.

— Beszéltem neked arról a törvényezikről . . .

Palmira ideges nevetésben tört ki és végighasította keztyűjét.

— Szép dolgok történtek a Cascinéban, mondhatom, oh jaj!

— Azt is mondta neked, hogy sohasem irt neked.

— Mit, nem irt neked? — kérdé az asszony, férje tekintetének élét fölfogva.

— Hogy sohasem küldött érted kocsit.

— A hazug! . . . nem igaz, nem találkoz-
tál vele . . .

— Igaz, Palmira — mondá Pardi ünnepélyes
hangon, kezét kinyújtva az arczkép felé — annyira
igaz, minthogy ez a kép itt anyámat ábrázolja.

Anyósa nevének hallatára Palmira megbor-
zongott és félni kezdett. Elsápadt.

— Beatrice nem mondott neked igazat, res-
telte neked bevallani, mennyire szánalomra méltó
szerepet játszott. De lehetne is ám egy jó bohóza-
tot irni az egészről. Meneghino polgármesternél
kezdve, ki még a törvénykönyvet sem ösmeri.

Pardi habozott egy pillanatig. Vagy ő bolond
vagy ez az asszony mester a dolgok elsimításában.

— És ugyan miért, férjem uram? Halljuk! —
förmedt reá egyszerre Palmira, hangot cserélve és
összeránczolt homlokkal a megsértettet adva —
talán kételkedik, hogy a Cascinéban voltam? Ismét
a régi dolog? . . .

— Palmira, az égre kérlek, hagyj beszélnem.
Te ma reggel távoztál a Cascinéból?

— Igen, miért?

— Egyedül?

— Egyedül, kocsiban természetesen, a kocsis-
sal . . . a lovakkal . . .

— És egyedül érkeztél Milanóba?

— Egyedül . . .

Palmira összeránczolta homlokát, szemöldei kö-
zött egy kis kék ér megdagadt és hevesen lüktetett.

— Hazudsz! . . .

Pardi meggörnyedve, kidüledt szemekkel két lépést tett feléje.

— Secco! miért? . . . Esküszöm neked . . .

— Ne esküdj! . . . Egy férfi volt veled.

— Nem igaz! . . .

— Én magam láttam őt a Porta Genovánál. Te vele töltötted az éjjelt . . .

— Nem, nem, Secco . . . Jézus Mária! Cherubina!

— Hivhatod az élőket és a holtakat. Már késő! Most megfizetsz valamennyi aljas hazugságodért.

— Pardi, Pardi . . . Bocsáss meg ez egyszer. Mindent elmondok . . . Nem, nem, téged rászedtek.

Palmira, midőn látta, hogy ez az erős, neki vadult ember nem hisz többé szavainak, védeni kezdte magát; az asztal körül szaladva, a lámpa mintegy védelmeül szolgált. Azt reménylette, ki bir siklani és bezárkózhatik hálószobájába, onnét azután segélyért kiabál, rendőröket hi s tudta, hogy férje nagyon tart ettől. Ha sikerül neki ő és férje közé az ajtót helyezni és néhány percnyi időt nyerni, meg van mentve, mert a felbőszült bika dühe nem tart tovább. De ez egyszer a játék nem sikerült. Az ajtó becsapódott Pardi orra előtt, de az asszony ruhájának széle megakadályozta az ajtó becsukódását: Pardi könnyen benyomta azt. Az üveg nagy csörömpöléssel széthullott. Palmira nem

kétkedett többé, hogy férje meg akarja ölni: kitalálta vértől elfutott, borzasztó szemeiből.

— Pardi, Pardi . . . mit csinálsz? Gondolj az anyádra . . .

Pardi magánkívül követte az előtte sikló fehér alakot. Kibontott hajjal, ijedt szemekkel, Palmira halászápadtan nézett az urára és egy másodpercig gondolkozott, ne kulcsolja-e át nyakát, ne alázza-e meg magát, mint máskor is, ölelés, csókok, könyekkel?

Késő volt; a ki előtte állt, nem volt ember többé.

— Pardi, te meg akarsz ölni! — kiáltá. — Jaj nekem! Segítség! Emberek! Oh alávaló gyilkos!

Megragadott egy nádszéket és támadójának lábai közé dobta. Pardi az akadályt félredobta és az asszonyt az ágy és a fal közé szorította.

Palmira nem volt képes többé menekülni. Utolsó védelméül egy vánkost ragadott meg és ezzel védte magát; szakadozott szavakat ordított: de bírása nagyon is erős és sokkal izgatottabb volt, sem-hogy egy vallomást meghallgatni képes lett volna. Mint egy lapdát, az ágyra dobva őt, ezzel elfojtá sikoltásait. Nyakcsigolyájánál fogva megragadta az asszonyt, körmeit belemélyeszté a szép fekete haj-tömegbe s mint az éhes leopárd, mely a báránycára veti magát, jobb kezével, melyet zsebéből kihúzott, döfni kezdé a gyengéd testet, oldalt, fején, vakon, a hol csak érte. Vérrel elfutott szemekkel

döfött, döfött, míg csak az a szegény test el nem alélt kezei alatt s le nem csuszott az ágy széléről, tompa zuhanással a földre bukva a fal mellé.

Ez a zuhanás magához téríté Pardit.

Körültekintett. Megpillantva vértől borított karját és kezét, messze dobta magától a kést s fölindulástól lihegve elfutott, le a sötét lépcsőn, a tekervényes gyári helyiségeken át, lerohant a kis falépcsőn a géphelyiségbe, fejét kétszer is beleütötte a kiálló vasrudakba és kalap nélkül, megsebzett véres fejjel, összeszorított ököllel, mintha még mindig az öldöklő kést tartaná kezében, gépileg mormogá elhalt anyja jóslatának szavait és szaladt a Lanzone-utczába, a rendőrségre, följelenteni magát.

Sietve hívták elő Broglio komisszáriust, ki mint rendesen, most is a »Tre Scanni«-féle vendéglőben kártyázott. Pardi, oly állapotban, hogy egy követ is megindított volna, zokogva mondá:

— Csukasson el, megöltem a feleségemet.

III.

A Ponte dei Fabri-i borzasztó gyilkosság hire ugyanazon napon terjedt el a városban, melyen Pianelli Demetrio új lakhelyére készült elutazni; de e hír nem jutott föl egészen a házfedelekig.

A váróterem egyik zugában, bőröndjén ülve,

Demetrio türelmesen várta, míg a harmadik osztályu pénztárt kinyitják.

Az indóház már a villamos lámpák fehér fényében uszik, míg az ég túl a fák mögött még a lemenő nap utolsó sugaraitól vöröslik.

Nem valami vig távozás, de azért Demetrio nem is mondhatja, hogy valami nagyon szenved, szive nincs annyira megtörve a fájdalomtól, mint gondolá.

Van a fájdalomnak egy bizonyos határa, melyen túl az ember már mitsem érez, mitsem észlel; a szenvedés szokássá válik és a körülmények szerint közönyösséggé vagy megadássá fajul.

Annyira elmerült gondolataiban, hogy csak akkor vette észre az előtte álló Arabellát, mikor a kis lány gyöngéden vállon érinté. Háta mögött Giovan dell' Orghen, esetlen czipőkben, hajtogatta magát Demetrio ur előtt.

— Kitől tudtad meg, hogy ma utazom?

— A mama, mikor a vizsgáról hazatértem, azt mondta nekem: Tudod, hogy Demetrio bácsi elutazik? — Hová? — kérdém nagyon természetesen. — Áthelyezték hivatalát egy más városba. — És nekem erről mitsem szólt volna? . . . nem hiszek neked. Nekem megmondta volna, ha titokban is. Ha a mama azonnal el akart volna kísérni, mindjárt fölkeresem és meggátolom elutazását. Beretta kissé későn kísért el lakására, a bácsi már eltávozott volt. Fölkértem Giovan dell' Orghént,

kisérne ki a vasuthoz. Hát csakugyan igaz, a bácsi elhagy bennünket így, minden szó nélkül?

Arabella a gyors járástól elfulladva, inkább sértett, mint szomorú hangon beszélt.

— Mit tehet többé érted Demetrio bácsi? Hagyd őt menni — viszonzá mosolyogva.

— Tudom, tudom . . . vége mindennek. Soha sem hittem volna, hogy így fog végződni. Szegény papa!

— Anyátok a ti érdekekben cselekszik — válaszolá gyorsan Demetrio, a ki a kis leány hangjából neheztelést vett ki.

Kis vártatva Arabella a bácsinak egy borítékot nyújtott át eme szavakkal:

— A mama kéreti, fogadja el tőle emlékül. Az arczképe.

— Köszönd meg néki a nevemben — dadogá a bácsi lesütött szemekkel.

Arabella igent intett szemével.

Mialatt Demetrio a pénztárnál jegyet váltott, Arabella a bőröndön ülve maradt. Kezeit térdein pihentetve, gondolatai százféle dolgon elmerengtek, melyeket nem volt képes rendezni; a rohanó ár erejével ragadták őt tova, a füle zugott belé.

Kis esernyővel hóna alatt, kezében a jeggyel, nemsokára visszatért Demetrio bácsi; ütött a válás órája.

Giovan dell'Orghen felkapta a bőröndöt és a perron felé tartott.

Arabella a bácsi karjába kapaszkodott és egészen az ajtó küszöbéig elkísérte őt. Nagyon sápadt volt, de nem sirt, nehogy könnyeivel még növeszsze bánatát a távozonak.

Szegénynek a teste meg-megrándult az izgatottságtól, arcizmai megfeszültek abbeli erőködésében, hogy uralkodjék magán. Kezével még mondott valamit, ajkai megnyitak egy bucsuszóra, de hang nem jött ki a torkán. A küszöbön mindenki szemeláttára homlokon csókolta Arabellát, kezét áldásként fejére helyezé, mint hajdanában mamája ő neki. És elváltak sirás nélkül.

Demetrio, midőn egyedül találta magát a homályos lámpa sárgás fényétől megvilágított harmadik osztályu kocsiban, végre egészen fesztelenül átengedhette magát gondolatainak, melyek élete szomorujátékának befejezésénél agyát ostromolták.

Feje égett mint a tűz. Mikor a vonat a növekvő esthomályban mozogni kezdett, a kocsi ablaktáblájára szorítá forró arcát, nyitott ajkakkal szivta magába a friss levegőt, szemeit mereven szegezve a még nem egészen sötét égere.

Áthaladva a régi Lazzaretto viaduktja alatt, honnét az utas még egyszer egész teljében maga előtt látja a várost fehér épületeivel — a házak és boltok már ki voltak világítva — mély sóhajjal mondott Isten hozzádot. A vonat most gyorsítva menetét, a setét, nedves éjben, kiért a lapályos

campagnába; tompa zökkenései nagyon jó kíséretet képeztek Demetrio tömegesen előtululó gondolataihoz.

Ez a vidék nem volt idegen előtte, ezek voltak az ő kedves rétei, a hol született, a hol mint fiu nevelkedett.

A negyedik és ötödik őrház között a sötétség daczára is fölösmerte a Pianellik egykori birtokát, kissé távolabb San Donatót, egy jegenyefacsoport sötét tömege között a majorság hosszú épületét, honnét egykoron egy Demetrio béresfiuként fapapucsokban, térdig feltürt nadrággal lépett ki.

Egy mocsáros helyen, háromszögletű, esetlen házfedélben végződő falak között már huszonöt év óta pihen egy szegény asszony, ki hozzá hasonlóan hiába fáradt, hiába dolgozott az övéiért. — Oh, mama! . . . kiáltá bensejében egy hang, de az ingerült, izgatott Demetrio nem akarta figyelembe venni. Még egy pillanat és a vonat egy vizkiöntés mellett fog elhaladni, melynek szélén majd feltünend a chiaravalli apátság remek épülete: és csakugyan itt van. Majdnem a sötét viz habjaiból emelkedik ki, komoly, sötét falaival, remek tornyával és árnyképként lebeg a sötét légben. Kissé távolabb innét, ama vereses fényü világosság a Cascine tömör épületéből jön, ez a Paolino ur rezidenciája. Demetrio a templomot nézi. Hányszor kísérte ide anyját ama korban, mikor még édes keveset törődünk a világ nyomorával!

Ebben a templomban fogja Beatrice az »igen«-t elmondani.

Visszahökkenve eme gondolattól, Demetrio visszahuzódott az ablaktól. Hátradült a kocsi sarkába és fejét a deszkafalra támasztva, alvásra hunyta le szemeit, s mialatt a vonat nagyokat zökkenve tovább vitte őt, egy hang a szívében majdnem gunyosan suttogá: — Vége.

Befejezés.

Pianelli Demetrio ur távozása a legkevésbé sem tünt fel Milanóban, s kis idő multával már senki sem gondolt reá, hogy ő valaha is a világon volt. Csak a jószívü Bianconi, ki állását örökölte, említé őt néha, mikor Caramellával elbeszélgetett; ilyenkor sajnálkozó fejbólintással kísérte szavait, mutatóujjával ránczos homlokát bökdöste, jeléül annak, hogy ama fejben makacs eszmék fészkeltek. A százféle hivatalos ügygyel igénybevett Balzalotti lovag jegyzőkönyvbe vette Pianelli esetét, egy vastag könyvbe, melybe évenként husz-ezer esetet is beiktatnak, és más ügyre tért át.

Milanóban egy hét óta másról sem beszéltek, mint a Ponte Fabri-i véres tragédiáról. Néhányan azt állították, hogy Pardit husz évre ítélik el, mások biztosra vették felmentését.

A kire ezen eset leginkább hatott, az Beatrice volt. Ama gondolat, hogy némileg ő is belejátszott a tragédiába s talán az ő szavai itélték el Palmirát; borzadályos vége amaz asszonynak, ki minden hibájának daczára, alapjában nem volt rossz és nem viseltetett rosszakarattal férje iránt, mindezen izgalmak, egyesülve egyéb lelki rázkódásokkal, annyira elszomoríták az özvegy szívét, hogy belebetegedett.

Tíz napig feküdt, de gyorsan javult Chiara-valle zöld rétjeinek csendjében. Arabella kitünően ápolta, Paolino pedig, kire Demetrio levele nagyon üdvösen hatott, a legfinomabb leveseket és legizletesebb szárnyasokat küldte menyasszonyának.

Beatrice ilyen ápolás mellett hamar magához jött. Ujra felvirult, mialatt a fák lassan hullatni kezdték leveleiket. Paolino, kinek előbbi bizodalma visszatért, amerikai naptárán megjegyezte a napokat, melyek őt még a nagy naptól elválasztják. A becsületes, őszinte Demetrio első, Arabellához intézett levelében s a többiekben is, melyeket új lakhelyéről (a hol mint mondá nem rosszul érzi magát) irt, el tudta találni a helyes hangot: »Nem szabad egy asszony becsületességében oly könnyen kételkedni, mint a vendéglői bor valódiságában. A férfinak legszentebb a becsülete, az asszonynak az erénye« — irta a jó rokon.

»Ha az életben sohasem iparkodnánk az emberek rágalmait, irigységét elfojtani, ha nem hall-

gatnánk koronként egyedül csak esztelen szívünk sugalmára, oda jutnánk, hogy végre miben sem hinnénk, még mindennapi kenyerünkben sem, életünk pokollá válnék és mindenütt a leghazugabb, a leglelkiismeretlenebb emberek győzedelmeskednének.

Menjünk tehát bizalommal előre s eljövend a nap, mikor a jó emberek is jók lesznek valamire« — ezt írta az unokafivér.

Gondolható, hogy ezen tanácsok balzsamcseppként hatottak a jó Paolino szívére, ki egy perczig maga is kételkedett a világ dolgaiban.

Az enyhe ősz is vége felé járt. A földet száraz levelek borítják és a kopár fák ágain keresztül az utolsó novemberi napok átlátszó levegőjében láthatóvá válik a milánói dom szubtilis kupolája. Azután kezdődtek a ködök, melyek tengerként boríták el a réteket. Hosszu, esős napok következtek. Végre az egész vidék hóval van borítva. A fehér lepelből és az árkok barna földréteget mutató szélein csonka fatörzsek terjesztik ki rövid, merev ágaikat halvány januáriusi nap felé. Az ég tiszta, de a rétek felől csipős szellő fujdogál, megcsipkedi a lovak füleit és Bassano csizmái között bujkál. A kocsis a hintóval megy a Cascinéból Chiaravalléba a menyasszonyért.

A nagy nap elérkezett.

Bassano nagy diszben van: fényes magas tejü kalapot, vadonatur paszománynyal, gyapju kez-

tyüket és fehér nyakkendőt visel lobogó végekkel, melyekkel koronként megtörli deres bajuszát.

Vele megy Chiesa Izidoro ur is, a menyaszszony apja, a szabad, független ember, uj ruhában. Ujdonatuj szemüvegei villámokat szórnak.

Itt lehetne most a kocsiban egy másik ur is, az, kit a kormány egy másik jászol mellé helyezett át: most utközben milyen jó be lehetett volna neki bizonyítani, hogy Chiesa Isidoro ur nem egy vén fecsegő.

— »Még találkozunk Filippinél« — ígéré egy Chiesa. S ime itt van a nap.

A Cascine hajnal óta ünnepélyes szint öltött. A rokonok, jó barátokkal telt kocsik lassanként érkezni kezdenek. Eleintén egészen csendben, csak szoros családi körben akarták az esküvőt megtartani; de egy Chiesa véteni gondolt méltósága ellen, ha fél Lodit meg nem hívja az esküvőre. És még ez sem volt elég, a harangozót jól megfizette, mert azt akarta, hogy süketre harangozza az embereket. Az apátság csengő harangjai vigan csengnek-bongnak a hideg levegőben, melyet vakítóvá tesz a vidéket borító hó fehér színe és tudatják a környék népeivel az örvendetes eseményt.

A napsugár sem hiányzik; végig suhan a méltóságteljesen kiemelkedő hires templomtorony hófedett csúcsán, barna ivein, kis oszlopain.

Üdvlövések s a gyermekek eviva« kiáltá-

sai közepett, most három-négy kocsi is érkezik egyszerre.

A jó Carolino még igazgat egyet-mást a menyasszony fejdíszén, Elisa pedig, kit e czélből hozattak el Milanóból, a ruha ránczait rendezi ezalatt. A díszbe öltözött kis fiúk, Mario és Naldo, ugrálnak, kiabálnak a kapu alatt a többi gyerekekkel. A Cascinéből valamennyi gyerek, a ki csak megszökhetett, ideszaladt és sorfalat képez a sok borzas haju vénasszonnyal a ház előtt.

Beatrice szemei megteltek könnyekkel. Némely perczben azt hiszi: álmodik, a másik pillanatban meg eszébe jut első házasságának esküvőnapja és ilyenkor alig tudja megkülönböztetni a multat a jelentől. Most is ugyanazon zaj: a lovak csengőinek csilingelése és a papa éles hangja, mely most is minden lármát túlkiabál, nevet, parancsol. Szinte várja, hogy megjelenni lássa a lépcsőházban Cesarino elegáns, szép alakját, frakkban, fehér nyakendővel . . .

Letörli könnyeit és visszafojtva érzelmeit, sápadtan, dobogó szívvvel, halad le a lépcsőn a két sorban felállt tömeg között, mely lelkesen kiáltja: Éljen a menyasszony!

A kapualjban álló kíváncsi gyerekek, férsületlen vénasszonyok, öreg majorosok sűrű tömeget képeznek, nyakukat, nyujtogatják és ég felé emelt kezekkel, a szegény nép őszinte bámulatával kiáltják:

— Jézusom! beh szép!

A kocsik a társaságot a templom felé viszik. Csak Arabella, a lépcsőn késve, maradt idehaza. Mereven megáll az ablaknál, bánatos, lágy tekintete a hóval borított rónaságon révedez, a halottakra s távollevőkre gondol és benépesíti jövőjét multjának árnyaival.

Vége.

OSLER

OSLER'S SYSTEM OF FERTILIZERS

OSLER'S SYSTEM OF FERTILIZERS